

Н. МАРРЪ.

X

СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ
СЕВАНСКАГО
МОНАСТЫРЯ

ИЗЪ ЛѢТНЕЙ (1890) ПОѢЗДКИ ВЪ АРМЕНИЮ

МОСКВА,

Типографія М. Бархударянъ, Мясницкая, д. наследн. Ананова.

1892

(46)

✓

Ն. Մ Ա. Ռ.

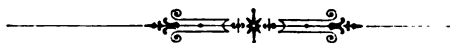
ՑՈՒՑԱԿ ՀԱՄԱՌՕՏ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՒԱՆԱՅ

ՅԵՄԱՆՆՅԻՆ :ԲԵԼԹ:Թ. 'Ի ՀՈՅՈՍՑԸՆ ՃՆՆԳՈՐՀՈՐԳՈՒԹՆԵԷ.

Մ Ո Ս Կ Ո Ւ Ա

ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻԶ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.

ՌՅԻՄԱ

На основаніи 138 ст. Высочайше утвержденнаго устава университетовъ, факультетъ Восточныхъ языковъ С.-Петербургскаго Университета печатать разрѣшилъ.

И. д. Декана А. Позднѣевъ.

169397 R

СОДЕРЖАНІЕ.

---

1. Предисловіе	стр. I.
2. Опечатки	IV.
3. Описаніе рукописей	I.
4. Хронологическій списокъ рукописей	48.
5. Приложеніе: заглавная страница Евангелія Іоанна, по рукописи № 1 (рисунокъ).	

ПРЕДИСЛОВІЕ.

«Списокъ рукописей Севанскаго монастыря съ описаніемъ десяти Эчміадзинскихъ рукописей», на который я ссылаюсь въ «Замѣткахъ и Извлеченіяхъ изъ армянскихъ рукописей» (см. Изъ Лѣтней поѣздки въ Арменію, Зап. Вост. Отд. Имп. Рус. Археолог. Общ., V т., стр. 211—241 и VI т., стр. 135—228), пришлось разбить на двѣ части: описаніе Эчміадзинскихъ рукописей, имѣющихъ исключительное значеніе для цѣли лѣтней поѣздки 1890 года и предмета моего изслѣдованія по армянской книжной сказочной литературѣ, появится одновременно съ самимъ изслѣдованіемъ, списокъ же рукописей Севанскаго монастыря, какъ представляющій, при всей его краткости, самостоятельный интересъ, оказалось возможнымъ выдѣлить особо и является отдѣльно въ предлагаемомъ изданіи.

За обслѣдованіе коллекціи Севанскихъ рукописей я взялся въ надеждѣ найти въ ней что либо по занимающему меня вопросу объ армянскихъ книжныхъ сказкахъ; добыча въ этомъ отношеніи была не велика, но за то, по пересмотрѣ всѣхъ рукописей, у меня оказался матеріалъ по описанію рукописей, который и составляетъ содержаніе настоящей книжки. Входитъ въ большія подробности при описаніи мнѣ не позволила ограниченность времени: начавъ описывать подробно, какъ это еще видно изъ первыхъ номеровъ, я вскорѣ принужденъ былъ довольствоваться краткими замѣтками, чтобы успѣть осмотрѣть всю коллекцію. Хорошую услугу оказалъ Монастырскій каталогъ: по обслѣдованіи каждой рукописи, я сличалъ для провѣрки данныя, собранныя мною, со свѣдѣніями, заключенными въ Монастырскомъ каталогѣ. Слѣдуетъ оговориться, что есть случаи, отчасти отмѣченные ниже при описаніи, когда я расхожусь съ составителемъ М. каталога; весьма возможно, что въ такихъ случаяхъ не всегда я правъ, но я сообщалъ лишь то, что видѣлъ лично. Исключеніе составляютъ помѣченные звѣздочкой номера, именно 25, 26, 27, 53, 74 и 104. Рукописи съ этими номерами не оказались на мѣстѣ. Пока я все надѣялся найти ихъ въ библіотекѣ, не справлялся ни у кого объ ихъ судьбѣ; когда же, въ послѣдній день моего пребыванія въ С., описалъ послѣднюю рукопись, а ихъ все же не нашелъ, настоятеля не было на островѣ; не дождавшись его, описаніе

отсутствовавшихъ рукописей я заимствовалъ изъ Монастырскаго каталога. Къ вечеру возвратился настоятель о. Булбулянцъ, которому кстати приношу живѣйшую благодарность за радушный пріемъ, и сообщилъ, что рукописи, интересующія меня, находятся въ церкви; на вечернѣ въ церкви я дѣйствительно успѣлъ увидѣть два рукописныя Евангелія.

Сожалѣю, что не удалось провѣрить и пополнить мои наблюденія такимъ же образомъ на основаніи другой работы, имѣющей значеніе главнымъ образомъ для художественной стороны дѣла и палеографіи. Списокъ былъ уже напечатанъ, когда Э. Г. Беренштамъ любезно передалъ мнѣ всѣ свои рукописныя замѣтки, касающіяся Севанской коллекціи.

Отчасти въ дополненіе, отчасти въ поясненіе предлагаемыхъ ниже описаній нужно прибавить, что переплетъ многихъ рукописей украшенъ разноцвѣтными камнями, которые всегда перечисляются въ Монастырскомъ каталогѣ; при переплетѣ, называемомъ мною досчатымъ, доски обтянуты кожей: большинство переплетовъ съ тисненіемъ, иногда вытиснены надписи, на нѣкоторыхъ—различныя фигуры изъ пуговокъ; часто они въ серебряномъ окладѣ; какъ наиболѣе интересныя въ отношеніи переплета отмѣчены мною рукописи №№ 11—17, 19, 21, 22, 29, въ особенности же №№ 18 и 20. Украшенія, упоминаемыя въ описаніяхъ, заключаются въ разрисованныхъ инициалахъ, заставкахъ, миниатюрахъ и т. п., иногда же украшеніе ограничивается тѣмъ, что заглавныя буквы и начальныя строки писаны красными чернилами. Рукописи рѣдко снабжены пагинаціею по страницамъ или листамъ; обыкновенно пронумерованы лишь тетради, состоящія въ каждой рукописи изъ равномѣрнаго количества листовъ; иногда въ началѣ и въ концѣ рукописи имѣется рядъ листовъ, не попадающихъ въ нумерацію тетрадей. Число листовъ, выставляемое мною въ началѣ описанія, большею частью опредѣлено на основаніи этихъ данныхъ, что и указано наглядно въ соответственныхъ мѣстахъ, во избѣжаніе недоразумѣній.

Прилагаемою заглавною страницю Евангелія Іоанна, по рукописи № 1, я обязанъ любезности художника В. Як. Суренянца; не имѣя съ собою нужныхъ матеріаловъ, В. Як. въ Севанѣ начертилъ лишь рисунокъ, краски же навелъ, по помѣткамъ, по возвращеніи въ Эчміадзинъ. Нѣсколько литографированныхъ экземпляровъ рисунка по копіи В. Я-ча раскрашены въ цвѣта подлинника: всѣ они, въ количествѣ 14, предназначены для бібліотекъ—Унив. и Археолог. Общ. въ СПБ., Румянц. Муз. и Лазар. Инст. въ Москвѣ, Унив. въ Казани, Публ. и Нерсэсовской Семин. въ Тифлисѣ, Монастырской въ Эчміадзинѣ, Мехитаристовъ въ Вѣнѣ и Венеціи, Ватиканской въ Римѣ, Императорской въ Берлинѣ, Национальной въ Парижѣ и Британскаго Музея въ Лондонѣ.

Я не располагалъ временемъ, чтобы заносить при каждомъ случаѣ имена послѣднихъ собственниковъ и жертвователей рукописей; замѣчу только, что много рукописей принесено въ даръ въ 30 годахъ архіепископомъ Іоанномъ Севастійскимъ и его ученикомъ вардапетомъ Мануэлемъ (*յաճարհոյ և յարավանու Յոհաննու արքեպիսկոպոսի Սեբաստացոյ և յաշպերտի նորին Մանուէլ վարդապետէ Կիւմիշխանցոյ*), между прочимъ №№ 63 и 67 (см. также Списокъ,

стр. 28, равно *Մանուկ վարդապետ, Պատմ.*, стр. 92—93). Одно несомнѣнно: въ Севанской коллекціи имѣется всего, и то можетъ быть, одинъ или другой экземпляръ изъ тѣхъ рукописныхъ св. книгъ, которыя по сообщенію Степана Асоѣика (кн. III, гл. 3), *во множествѣ приобрѣтались съ девятаю вѣка братіей при церкви Апостоловъ, на Севанскомъ островѣ, что на Геіамскомъ (Гокчайскомъ) озерѣ, чтобы просвѣщались духовныя очи для узрѣнія пути Господа*. Почти всѣ номера настоящаго собранія—позднѣйшаго происхожденія, и лишь единичные, главнымъ образомъ списки XIX вѣка, писаны на самомъ островѣ. Это обстоятельство, т. е. отсутствіе въ Севанѣ древнѣйшихъ Севанскихъ рукописей, и послужило, должно быть, основаніемъ для той невѣроятной легенды, которая приведена у вардапета Мануэля Кюмюшханскаго въ *Պատմութիւն անցից անցիցը Ալվանայ Վանուց արարեալ ի 1830 ամի ի Ալվան, հրմ. 1871*, стр. 64—65 и у еп. I. Шахатунянца, *Ստորագրութիւն Վանուցի հրմութիւն և իննգ զաւանանցը Արարեալայ, հրմ. 1842*, II, стр. 223—224, и повторена Шопеномъ въ Историческомъ памятникѣ состоянія Армянской Области въ эпоху ея присоединенія къ Россійской Имперіи, СІБ. 1852, стр. 924: разсказывается именно, что въ одинъ прекрасный день, во время католикоса Симеона Эриванскаго, монахи Севанской обители узнали о намѣреніи католикоса посѣтить ихъ край и самый монастырь; засуетились, поспѣшно принялись чистить и приводить монастырь въ надлежащій порядокъ; въ концѣ всего, какъ къ послѣдному дѣлу, обратились къ монастырской библіотекѣ, но видя, что нѣтъ возможности очистить ее въ короткій промежутокъ отъ гнили и остатковъ пергаментныхъ листовъ, обгрызенныхъ мышами и изѣданныхъ молью, видя, что дождевой водой, прошедшей мѣстами черезъ щели, въ конецъ испорчены книги, во избѣжаніе гнѣва католикоса, любителя книжнаго дѣла, собрались монахи и всѣ рукописи, какъ попорченныя, такъ и цѣлыя, весь древній кладъ книгохранилища предали въ пищу волнамъ озера.

Симеонъ Эриванскій былъ католикосомъ съ 1763 годъ, большинство же рукописей Севанской коллекціи писано до 1763 года. Правда, почти всѣ эти рукописи писаны не на Севанѣ, и тѣ изъ нихъ, которыя съ датою времени до избранія католикоса Симеона, могли поступить въ библіотеку монастыря впослѣдствіи, послѣ гибели мѣстной старинной коллекціи: изъ Списка (стр. 28) дѣйствительно видно, что одна четвертая часть коллекціи и болѣе состоитъ изъ пожертвованій, сдѣланныхъ вард. Мануэлемъ и Степаномъ Лимскимъ въ истекающемъ столѣтіи, въ началѣ истекающаго же столѣтія подвизался въ Севанѣ вардапетъ Шамкорскій Мхитаръ, собиратель рукописей съ разныхъ мѣстъ для «пустыни, опорожненной отъ священныхъ утѣшающихъ книгъ», какъ пишетъ авторъ *Պատմ. անցից անցիցը Ալվանայ Վանուց*, стр. 72—73, и въ нашемъ описаніи имѣются еще свѣдѣнія о пожертвованіяхъ рукописей позже 1763 года, но въ немъ же читаемъ, стр. 43, что рукопись № 92 была принесена въ даръ монастырю въ 1644 и, слѣдовательно, не всѣ безъ исключенія Севанскія рукописи были брошены монахами въ озеро во дни католикоса Симеона, если даже допустимъ, что дѣйствительно произошло нѣчто подобное приведенному преданію. По моему,

съ описаніемъ извѣстныхъ армянскихъ рукописныхъ коллекцій легко можетъ выясниться, куда исчезло или вѣрнѣе разошлось древнее рукописное сокровище Севанской пустыни.

Рукописей теперь въ Севанѣ меньше и противъ того, что было въ началѣ этого столѣтія (см. Списокъ, стр. 28). Дѣйствительность далеко ниже той цифры, которую покойный К. П. Паткановъ указывалъ въ 1879 г., говоря: «Библіотека Севанскаго монастыря заключаетъ въ себѣ около 180 рукописей» (Библіографическій Очеркъ Арм. Ист. Литер. СПб., стр. 23). Въ лѣто 1890 года эта «богатая библіотека рукописей», какъ она слыла до послѣдняго времени (см. Гр. Уварова, Путевыя Замѣтки, Москва 1887 г., стр. 188), обнимала III (два № 51) номеровъ; изъ нихъ нѣкоторые, мнѣ лично, какъ я уже сказалъ, не удалось видѣть.

Библіотекъ въ Севанской пустыни отведено первое помѣщеніе съ правой стороны, когда съ пристани входите въ корридоръ, гдѣ расположены кельи монаховъ; рукописи и печатныя книги помѣщены въ одной комнатѣ, а другая, проходная къ ней,—ризница (*Թանգարան*); библіотека освѣщается однимъ маленькимъ окномъ, прямо противъ двери; рукописи расположены на трехъ, четырехъ полкахъ по лѣвую сторону, печатныя же книги, въ пятьсотъ съ лишнимъ номеровъ, разставлены по правую сторону на четырехъ полкахъ, во всю длину комнаты. Монастырскій каталогъ какъ рукописныхъ, такъ печатныхъ книгъ подъ заглавіемъ *Յուզակ գրչեաց և տպեալ մատենից սրբոյ Անապատի Ազգայնայ գրեալ ուրոյն ուրոյն 'ի 1870 ամի ի ս. Ազգան* составленъ въ 1870 году іеромонахомъ Иліею Джалалянцомъ.

Н. М.

СПБ. 23 Апрель, 1892 года.

ЗАМѢЧЕННЫЯ ОПЕЧАТКИ:

Напечатано—	Чит.—
9а, <i>Սիմէոս</i>	<i>Սիմէոս</i>
20а, <i>ԺԶ 5</i> бл.	<i>ԺԶ 7</i> л.
35а, <i>Զուրաբեան</i>	<i>Զուրաբեան</i>
48а, (М. К.) № 1	(М. К.)—№ 1
48b, (М. К.) № 75	— № 75
» 140	104

№ 1.

339 л. in-fol^o. Текстъ въ два столбца, каждый: 26,5×8,5с.—Строкъ: 19.—МАТЕРИАЛЪ: бѣлый, тонкій пергаментъ.—ПАГИНАЦІЯ армянскими буквами (*առիթուր*) черезъ каждыя восемь листовъ, но невыдержанно.—Письмо: инициальное (*երկաթագիր*).—УКРАШЕНИЯ: раскрашенные инициалы съ миниатюрами на поляхъ; заставки (*խորան*) въ началѣ каждаго изъ четырехъ Евангелій, при чемъ строки начальной страницы—золотыми буквами; равнымъ образомъ золотыми буквами 4 страницы, предшествующія тексту.—Иллюстрація: въ началѣ каждаго Евангелія образъ евангелиста (листь съ ликомъ Матѳея вырванъ).—Переплетъ: досчатый; кожа съ тисненіемъ; обрѣзъ каждаго Евангелія окрашенъ въ иной цвѣтъ.—Состояніе: отъ обрѣза пострадали миниатюры на поляхъ; рукопись—разбита: недостаетъ листовъ, между прочимъ и въ концѣ.—Временемъ написанія въ рукописномъ каталогѣ монастыря указанъ 965-ый годъ и, судя по письму, рукопись, дѣйствительно,—древняя, но запись (см. ниже), впрочемъ дефектная, не даетъ никакого указанія ни о времени, ни о переписчикѣ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱԻԵՏԱ-
ՐԱՆ Դ ՂԷ:

А. Կանոնք աւետարանաց (1а—4b л.).

1. Աւետարան ըստ Մատթէոսի (5а—102а л.).

2. Աւետարան ըստ Մարկոսի (104а—165b л.).

3. Աւետարան ըստ Դուկասոսու (167а—262b л.).

4. Աւետարան ըստ Յովհաննու (264а—339b л.):

Извѣстное мѣсто о грѣшницѣ находится въ *концѣ* Евангелія Іоанна.

Въ концѣ рукописи письмомъ, переходнымъ отъ инициального къ круглому, запись, сохранившаяся частично:

Փառք փառաց անեղին
երիցս 'ի միում եռթե[ան]
Հաւր և որդւոյ և
Հոգոյն սրբոյ պսմ
և միշտ և յաւիտե[ան]
դապք սր[բա]զա[նի]ց [աշա]
կերտաց փրկչ[ին] պ[ա]
տուեր Հրաման[ի] ընկ[ա]
[ի]սլ յաւժարութեամ[բ] [ր] [յ]ն
[ացին] [ի] յօլորսս տիե
զերաց [և] Հնազանդու
թեամբ աշակեր[տե]՝
Հ[աւ]ատոցն աշակեր
տեղ զամենեստան [փր]
կաւէտ աւետարանին [և]
գերեւ զամենայն միա[ս]
'ի Հնազանդութիւն ք[ի]
վասն որոյ արբին զհուր
կենդանի 'ի վերնատա
նդ իջմամբ աւետե[աց]
ամենասք հոգւոյն ի և[ր]
ման աւաւրն պենդակոստ
էիցն հրագինեալ և հր[ա]...

На этомъ мѣстѣ прерывается запись.

№ 2.

268 л. in-fol^o. Текстъ въ два столбца, каждый: 22,8×7с.—Строка: 21.—МАТЕРИАЛЪ: бѣлый пергаментъ — Письмо: инициальное.—УКРАШЕНИЯ:

1) Впрочемъ, это слово зачеркнуто въ рукописи красными чернилами.

миниатюры при инициалахъ; заставки въ началѣ каждаго Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тиснениемъ. Состояніе: въ началѣ вырѣзаны шесть листовъ, въ концѣ оторваны края трехъ послѣднихъ листовъ.—Времениемъ написанія на основаніи именъ въ записи о. Зарбаналянъ (Catal. des anc. trad. arm., p. 158) намѣчаетъ X-ый вѣкъ: запись воспроизведена мною ниже съ описками рукописи, равно съ народными формами, любопытными для того времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԽԵՏՄԱՐԿԱՆ Դ ՊԵՆԻՆԵՆԻԱ

1. Ե՛չ չառա Մատթաւօ, Աւետարան ըստ Մատթէոսի (1a—74b л.).
2. Եչ տօ՛ չԷա Մարքօ՛ Աւետարան ըստ Մարկոսի (75a—124a л.).
3. Եչ տօ՛ չառա Լուքա, Աւետարան ըստ Լուկասու (125a—208a л.).
4. Ե՛չ չԷա Կձ, Աւետարան ըստ Թովհաննու (209a—268b л.):

Իրք կնոջ շնացելոյ ղնէտնն Եւանգելիա Եոաննա.

Въ концѣ Евангелія Марка, на 124b л., почеркомъ отличнымъ отъ текста, именно круглымъ письмомъ (ропорррр) —запись:

Փառք անմահին այ և անմահ բնութենն և կամակեցութեամբ նր հոգոն որ ետ յաւժարութիւն հոգոյ հանձարիւ. արդ ես ծառայ քի և ազախին անպիտան համայս դուստր մամիկոնին որ ոչ դուստր ունէի և ոչ որդի յիշեցի զիմ մահնն աւրն և զահեղ դատաստանն քի և արարի ինն յիշատակաբնան և զնեցի իհալալ արդնց իմոց զնր և զհոգելից

և զածային տառս զնր զաւետարանս և տղի բարձրաբարդիս նր ուխտին և պանչելայգործ նր գրիգորին ՚ի ձեռն նր և այնման հայրապետին տր վահանայ և նր ընդրեւ և միայրանիցն յառաջնորդութեան նր ուխտին նր վահանայ և միարանքս խոստացան ի տարին : բ : աւր պատարագել զքնի յիմ անուես: արդ որք հանդիպիք նր աւետարանիս տեսանելով կամ երկրպագելով առացէք բոլոր սրտիւ նծ որդումի համային ամէն և նծ յիշողացդ որդմեցի մմէն արդ ով զայս նր աւետարանս ՚ի նր գրիգորացն հանէ կամ խելով կամ տանելով կամ էլ ցեղ ու զիմ յիշատակ խափանէ առաջի այ իմ մեղացն պարտա[կա]ն է:

№ 3.

267 л. in-fol^o. Тѣкстъ въ два столбца, каждый: 23×7с.—Строка: 21.—Материалъ: желтоватая, плотная, навощенная бумага.—Письмо: инициальное.—Украшенія: инициалы съ миниатюрами на поляхъ; заставки въ началѣ Евангелій; въ заставкахъ же десять страницъ, посвященныхъ канонамъ или согласію Евангелій. Вся страница 2-го листа занята также рисункомъ (крестъ, листья и птицы).—Иллюстрація: образъ въ ростъ составителя Согласія Амона Александрійскаго ¹⁾ (3b л.) и 4 евангелистовъ, каждаго въ началѣ его Евангелія.—Переплетъ: досчатый; кожа съ тиснениемъ.—Состояніе: переплетъ разбитъ; рукопись въ концѣ дефектна. Писецъ: Іоаннѣс.

¹⁾ Надпись на образѣ: Այս ամոխս աղեկամորացի. սայ տղից մեզ զհամայրարտս սուրբ աւետարանիս:

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *ԱԿԵՏՆԻԱՆԻ*
ՐԱՆ Դ ՂԷ:

А. *Կանոնք աւետարանաց*, Согласіе Евангелій съ предисловіемъ Евсевія Карпіана (*Կարպիանոս*) круглымъ письмомъ (4а—8b л.).

1. *Աւետարան ըստ Մատթէոսի* (10а—79b л.).

2. *Աւետարան ըստ Մարկոսի* (81а—126b л.).

126b — 127а лис. заняты статьею о родословіи, начинающеюся такъ:

Պատմեցից զփոփոխումն ազգաց որ 'ի դաւթա ի ձեռն սաղ... ևն:

3. *Աւետարան ըստ Դուկասու* (128а—206а л.).

4. *Աւետարան ըստ Յովհաննու* (207а—266а л.):

Въ концѣ Евангелія Матѳея, на 80а л., круглымъ письмомъ запись:

Ով նր ընթերցողք և լսաւղք նր աւետարանիս. յիշեցէք զՇմառն բարունապետն և զտի Ստեփանոս արհեպն սիւնեաց նահանգէ որ ետ զաք աւետարանս 'ի գեղարքաղաքն անկէզալոս. 'ի սք եկեղեցին Սարգիս նահատակն: Արդ՝ եթէ որ հանել ջանայ զաք աւետիկն 'ի դրանէ սք եկեղեցոյս 'ի մերոց կամ յաւտարաց. հանէ զնաքն ած 'ի խաւարն արտաքին. և մասն և բաժին զնոցայն առնու որ զտին 'ի խաչ հանին և ընդ նոսա դասակցի ամէն և եղիցի եղիցի:

Въ концѣ Евангелія Луки, на 206а л., круглымъ письмомъ запись:

Տի Յն ողորմեայ Յովհաննիսի մեղաւորի գրողիս սք աւետարանիս:

Въ концѣ рукописи (266b—267а л.) въ записи круглымъ письмомъ послѣ

обычнаго возданія хвалы (*փառք*) Господу и пространнаго богословскаго разсужденія объ Евангеліи и четырехъ Евангелистахъ едва успѣваетъ переписчикъ назвать себя, какъ рукопись оканчивается за ея дефектностью; привожу послѣднюю часть записи, касающуюся переписчика:

Արդ ես Յովանէս քահանայ բազում վիրաւք խայթեալ՝ ոչ ինչ] ունեղով թողակ ճանապարհին [յա]ւիտենից՝ ցանկացող եղեալ այսմ ածագործ խմբար[ան]իս. և որ զզէնն և զահեղ բնութիւնն այ զինքն ամբարեալ ունի և յաւրինուած դատաստանին. ես նմանեալ այնմ վաճառականի որ զամենայն ինչն ետ և զնեաց զայն պատուական մարդարիսն. զայս ստա[ց]այ յոյս և ապաստան յա[ւ]ուր աներես դատաստանին բազում աշխատան[աւք]...:

Въ началѣ рукописи (1а — 1b) есть позднѣйшая приписка Сукіаса, сына архіеп. Степаноса и др.

№ 4.

221 л. in-fol. Текстъ въ два столбца, каждый: 23×7с.—Строки: 23.—МАТЕРИАЛЪ: желтоватая, навошенная бумага.—Письмо: круглос.—Украсенія: очень неудачные инициалы въ связи съ миниатюрами, заставки въ началѣ каждаго Евангелія.—Иллюстрація: портреты, также неудачные, Евангелистовъ, каждаго передъ его Евангелиемъ.—Преплеть: досчатый, кожа съ тиснениемъ.—Состояніе: переплеть разбитъ; въ концѣ рукопись дефектна. Время: 1559 г.—Писецъ: Іоаннѣсъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԿԵՏՍՏ
ՐԱՆ Դ զԼ:

1. Աւետարան ըստ Մատթէոսի,
Евангеліе Матѳея (2а — 63в л.).
2. Աւետարան ըստ Մարկոսի,
Евангеліе Марка (64а — 105а л.).
3. Աւետարան ըստ Լուկասու,
Евангеліе Луки (106а — 171а л.).
4. Աւետարան ըստ Յովհաննու,
Евангеліе Іоанна (172а — 219в л.):

220а листъ занятъ исторією о грѣшницѣ и фарисеяхъ, приведшихъ ее для искушенія І. Христа.

Въ концѣ рукописи, на 220в—221в л., почеркомъ текста записъ:

Փառք անձառելի ևն.

Որ արժանի արար զնեխեոյս մեղաւք և զանարհեստ և զանիմաստ և զանարժան Յովհաննէս. զրիչս սուտանուն կրանաւոր հասանել ի վերջին զիժ սրբոյ աւետարանիս ի թվարեւութեանս հայոց. ք ՚ի սք և ի գերահռչակ ուխտիս Մարասայ հիմնարկեալ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, և ընդ հովանեաւ սք աճածնին, և ամ սրբոցն որ աստ կան հաւաքեալ: ի գե[ս] ի հայրսպետութեան նն Գրիգորիսի և սրհեպնի նր Ներսէսին և իշխանութեան զահմանին:

Արդ կրեսանկեալ աղաչեմ զքնութիւնդ նք աւետարանիս և գհանդիպողք յիշեցէք զանարժան Յովհաննէս զրիչս ի նք յաղաւթս ձեր. և զճնաւդն իմ. և ամ զձեզ յիշէ ամէն:

Послѣ обычнаго заклятія въ случаѣ уничтоженія памяти переписчика въ рукописи—

Ընդ նմին յիշեցէք և զՄարիամն զանիմաստս որ է [աշխատաւոր մ [է]ր] և մի ամ ողորմի սասցէք և ամ ձեզ սրբմի ամէն:

Засимъ въ рукописи недочетъ, во всякомъ случаѣ, одного листа, и послѣ небольшого разсужденія о Господней заповѣди заботиться о небесномъ Сіонѣ и Іерусалимѣ авторъ записи продолжаетъ:

Որում և ցանկացող եղև ամասեր և հոգևոր բարեպաշտ և հաւատարիմ Խահակ սրեղէս. որ ըստացաւ զնք աւետարանս ՚ի հալալ ընչեցիւրոց. յիշատակ իւր և ծնաւդացիւրոց. հաւրն իւրոյ Պարեգին¹⁾ և մաւրն իւրոյ Խաթունին¹⁾ և որդին նք Լուզ [ի]¹⁾. և հանգուցեալ եզրաւրն արահամի¹⁾ և միւս եղբաւրն թարէոսին և համաւրէն ամ յարեան մերձաւորացն կենդանեաց և մեռելոց: Արդ որք հանդիպիք սմա կարդալով ևն.

Անմեղադիր լիւրութեալ սկալութեան իմոյ և սխալանաց սորոյ ևն. և զանիմաստս յիշեց ի նք ևն.

Тутъ же слѣдуетъ инымъ почеркомъ и иными чернилами приписка:

Ես սք Կիրակոս եւ սք բարսեղաւս ես սք սուաքեղաւս: Ես տանուտք պարոն մկրտիչս, Ես նազարիս՝ մեք Մէրէջրի ճամբարթիս հաւաք (sic) նորոգել զսք Աւետարանս յիշատակ մեզ և մեր ննջեցիլոցն ամենեցուն մեծի և փոքրի արանցն և կանանցն Ով սք զապք քահանայից որք հանդիպիք սք աւետար...

На этомъ прерывается рукопись.

1) Почеркомъ отличнымъ отъ текста.

Переписчикъ Іоаннъ называетъ себя, и только себя, также въ записи въ концѣ Евангелія Матѳея (64а з.).

№ 5.

387 стр. in-fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (rhoicript), съ украшеніями и изображеніями Евангелистовъ. Время—1490. Мѣсто—село Хозанаваръ въ области Качага (Kashaḡaḡa?). Писецъ—Eḡia.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԿԻՏԱ-
ՐԱՆ Դ ՂԷ:

Въ концѣ Евангелія Матѳея почеркомъ отличнымъ отъ текста запись:

Ձմեղամարտ գրիչս եղիայ յիշեմըիբ աղաչեմի ով սք յեղբարք են.

Слѣдуетъ сейчасъ же, но инымъ почеркомъ:

Փռռք հաւք են.

Ես աղահարտս գնեցի զսք աւետարանս 'ի հալալ ինչեց իմոց յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և եւս սրեանս մերձաւորաց իմոց. հաւրն իմոյ ջանտարին և մաւրն իմոյ մուլքտին և եղբարց իմոց դաւլաթիւարին և շարհիար. խուտարդատ և զես այսհգատ և փորակիցն իմ անոց խաթուն և որդին իմ փրդալամ և կողակ իւր աղասարեթ և քոյրքն իմ Մաւտամ դաւդի և Նէնայ և զժողովանքն իմ փրովելին. ամիրովել. ափսոջայ հայրապետ. և ջանդար խննտիտայ. Ո՛վ կարդայք են. և գատեղքն իմ սայիփ, իայի՛մ գաւնգուլ. Մանուս. և ծառայքն իմ Մաթին. և չիչաք ովսէփ. սարգիս և մի սք ողորմիւ ա՛ճ ողորմի ա[սա]ցէք:

Опять инымъ почеркомъ, но все круглымъ письмомъ (rhoicript):

Դարձեալ յիշեցէք. այնայգուին, գուլքանին. և որդւոյն ցողարին. և Փարիտմին. նաղարին. քաչարին. գալտաթին. ուսարեանին. միլաւխանին: ասացտուրին. եղիային. Կուլդտային. Կրիտորին. Միլտչին. հոտմնիսին. ա՛ճէն:

Въ концѣ Евангелія отъ Іоанна почеркомъ текста:

Փռռք հաւք էականի են.

Եւ եղիայ անուն և բազմամեզ և Գուայմալայ[գ]. և փժուն էրեցօ. որ էտո զժողովապ սորայ 'ի հալալ արգեանց իւրոց և զրեաց զսք յաւետարանս յիշատակ իւր և ծնորաց իւրոց հաւրն իւրոց շապանին և մաւրն իւրոց միկարին և պտպին իւրոց սաւթմանին. և մամին իւրոց սիրամարգին. և յեղբարցն իւրոց գապիանին և տուպանին և սաւթման. և քուերոց իւրոց և իւր գաւերոյն շահրտայն ամէն:

Աղաչեմ զսք հանգիպողսց են.

Արք գրեցաւ սք յաւետարանս ի թմիս : ջ : շ : թ : ի գաւատիս Ժաղ-Լաղոց, ի գեղոյս որ կոչի Խոզանալար: ընդ հովանեաւ սք ստեփանոսի նախաթիպցիս. և այլ բազմահաւար սրբոցս որ աստ կան հաւարեալ: 'ի հայրապետութեան տն Սարկի. ի յաշխարհայկալութեանս եւզուպի որ տիրեաց բազում աշխարհի և գաւաթի և իւրովին կամաք մինչև 'ի խորատուն տիրեող:

Լսողք աղաչանաց ծրողի սորայ եղիայի. որ հանապազ 'ի ծոց եկեղեցոյ պահէք և կարդայք զսք յաւետարանս են:

Непосредственно слѣдуетъ запись послѣдняго *собственника*:

Փառք անասի կրթարգութեան ևն.

Յիշխանիք (ՅՅ քրտուսու — Եսթիջ ք.) ի մարտապալ յաղաւթս ձեր գվերջին ստացող զսի անճառնչ աւետարանիս որ ստացաւ ի յարգար վաստակոց: Յիշատակ իւր [տի գրիգոր 1)] ծնողացն հօրն վարդանին և մօրն նազուզին: Արդ յիշեալ զսի գրիգոր և ամուսինն իւր Թառանին. և որոցն իւր վարդանանին հերպետին և դատերացն մարինոսին նոզլուխոնին. Եղբայրն Յովանէսին և կողակցին հորիսանին և որոցն ստերէկին և Ալիք բէկին. Թումանին. և դատերոցն գուհարին խաթունին. Թուփանին. և կրտսեր եղբօրն զօվլաթբէկին և կողակցին աղիզին. և որոցն սարգսին և դատերացն. Եւ քոյրքն իմ որզուքունին. աճապին. մայրանին. և պտղն իմ յովանէսին և քստն իմ (քիտե՛ս օտաւաւո ուստո քտո, օտրօտո, ձաւ ւտո) և մօրապապն իմ ապովին և տասն գուհարին և որոցն գրիգորին: հայր մեր յիշի:

№ 6.

[19+(10×12)+28, т. е.] 299 листов in-fol^o. въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (роуторгир), обильно снабженнымъ украшеніями (миниатюры, при инициальныхъ буквахъ лъвы, чудовища, изображения святыхъ, часовни и т. д.), съ изображеніями 4 Евангелистовъ; родословная Христа по Матѳею иллюстрирована цѣликомъ; 19 листовъ въ началѣ рукописи заняты иллюстраціями шестоднева,

грѣхопаденія и новозавѣтныхъ мотивовъ; въ досчатомъ переплетѣ. Врѣмя — 1603 г. (возобновлена рукопись рукою монаха Шмавона и діакона Якова 1659 г.). Переписчикъ Чутгулакъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *Ահեստ-ՐԱՆ Դ զւ.*, съ предшествующимъ ему Согласіемъ.

Передъ оглавленіемъ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, съ соблуденіемъ кое-гдѣ рѣшмы и размѣра:

ԱՅ որորմի սաէք գարիտանին խաթուն աղին Զուվաղեզ բերին գրագրին մէկ մէկի մէկ շահի սուին: յահեղ ու մեծ հրապարակին պարզերես գան ի յասանին: կարդա ու ասա դու զողորմին ան յիշայ գքեղ ի բարին: քի թողնի զէն իւրեանց մեղքն իւրեանց հօրն և իւրեանց նախնին: մեկ ինձ սաէք դաք զողորմին ճութգուրաք տի տիւանին և անպիտան գրագրին:

Въ концѣ Евангелія Іоанна почеркомъ текста запись, частью въ стихахъ и частью въ прозѣ, которая послѣ обычного славословія и замѣчаній о домостроительствѣ Спасителя и четырехъ Евангелистахъ слѣдуетъ такъ:

Այլ և դասայաւղ մեծ այս գանձի.

Աճարտուսութեամբ կտակի.

Լուսասողորթ բուրաստանի.

անմահութեան այս աղբերի:

Իեանին կենաց պարգևողի.

մեծապայծառ այս մարգարտի.

տիրաքարող սի նամակի.

անձառ շնորհաց պարգևողի:

Արփիահրաշ լոյս ծագաւղի.

աւետարուր բարբառողի.

միջնորդ մարդկան ընդ քի.

1) Вписано потомъ.

արքայութեան խոստացողի:
 'ի կարգադրոյն ժամանակի
 լաւրինաւ զ ի թէ լինի:
 'ի թվինս հայոց ճճք ամին:

[2] ստացող նր աւետարանիս զպարտն յովանէս որ զստացաւ (sic) 'ի հալալ (sic) վաստակոց իւրոց: Յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւդաց իւրոց. հաւրն Սկրտչին և մաւրն շողզաղին. եղբորն զազարին. պապին դուլիկին: Կողակցն սուլթան դիլ շատին. ամէն: Դարձեալ յիշեցէք 'ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զպարտն յովանէան և զկողախցն (sic) իւրոյ զարիանին. դատելոցն խաւսրոփին. շողզաղին. եղբաւրն զազարին. կղցն լելեֆարին որդոյն սադաղին. քւերն զարիանին. հաւրեղբարցն մխիթարին. որ[դւ]ոցն. վարդանանին անտոնին հէրապետին: ծատուրին. դատեր նանին վարդանին: որդւոցն զազարին զոլամիրին: մարտիրոսին կղցն արզուքանին ամէն: Դարձեալ կրկին անգամ 'ի քս յիշեցէք զովանէս և զկղցն իւր զզարիանէս: որուսոր սուլթան դիլշատին: յվնիս եղբոր յակորին հարսին նիզարին: ամէն: 'ի կաթողիկոսութիւն տէր միլքիսէթի 'ի հաւրապետութիւն տէր սարգսին: աս տէր մաքիրոսս վանեցի ծախեցի: յովնսն գաւղս որ կոչի արզաղ 'ի դրունս սք անծածին. և նր քեթափորին:

Непосредственно слѣдуетъ скорописью (ստրագիր):

Արդ՝ նորոգեցաւ նր աւետարանս 'ի դրան երինջակայ նր կարապետին: Զեռամբ Շմաւոն արեղայի և յակոր սարկաւաղի. 'ի թուականութեանս

հայոց. ՌՃԸ. ամի 'ի հայրապետութեան սն սրբազան Յակոբ կաթողկոսի: Եւ մերոյ նր կրնդիտս առաջնորդոցն Եսայեայ և Ղազար վրդպտացն. և [կր]գարունք սոցին տէր աբիստակէան. տէր շմաւոն և տէր գաբարիայն. և սարկաւազունքն պետրոսն յակորն և զմարգարայն յիշեցէք 'ի քս. Ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք գնր շողակաթիս քհնյքն. տէր սիմէոն և տէր Պողոսին. և զպիրք սորին աստուատուրն. մարգարէն և Սարգիսն. որ կան միշտ 'ի սպասաւորութիւն նր աւետարանիս:

Արդ՝ ստացող նր աւետարանիս ճահեցի շահրիտանն կողակից է Յոհանիսին. ստացաւ սա 'ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն հօրն փրիթջանին և մօրն բէկուն. եղբարոյն ջեհանշին, բայրամին. դատեր'ցն սեվլուն, կայեդիանին, մարիամին, բէկին: Եւ որդոցն եղիկին և առաքելին ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք զշահրիտան որ ստացաւ նր աւետարանս յիշատակ հոգոյ փրկութեան իւրոյ: Որ եա [գնյ]ս յիշատակ 'ի դուռն նորահառն նր շողակաթիս. որ այսմ ամի օրհնեցաւ: Ով զք այս տեղացս հանէ, նզովեալ կղցի. ամէն:

Въ концѣ Евангелія Луки мелкимъ круглымъ письмомъ (սրորգիր):

Զմեղաւոր զժողս յիշայ (sic) աղիզ նր նր:

№ 7.

[*(hr*×*I2)*+9 л., т. с.] 345 л. in—
 4⁰ въ два столбца, круглымъ письмомъ

(*архирхр*). съ украшеніями (заставки въ высшей степени изящны), въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1280 г. Мѣсто — Киликія. Переписчикъ — Павель. Собственникъ — еп. Давидъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱԿԵՏԱ*
ՐԱՆ Դ զԷ.

Въ концѣ Ев. Іоанна нѣтъ *իրք Կնոջ շնորհիր*:

№ 8.

{(89×12)+4, т. е.} 280 л. in-4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*архирхр*), съ украшеніями; на листѣ передъ началомъ текста нарисованы двѣ группы: вверху — Христось, возсѣдающій на тронѣ, и передъ Нимъ Богоматерь; внизу — портреты писца Саргиса и его родителей Өаддея (*Թադէոս*) и Эльмы (*Էլմայ*); въ досчатомъ переплетѣ. Время — 1427 г. Мѣсто — монастырь Евстаѳіа (*Եւստափէի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱԿԵՏԱ*
ՐԱՆ Դ զԷ.

Въ этомъ экземплярѣ нѣтъ известнаго разсказа о блудницѣ въ концѣ Евангелія Іоанна.

№ 9.

{(89×12)+5, т. е.} 317 л. in 4° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время написанія неизвѣстно, нѣ собственникъ (*ստադրոյ*) приобрѣлъ ее, какъ сказано въ монастырскомъ каталогѣ, въ 1020 г., въ рукописи же — въ концѣ каждаго Евангелія, гдѣ имѣется просьба помануть въ молитвахъ, собственникъ (*ստադրոյ*) называетъ себя Григоріемъ, но не указываетъ времени.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱԿԵՏԱ*
ՐԱՆ Դ զԷ.

№ 10.

in-8° на бумагѣ, круглымъ письмомъ,

съ украшеніями и изображеніями 4 Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (переплетчикъ — Григорій). Время — 1304. Мѣсто — монастырь Вжана. Переписчикъ — Нерсѣсъ. Заказчикъ — инокъ Саргисъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, *ԱԿԵՏԱ*
ՐԱՆ Դ զԷ.

Изъ записи въ концѣ рукописи:

...*գծադրեցաւ անձարեալ... գանձաւ և պատուեր ան մերոյ յի քի հրամանաւ և արդեամբք Սարգսի անապատաւորի և մանաւորի ի վանս Էջմաշայ ընդ հովանեաւ Եր անձանիս և ար նշանիս և յայլ սրբոցս: Չեռամք մեղապարտ և սուտանուն գրչիս ներսիս Ի յողովարդէ. ի ստեղծման ազամայ ԽԵՃԻ. և ի մարմնացիս բանին Յ. ԺԶ. ամի և մերո թվականիս 287. և նորոյ շրջանիս: Մ. ԻՍ.*

Изъ позднѣйшихъ приписокъ видно, что Евангеліе это въ 1318 г. по Р. Хр. и 767 арм. лѣточисленія вардапетъ Хатикъ продалъ священнику Мхитару; затѣмъ въ 1112 г. арм. лѣточисл. (=1663) общество и священники Варденика (*Վարդենից ձավիաթս և քահանայքս. մեծ և փոքր ժողովուրդս*) принесли это Евангеліе въ даръ пѣстыни Санчійкѣ (*Անապատիս Սանձից*) въ память по Минасѣ (*յիշատակ նր Մինասիս*); въ 1117 г. арм. лѣт. (=1668) по просьбѣ монаха Іованѣса рукопись была возобновлена въ память по о. Варданѣ, а 1248 г. арм. лѣточ. (=1799) старшина (*ստանուէր*) села Лали черезъ вардапета Симэона приносить ее въ даръ монастырю св. Богородицы въ хагарцинѣ (*Հաղարծին*).

№ 11.

{6+(84×12)+5, т. е.} 335 л. in-fol.° въ два столбца, на навощенной бума-

гѣ, круглымъ письмомъ (րորգր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ; время ԸՃՀԻ (874) армянскаго лѣточисленія (=1425); мѣсто—село Хайрово (Ի գիւղն Նաիրոց ընդ հիվանեալ սուրբ Քրիստոսորդի). Переписчикъ — Іоаннъ. Заказчики Симеонъ и Минай (Սովորվեալ է Մինայ ետեւ էն). Переплетъ сдѣланъ (կազմեցաւ) въ Զ:Ճ:Լ:Գ (1033) армянскаго лѣточисленія (=1584). Есть записи.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *Ահեսու-
ՐԱՆ Դ ՊԼ:*

№ 12.

[4+(40×12)+10 л., т. е.] 242 л. in—4⁰ въ два столбца, на навоощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (րորգր), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Записей нѣтъ, по внѣшнему виду рукопись XVI—XVII в.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *Ահեսու-
ՐԱՆ Դ ՊԼ:*

Каждому Евангелію предпослано оглавление и за каждымъ слѣдуетъ небольшая замѣтка объ Евангелистѣ.

№ 13.

[6+(40×12)+10 л., т. е.] 256 л. in—4⁰, въ два столбца, на навоощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (րորգր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ тисненіемъ). Время и мѣсто написанія неизвѣстны; въ концѣ Евангелія Луки читаемъ:

Թիշկեք և զՎարդան կրաւնաւ որ որ յայսմ ստեղծի եկն առ մկ. և շնորհեաց մկ զըն հորթիչ:

Изъ записей узнаемъ имена собственниковъ, приносившихъ рукопись въ

даръ церкви св. Богородицы, повидимому, въ разное время: Искандара, сына Ходжа-Гарипшаха (Հովանդար որդի Կարիպշի) и Аба-Мелника съ супругою Джохаръ-Хатунюмъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *Ահեսու-
ՐԱՆ Դ ՊԼ:*

№ 14.

(49×12)+8, т. е.] 284 л. in—4⁰ въ два столбца, на навоощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (րորգր), съ украшеніями и съ изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1647. Мѣсто—мѣстечко Аркуръп. Переписчикъ—Марукъсѣ (Մարուքէս). Кроме записи, изъ которой приведена ниже часть, имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *Ահեսու-
ՐԱՆ Դ ՊԼ:*

Изъ записи:

...սյլ և գրեցաւ առ Ի թղիս ճպոց եզգ Ի դառն և յանբարի ժամանակս որ ամեն աւր երբմանն կուկենայք (sic): Արդ գրեցաւ քր աւետարանս ի յերկիրս յԵրևվանս (sic) ի գուղարաղաք յԱրկուռի ի Հայրապետութիւն էջմիածնա տր Փիլիպպոս կաթաղիկոսն (sic) ևն:

№ 15.

[12+(40×12)+14, т. е.] 266 л. in—4⁰ въ два столбца, на навоощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (րորգր), съ украшеніями, заставками и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1451 по записи почеркомъ, отличнымъ отъ текста. Заказчикъ — Тэръ-Іованѣс (Թոգանէս). Имѣются приписки позднѣйшихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԿԵՏԱ-

ՐԱՆ Դ զԼ. сь канонами.

№ 16.

[*h*×12 т. е.] 336 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*ռոլորգիր*), сь украшеніями и сь изображеніями Евангелистовъ Марка и Луки, въ досчатомъ переплетѣ. Время—XVII в. Мѣсто—Тифлисъ. Переписчикъ—свѣщ. Михаилъ. Въ началѣ недостаетъ двухъ листовъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԿԵՏԱ-

ՐԱՆ Դ զԼ:

Изъ записи: . գրեցի զսփ աւետարանս. ես Միքայէլ էրէջս՝ ՚ի մայրաքաղաքն տփղիս. ՚ի դուռն փաշտփանից նր անձամբն եւ նր ամենափրկչին. և այլ սրբոց որ աստ կան. Եւ Հայրապետութեանն (sic) մերոյ նր նր փրկիպարս կաթողիկոսին [1633—1655], և թագաւորութիւն (sic) վրոց բագրատունեաց տղգէն (sic) Ռաւատով խանին (1634—1648) ևն:

Годъ не указанъ.

№ 17.

[*h*×12, т. е.] 312 л. in—8° въ два столбца, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*ռոլորգիր*), сь украшеніями и изображеніями Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1491. Мѣсто—Кечару. Переписчикъ, во всякомъ случаѣ собственникъ—монахъ Галусть. Евангелистовъ рисовалъ художникъ Мкртичъ (*նկարող Սկրտիչ*). Переплетъ сдѣланъ ктиторомъ Исаемъ (*ծալիծալ ցահրնկալի*) по заказу молодого Варлаама (*բարաղամ ՚ի Ծաղկունեաց ձորոյ*), который приобрѣлъ эту рукопись въ 1679 г. Имѣются еще приписки другихъ собственниковъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԿԵՏԱ-

ՐԱՆ Դ զԼ:

Изъ записи:

... Արդ եղև կատարումն նր աւետարանիս ՚ի թղիկութե Հայկազան տումարի. ՋԽ Թղիկն. ՚ի դուռն ե ՚ի չար ժամանակի որով նեղեմք յանասրիսոց ՚ի բռնակալութեանն աշխարհիս Հայոց և պարսից ետղուպ բկկի: Եւ ՚ի Հայրապետութեանն նր Սարգիս կաթողիկոսի Հայոց և պատրիարզ Վաղարշապատոյ ՚ի յաթոռն նր լուսաւորչին մերոյ ՚ի նր էջմիածինն: Արդ ՚ի յայս և ՚ի սոյն ժամանակի եղև յաւարս (sic) խընդրոյս իմոյ գալնտ անարժան արեղի (sic) ՚ի յանապահ գաւտու բուժիանն: ՚ի յերկնասահնէս և ՚ի գերահոյակ ուխտս Գլխառուս ՚ի պրտն մաւքս լուսոյ նր անձամբն և Հրաշափառ նր զրիզոր կաթողիկէիս և տւազ նր նշանիս... ՚ի վայելս անձին Հարազատ նղաւրն իմոյ Յորդանանին և որդւոց նորս Մարտիրոս Քահանայի և Խաչատուր սարկաւազի և այլ Հարազատ եղբարց իւրոց պինտսին, խաւճիկին, պետրոսին, պաւղոսին ևն:

№ 18.

[(*h*×12)+11, т. е.] 287 л. in—8° въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (*ռոլորգիր*), сь украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1651 г., если дата приводимой ниже записи относится ко всей рукописи. Собственникъ—Мирзэ сь супругою Салимъ-Назъ. Впослѣдствіи рукопись принадлежала нѣкому благочестивому Геванду, что удостовѣряется нѣсколькими приписками, такъ между

прочимъ въ припискѣ отъ 1736 г., въ концѣ Евангелія Луки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *ԱԽԵՏԱ-*

ՐԱՆ Դ ՊԷ:

Изъ записи въ концѣ рукописи:

*Արդ՝ ես Միրզէս և կինն իմ սու-
լիմ նազն ստացաք զնր աւետարանս
ի Հայալ ընչից մերոց ևն: Գրեցաւ
ի Թուրին Ռ. Ճ. ԽԳ. ամին. ի գեօզն
հնդդան. մելիք միրզոյխանի ժամա-
նակին:*

№ 19.

[(114×12)+4, т. е.] 316 л. in—8°
въ два столбца, на навощенной бума-
гѣ, круглымъ письмомъ (*սուրբոր*), съ
украшеніями и съ изображеніемъ Еван-
гелиста Матѳея, въ досчатомъ переп-
летѣ. Время—*ԹՃԻ* арм. 1741. Мѣсто — село Аревикъ (*Արեւիկա*), въ
Сіонійской области *ընդ Հոփանեաւ
նր գրիգորիս . . . . ՚ի ժամանակին.*
*որ եպան հուպէէն սուլթան Պա-
սայիթն:* Въ 1597 году рукопись уже
принадлежала многими добродѣтелями
надѣленному Саргису, *որ ստացաւ
զսս յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն,
Հօրն կոստանդին. և մաւրն Թէզին.
և եղբաւրն ալէփանոսին. և կողակ-
ցին փարիխանին որ հանդուցետլ և
սա քս. և միւս կողակցին սայիպ-
խանին և որդւոցն եգիէին. շահա-
փարին. կոստանդինին. և դուստրն
Էանէան զըզն. խանրէկին. իւղուր
սուլթանն. և Թոռներն ևն:*

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *ԱԽԵՏԱ-*

ՐԱՆ Դ ՊԷ:

№ 20.

[2+(114×12)+6, т. е.] 488 л. in—8°
въ два столбца, на навощенной бума-

гѣ, круглымъ письмомъ (*սուրբոր*)
съ украшеніями и съ изображеніями
Евангелистовъ, въ досчатомъ перепле-
тѣ съ застѣжками изъ цѣпочекъ. Вре-
мя — 1683. Мѣсто — село перцанкъ.
Переписчикъ—свящ. Іоаннъ, за смертью
котораго рукопись дописалъ священ-
никъ Василій. Переплетчикъ — также
свящ. Іоаннъ: *Ոհաննէս էրէց ցաա գազ-
մող* сказано въ стихотворной при-
пискѣ послѣ главной записи. Имѣется
еще приписка отъ 1733 г., написанная
на «святомъ островѣ Севанѣ»: изъ нея
мы узнаемъ, что рукопись находилась
въ рукахъ невѣрныхъ (*ալլազգաց*), ког-
да османы и персы дрались, а Арме-
нію попирали, и выкупилъ ее Сахакъ
сынъ Моисея, изъ Драктика (*Դրախտի-
կեցի*).

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, *ԱԽԵՏԱ-*

ՐԱՆ Դ ՊԷ:

Изъ записи:

*Արդ գրեցաւ նր աւետարանս ՚ի
Թուրին Հայոց Ռ. Ճ. ԼԲ ամին ի Թա-
գաւորութեանն պարսից՝ Շահ սուլէյ-
մանին. Եւ ՚ի Հայրապետութեան
տանս՝ աղուանից ան [Սիմ՝] էօնի
սրբազան կաթուղիկոսի, ՚ի յերկիրս
զանջա. ՚ի գեօղս Հերցանկիս, ընդ
Հոփանեաւ նր անսանդիս: Ձեռամբ
յոփանէս երիցու: Քանզի այս Յովա-
նէս քհնյս. գրեալ զնր աւետարանս.
մինչդեռ ոչ էր ծայկեալ՝ և կազ-
մեալ՝ տկարութիւն մահու հանպիս-
եալ. և փոխեցաւ սա. քս յոյան ս-
մննեցան. և եթող սուգ մեծ ի վր
ծնողաց իւրոց: Ե մեր տեսեալ զԹա-
խանձ ծնողաց նորա ձեռնարկեալ ա-
ւարտեցաք բազում աշխատութեամբ
Հրամանաւ իշխանաց և պարանոց պա-*

րոն մալիք չախնազարին. որ է սէր
և իշխան բոլոր երկրիս ցանջու...
Արդ՝ գրեալ եղև նր աւետարանս 'ի
խնդրոյ բարեմիտ և անուսէր Նազա-
րին. որ ստացու զնր աւետարանս
վասն յիշատակի հոգւոյ իւրոյ և
ծնողացն ևն... Եղև. տւարտ նր աւե-
տարանիս ձեռամբ բաղմամեղ և սն-
իմաստ բարսեղ եկթ քահանայի. և
եղբոր իմոյ զզր սթիւզի ևն... Այլ և
յիշել (աղաչեմ) զսէր Յովաննէս գր-
բող նր աւետարանիս. և գորդիի իւր
զտիրացու Աթանասն, որ թղւմ աշխա-
տանս կրեաց վն այս աւետարանիս
ևն:

№ 21.

[5+(11×12)+2, т. е.] 271 л. in—8⁰
въ два столбца, на навощенной бума-
гѣ, круглымъ письмомъ (рукописи), съ
украшеніями и съ изображеніями Еван-
гелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ.
Время—1664. Мѣсто — село Гюлали.
Переписчикъ — діак. найрапетъ. Соб-
ственникъ—Саруханъ (Սարուխան). Есть
позднѣйшія приписки, изъ коихъ уз-
наемъ, что послѣдній собственникъ
(1735 г.) былъ Меликъ - Джанъ Ка-
лантаръ.

ЧЕТВЕРОВЕАНГЕЛІЕ, ԱԿԵՏՄ-
ՐԱՆ Դ Պ., съ канонами.

Изъ записи:

Արդ գրեցու նր աւետարանս՝ 'ի
Թովանիս հայոց Ռ. Ճ. Փ. 'ի հայ-
րապետութեան նն Յակոբայ 'ի Թու-
գաւորութիւն տաճկաց փոքր շահա-
պազին ոչ առաջին այլ ետին (յե-
տին): և 'ի զմեութեանն էրևանս
տպագողելի. որդւոյ ամիրկանի Գրե-
ցաւ ձեռամբ... գրչի հայրապետ սար-

կաւազի. որ եմ անուամբ միայն և
գործով ոչ. տպագրեցաք(°) 'ի յեր-
կիրս գեղամ[այ]. 'ի գեաւ. գս որ հռչի
ղուլալի սու դրան նորակնուկը նր
գրիգոր[ի]ն ևն:

№ 22.

[4+(11×12)+6, т. е.] 250 л. in—8⁰
въ два столбца, на навощенной бума-
гѣ, круглымъ письмомъ (рукописи), съ
украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ.
Переписчикъ—Лука (Ղուկաս). Время—
1685.

ЧЕТВЕРОВЕАНГЕЛІЕ, ԱԿԵՏՄ-
ՐԱՆ Դ Պ.:

Изъ записи почеркомъ, отличнымъ
отъ текста:

Թովանիս մեր հայոց Ռ. Ճ. Լ. Դ Էր
որ տւարտեցաւ աւետարանս. ես տն-
արժան գալուստ էրէցս սուտ անուէն
գերեցի (sic) յիշատակարանս:

Составитель монаст. каталога 1685 г.
(Ռ. Ճ. Լ. Դ.) понимаетъ, не какъ годъ
написанія, а какъ годъ, когда собствен-
никъ Мартиросъ купилъ эту рукопись,
хотя изъ записи этого не видно; однако
свящ. Галусть, дѣйствительно, авторъ
записи, а не переписчикъ Евангелія;
ибо переписчикъ въ записяхъ почер-
комъ текста нѣсколько разъ называетъ
себя, между прочимъ въ концѣ Еван-
геля. Луки,—Лукою (Ղուկաս).

№ 23.

[11+(11×12)+11, т. е.] 335 л. in—
8⁰ въ два столбца, на навощенной бу-
магѣ, круглымъ письмомъ (рукописи).
съ украшеніями и съ изображеніями
четырёхъ Евангелистовъ, въ досчатомъ
переплетѣ (въ монаст. каталогѣ чита-
емъ: զպուրս կրեսացն կողուտեալ ևն).

Время—XV в. Мѣсто—Гандзакъ. Переписчикъ — инокъ Степаннось. сывъ Гарамана. Собственникъ—монахъ Са-накъ.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱԿԻՏԱ-
ՐԱՆ Դ ՊԷ:

Изъ записи:

Արդ՝ սկիզբն եղև գործառնու-
թեանս այսմիկ. նախախնամու թեամբ
նր հոգւոյն յաճապահ գառառիս
գանձակայ ընդ հոգանեաւ լեղանի նր
անձամբնս և արհիսկան յաթուրս.
Եւ առաջնորդութեան իմոյ Սափննս
յի նկիրս նր ուխտիս եւ կթղոու-
թեան ան Յոհաննիսի. և թագաւո-
րութեան վրայ գաւրկի. և դանու-
թեան ջահանդահի ևն:

№ 24.

[(117×12)+7, т. е.] 295 л., in—8⁰ въ два столбца, на навоощенной бумаге, круглымъ письмомъ (рукопрочно). съ изображеніемъ святаго, можетъ быть Евангелиста, съ Евангелиемъ въ правой рукѣ (1а л.), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1677 (арм. Թ.Ճ.ԻԶ). Мѣсто—село Даштъ, въ Мокской области. Переписчикъ — священникъ Мхитаръ. Имѣются приписки.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱԿԻՏԱ-
ՐԱՆ Դ ՊԷ:

№ 25*.

Рукопись малаго формата, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, съ шестью яхонтами и однимъ средней величины рубиномъ. Время — 1215 (арм. ԼԷժՈՒՆԻՍԻԱ, т. е. 1766 по Р.Х.).

ЕВАНГЕЛІЕ.

Մ. Կ... Աւետարան փոքրիկ, ար-
ծաթակազմ նկարէն կոտորեղևոյ յորոյ

վերայ գոն վեց հատ փոքրիկ ևս-
ղութք և մի հատ միջակադիր լայ-
զրեալ է 'ի թուին ՌՄԺԵ. 'ի յիշա-
տակարանին գրի «ի յայսմ ժմնկիս
յերկիրս Արարատեան թագաւոր ոչ
դոյր և ան որ ինքնագլուխ իշխեր. պա-
տիժ պատուհասն անհուն ոնք պատմէ
առաքել պատմագիրքն. և թէ յայսմ
ամի որքան նեղութիւն պատահեալ
է յերկիրս Արարատեան, մահն սոփն
և սուրն ևս և կորկուան, 'ի վանայ
յերկրէն մինչև 'ի դարբանդ՝ բովան-
դակ բեր երկրիս կարկտահար եղեալ
չ ինչ եղև, ոչ թէ միտնգամն.
այլ երկիցս և երիցս որ սոյն մեծա-
դոյն էր զոր ոչ որ էր անանալ. և զի նր
մատեանս 'ի յայսմ ժմնկիս գրեցաւ
'ի դուռն նր Գայանէի վանիցն: Արդ
աղայեմ զսրբիկ եղբարսոյ... յիշե-
ջեք... զմարգարէ վրդնս... Յիշատակէ
աւետարանս 'ի դուռն Ալվանայ, 'ի
Լմեցի ստեփաննոս վրդնոէ 'ի 1835
թուին»:

№ 26*.

Рукопись еще меньшаго (противъ № 25) формата, на тонкомъ пергаментѣ, прекраснымъ почеркомъ, въ переплетѣ — въ серебряномъ окладѣ, на видѣ значительной древности.

ЕВАНГЕЛІЕ.

Մ. Կ.: Աւետարան փոքրագոյն ար-
ծաթակազմ կոտորեղևոյ գրեալ 'ի վր
նորթութեան զթ մակադաթի ընտիր գրո-
չութեամբ. 'ի անդիս անդիս եղծեալ.
— 'ի վերջ կուսէն պակասեալ են
թուղթք ինչ. ընդ նոսին և յիշատա-
կորանն, որով և թովականն. սակայն
հնադոյն ուրեմն երեկս

Յիշատակ աւետարանն հնէինոյ (Ազնուուհի) քալնի բէհրուպանց, ՚ի դուռն սթին Սէվանայ ՚ի 1855 ամէնս

№ 27*.

Рукопись средняго формата, въ переплетѣ—въ серебряномъ окладѣ, съ позолоченнымъ крестомъ на крышкѣ съ правой стороны; на крестѣ двѣ бирюзы и два рубина средней величины. Время—1594. Мѣсто—с. Тванчъ. Переписчикъ —Лука Лорійскій.

ЕВАНГЕЛИЕ.

М. К.: «Աւետարանն միջակայիր դրեալ ձեռամբ Ղուկասու գրչի Լուկաց, ՚ի Քիզ թուին, յերկրին Կարնոյ ՚ի գեղն թփանձ ՚ի դուռն գանձկայ (sic) օր Գէորգեայ: ունի յիշատակարանն յուջոյ երեսին խաչ արծաթեոյ սփէկօժ և կոստեղեալ՝ արծաթեայ ջրջանակաւ և քերօքեխբ: ՚ի վի խաչին են երկու հաս փիհրուց և երկու հաս լալ՝ միջակայիր ապուր:»

№ 28.

[(10×12)—6, т. е.] 342 л. in—12⁰, частью въ два столбца, на навошенной бумагѣ, разнымъ почеркомъ круглago письма (ролորգիր), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ шести листовъ; рукопись — дефектна и въ концѣ: потому она безъ записей.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԽԵՏԱՐԱՆ Դ ՂԼ:

Въ концѣ Еванг. Матоея приписка неграмотною рукою:

Թւին ՌՄԻն (sic) ՚ի կաթուղեկոսութեան օր Ղուկասու և ՚ի առաջնորդու-

թեան սևանու աջորդութեան Գրիգոր վարդապետի եղեվ (sic) սով ստասիկ:

№ 29.

[(11×12)+6, т. е.] 330 л. in — 8⁰ малаго формата, въ двухъ столбцахъ, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ, съ украшеніями и съ изображеніями четырехъ Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ, съ застѣжками изъ серебряныхъ цѣпочекъ; кожа переплета съ тисненіемъ; на верхней крышкѣ переплета — распятіе, на другой — крестъ, украшенный серебряными пуговками и цвѣтными камнями. Время—1669. Мѣсто — село Норащиникъ. Переписчикъ—Александръ; художникъ—чтецъ Варданъ. Составитель записи—Маркосъ. Заказчикъ—Дэһупъ (?). Есть позднѣйшія приписки о построении ризницы (Յանգարան) и монастырскаго училища (վանական դպրոցը) въ Эчмиадзинѣ въ 1868 г. и о реставраціи церкви въ Севанской пустыни въ 1863 г.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ, ԱԽԵՏԱՐԱՆ Դ ՂԼ:

Изъ записи:

Յորդ՝ գրեցաւ օննախօս լուսափայլ մարգարիսս այս ՚ի թուականութեանս հայոց. հոգար հարիւր Ժ. և Ը. ամի ՚ի հայրապետութեանն օնն Յակոբայ սրբազան կթղկնի: ՚ի նաւահանգիսս և ՚ի նահապետակերան յարջորջեալ նախիջեվան կողմանան. և ՚ի նորին նահանգան երնջոկայ վերասացեալ՝ և ՚ի գեղն նորաշինիկ կոչեցեալ ձեռամբ սրբասէր և պարզամիտ հարազատին իմոյ՝ ալբ ալէքսան մեղստքաւչին. որ ՚ի դրաւել գործառութեանս այս՝ վերափօխեցաւ սոքս զոր և հիբոյս ոչ ժամանեալ ՚ի

դիրս հանգստանն. սակս յարտառ-
չոր կազմանն արտիս յորժամ գլխա-
տակարանս գրեցաք զպատկերն և ս
ետու նկարել ասա զի սփոփոչ լեցի
հերոյս. զոր և յիշել աղաչեմ առ
'ի քս: Արդ՝ աղաչեմ զամենադ որք
հունդիպիք սմա կարգալով և կամ
օրինակելով՝ յիշեսջիք 'ի մաքրափայլ
յաղօթս ձեր զարուսյ դէհուպս. և
զճնողսն իմ և զամ արեան սուռնն
իմ. և զհոգևոր մպլլն իմ զհոխի-
սիմէն, և զհանգուցեալ միամօր օրդ-
դին իւր սռ. քս զանժատուրն. քանդի
արդեամբք սորին եղև զծագրութիւն
նք առետարանիս՝ յիշատակ յաւի-
տենական 'ի փրկութիւն հոգւոյ իւ-
րոյ. և միամօր օրվայն իւրոյ՝ որ
յերիտատարգական հասակի յօտար
աշխարհի փոխեցաւ սռ. քս. զոր նոր
նձ ընդ երանելի վկայիցն պասեսցէ. . .
զծագրող սորին զՎարդան զնորն յի-
շեցէք և նձ ողորմի ասացէք: Զսա-
կաւ յիշատակարանի զծօղս զմ'իկս
բանի փամանող՝ յիշեցէք ի նոր ևն:

№ 30.

[$h \times 12$, т. е.] 240 л. in—12⁰, въ два
столбца, на навощенной бумагѣ, круг-
лымъ письмомъ (рукописи), съ укра-
шеніями и съ изображеніями четырехъ
Евангелистовъ, въ досчатомъ переплетѣ,
усаженномъ мѣдными пуговками. Запи-
си нѣтъ; есть позднѣйшая приписка
отъ 1756 г. (НУб) въ началѣ Еван-
гелія Іоанна.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱԽԵՏԱ-

ՐԱՆ Դ զԼ:

№ 31.

[$10 + (h \times 12) + 8$, т. е.] 258 л. in—
12⁰ въ два столбца, на навощенной

бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукописи),
съ украшеніями и съ изображеніями
Евангелистовъ, въ досчатомъ перепле-
тѣ (верхняя крышка, съ крестомъ, уса-
жена серебряными пуговками и цвѣт-
ными камнями). Время—1620 (НУб)
Мѣсто — Константинополь. Перепис-
чикъ — Михаилъ Тохатскій. Заказ-
чикъ—инокъ Яковъ изъ области Еке-
сацъ. Позже, въ 1624 г., приобрѣтена
она Павломъ Тохатскимъ (մահիդէսի
Թոխ) ամսի 1 Պողոսն) и принесена въ
даръ церкви св. Якова черезъ священ-
ника Саргиса.

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЕ, ԱԽԵՏԱ-

ՐԱՆ Դ զԼ, съ канонами.

№ 32.

1092 стр. in—folio (46×32 с.) въ
два столбца, на навощенной бумагѣ,
круглымъ письмомъ (рукописи), съ
украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ.
Въ началѣ, концѣ и мѣстами въ сере-
динѣ рукописи недостаетъ листовъ.
Записи встрѣчаются въ текстѣ въ кон-
цѣ отдѣльныхъ житій и мученичествъ.
Изъ пространной, но всеже дефект-
ной записи въ концѣ рукописи узнаемъ,
что она въ 1227 году (ՈԼԶ) была при-
обрѣтена Туркомъ (Аствацатуромъ:
ես նուսաս ծերս և անպիտան ծա-
ւայս այ տաւրք կոչեցիալ).

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՍԱԻՈՒՐԻ:

Въ этомъ сборникѣ житій, указатель
коихъ, составленный впоследствии, по-
мѣщенъ въ началѣ, нѣтъ исторіи Вар-
лаама и Іоасафа, а есть мученичество
Варлаама Антиохійскаго (стр. 801:
վկայարանութիւն սրրոյն Բարդամու-
րի վկայեաց յԱնտիոք մայրաքաղաքն
սարոյն).

№ 33.

[(109×12)+17¹), т. е.] 533 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рнрнрнр), съ украшеніями, попадаютъ лики святыхъ, такъ нпр. при житіи Варлаамъ Индійскаго, въ досчатомъ переплетѣ, дефектная. Отъ записи сохранилась часть (начало), и изъ нея ничего фактическаго не узнаемъ, но, по всей вѣроятности, имя переписчика, время рукописи и т. д. можно узнать, посвятивъ больше времени обследованію рукописи, главнымъ образомъ послѣсловій при житіяхъ. Переписчикъ — можетъ быть Давидъ (см. ниже). Въ 1694 г. (1781²) рукопись возобновлена священникомъ Аристакусомъ.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ՅԱՅՍՍԱԻՈՒԿՔ:

Въ этомъ сборникѣ житій святыхъ мы уже имѣемъ житіе Индійскаго Царевича ²):

Պատմութիւն Յովասափու որդոյ թագաւորին հնդկաց. 'ի մարգերանալ' բանին այ ընարեաց զաշակերտարն թժան զորս յառաքելս յանուանեաց ևն.

Запись въ концѣ этого житія подчеркомъ текста:

Զոր և ես տառա մեղուոր ծառայս այ բաղուժ աշխատութեամբ և ջանիւ փոքր 'ի շատև ծայրաբաղարարեալ թարգմանեցի զայս 'ի հոյ բարբառ ձեռամբ իշխանի միոյ' պատ. ւաւորի: Կն որոյ 'ի ձեռն նոցին ճրգնութեան և հաճոյական վարուցն արժանի արայ ար յս և երկնից ար-

քոյութիւն շնորհաց ար թանգրի դուլուն. և ճնաւդացն ար շահիկոյն' ար թամամխաթունին և կենակցին ար բեկի սաւլթանին որդոյն. ևն. և իմ մեղաւ որ բիւրն: քանքարոյ պարտական դաւթի գժոցի և իմոցն ա[մեն]եցաւ կարգացողացն և ան որդի[ճ]է ասողոցն. ամեն:

№ 34.

[(109×12)+4, т. е.] 556 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рнрнрнр), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 24 л., недостаетъ и въ концѣ житій на весь августъ мѣсяцъ; нѣтъ, конечно, и заключительной записи. По записямъ въ текстѣ, напр. հէ, ի ՚ լ л., видно, что рукопись писалась нѣкимъ Яковомъ по заказу епископа Карапета.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՍԱԻՈՒԿՔ:

№ 35.

[(109×12)+7, т. е.] 523 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рнрнрнр), съ украшеніями, съ изображеніемъ Поклоненія волхвовъ, въ началѣ—передъ текстомъ, и Варлаамъ Индійскаго, при житіи; въ досчатомъ переплетѣ. Время—1640 (1727¹). Мѣсто—село Карамуратъ, въ Закамской области (ի Երկիրն զպատմայ). Переписчикъ — епископъ Давидъ, по заказу Аг'абабы (Աղայարա). Пространныя записи въ концѣ рукописи съ плачемъ по поводу выселенія армянъ въ Персію.

¹) Последніе 17 л. выпали изъ переплета и перемѣшаны.

²) Աւելաց. Ե. և զգրտութի. փ. (см. 109, 10а л. и слѣд.):

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐԲ:

№ 36.

[10×12 , т. е.] 504 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечеръ) съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Листы перемѣшаны, можетъ быть и утеряны, въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ, а съ ними нѣтъ и житія Варлаама и Иоасафа и главной записи. При сколько нибудь продолжительномъ обследованіи можно узнать подробнѣе обстоятельства рукописи по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій, такъ напр. имена переписчика Вардана, заказчика Саргиса, сыновей его и родителей, названы въ слѣдующей записи (10Р, 1а л.):

*Ողորմի քս ան ստացող տառիս
բարեմիտ Սարգսին և որդոցն Դոն-
մուզին Պապին և Տնդն Յզիրն Յու-
նովին և զՎարդան զանպիտան զրչիս:*

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐԲ:

№ 37.

[$(10 \times 12) + 1$, т. е.] 481 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечеръ), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись — дефектна въ началѣ. Время — 1699 (1680). Мѣсто — село Кардманъ въ области Ганджи (Елизаветополя). Писалъ священникъ Аристакезъ по просьбѣ Иоанна и по желанію его отца Улухана.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐԲ:

№ 38.

[10×12 , т. е.] 624 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечеръ), со скудными украшеніями. Писецъ — Стефанъ (Ստեփանոս) и заказчикъ — варданецъ

Саргисъ, судя по записямъ въ текстѣ, въ концѣ житій. Монастырскій каталогъ переписчикомъ называетъ Лазаря и заказчикомъ священника Иоанна Крѣзанскаго (Կրզանսցի) по слѣдующему недоразумѣнію: въ 1751 г. (175) рукопись была приобрѣтена священникомъ Иоанномъ К-имъ и снабжена новою записью (յիշատակարան); эту записъ и писалъ Лазарь почеркомъ, совершенно отличнымъ отъ текста.

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐԲ:

№ 39.

[10×12 , т. е.] 192 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечеръ), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Какъ дефектная въ концѣ, рукопись лишена обычной записи. При поспѣшномъ перелистываніи встрѣчался съ записями въ текстѣ, заключающими имя заказчика Аветиса, такъ напр. со слѣдующею записью (10Ը, 123 л.):

*Ողորմեայ քս ան ստացողի զրիս
բարեմիտ տեևի[սի]ն և Տնողացն.
Մահտեսի յովսէփին շահպարին և
որդոցն պողոսին պողոտասարին. զԼ-
որդին և ան արեան ևն:*

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐԲ:

№ 40.

[$(10 \times 12) + 1$, т. е.] 659 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечеръ), съ украшеніями, кое-гдѣ и лики святыхъ; въ досчатомъ переплетѣ. Начала и конца недостаетъ, отсутствуютъ листы и въ серединѣ. По записямъ въ текстѣ, такъ напр. 10Ա, 11Ե узнаемъ, что заказчикъ (ստացող) — монахъ Григорій, а переписчикъ Варданецъ (Վրճուէս):

ЧЕТЬЯ-МИНЕЯ, ԱՅՍՄԱԿՈՒՐՔ.

№ 41.

[$(\mu\rho \times 12) + 19$, т. е.] 595 л. in—fol.⁰
 въ два столбца, на навошенной бума-
 гѣ, круглымъ письмомъ (архирѣй), съ
 украшеніями и иллюстраціею (есть
 изображенія апостоловъ), въ досча-
 томъ переплетѣ¹⁾. Рукопись—дефектна
 въ началѣ. Время — около половины
 XV вѣка. Мѣсто — обитель гермона.
 Переписчикъ—монахъ Іоаннъ (ՅՎԱ—
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ). Заказчики — священ-
 никъ Мануэль съ сыномъ Стефаномъ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՅԱՇՈՅ

ԳՈՒՐՔ.

Изъ главной заключительной запи-
 си, дефектной въ концѣ:

Ըստ այսմ պայմանի ամենագովելի
 և. հրջանիկ ընտրեալ և պատուելի
 անձահաճոյ և անձ գովութեանց ար-
 ժանաւորքն Մանուէլ քահանայն և
 տէր Ստեփանոս հարազատ նորին
 գրել հառն զնք տառս 'ի սանահայոց
 աւրինակէն և մեծաւ փոփազանաւք
 յարդար վաստակոյ իւրեանց սա-
 ցան զսա յիշատակ բարի հոգւոյ
 իւրեանց և ծնաւզաց ան Մանուէլին
 պարոն ամիրբէկին. և գումելիքին.
 որով հանդիպողք քն կտակիս յի-
 շեսջիք 'ի մարտիայլ յաղաւթս ձեր
 զգեռարոյս որդիք տէր մանուէլին
 զոր ստեփանոս և գամիրբէի Սյլ և
 զքոյր նոցա զմարգարիտն և զեղ-
 րարքն զփոխեցեալքն 'ի քս զանձա-
 տուրն և զաւաւչն. Իարձեալ աղաչեմ
 յիշել առ քս զկենդանի եղբարք տէր

Մանուէլին զաւելթան և զէլբէկի և
 զմեծ եղբար որդին զպատուելի երի-
 տասարդն զմելիքն և զմայր և զքոյր
 ան Մանուէլին զյուստիանէ և զորդի
 նորին զփաչէն: Իարձեալ աղաչեմ
 յիշել 'ի քս զհարազատ որդիք սաւ-
 թանին զաւհայարն և զեօշնագարն
 և զմարգարէ պալին և զսահան և
 զորդիք էլբէկին զէղիշէ և զյնոք.
 և զմանթէոս: Իարձեալ աղաչեմ զնք
 մանկունայ եկեղեցւոյ՝ որք ընթե-
 նոյք զնք տառս՝ յիշեցէք 'ի քն ս-
 զթա ձեր զվերոյ ասացեալ ստացող
 գրոյս զտէր Մանուէլ և զամուսինն
 իւր՝ զեղիսարեթ և զճաղիեալ որդիքն
 իւր՝ զոր ստեփանոս և զամուսինն
 իւր զխորովիզուլաւ և զգաւակն իւր
 զներսէս և զՍեպուպ պատանխան և
 զամիրբէկն և զամուսինն իւր զԳ-
 թամ: Յիշեցէք 'ի քս զմելիքն և զա-
 մուսինն իւր զսոլթանրախա զփոխ-
 ցեալն 'ի քս և զորդի նորին զգրիզոր
 պատանին: և զմայր մելիքին զվար-
 դատիկին: Եւ զաւելթան և զամու-
 սինն իւր զթամար. և զէլբէկն և զա-
 մուսինն իւր՝ զէչչագ և զանսպարն
 և զամուսինն իւր զաղուլ մելիքն: այլ
 և աղաչեմ յիշել 'ի քս զպատուելի
 հրիտասարդն զպարան բէկ, որ է կնք-
 հայր սոցա: Եւ լի բերանով և ու-
 դիղ սրտիւ ասացէք ան.

Եւ արդ գրեցաւ քն տառս որ կօչի
 տարեան գիրք 'ի դառնացեալ ժամա-
 նակիս յորում նեղեմք յանօրինաց
 բռնութենէ ևս առաւել 'ի կրկնակի.

¹⁾ Въ переплетъ попали два листа изъ грузинской пергаментной рукописи духовнаго содержания; въ сохранившихся листахъ находится между прочимъ статья озаглавленная: նիշալաւ թղթեանս ճա նյալցեալսոցն.

հազարագահանջութենէ: 'ի հայրապետութեան տեառն գրիգորի ընդհանիւր հայոց կթղիկասի և պատրիարգի վատըրշտագատու՝ էջմիածնի և յաշխարհակալութեանն ջհանշայի միջոցն. որպէս զարայ ուսուցին ձեռամբ ամենամեղ և անուրհատ գրչի յիւր որ զանունս ունիմ կարգաւորի և գործոքս անպիտան. որ և եկեալ յարժիէ քաղսքէ տարապէս հանգիւղեցաք 'ի գաւառս գեղարքունի 'ի պիւղս որ կռի կած. հանգիւղեցաք բարե[րար] անս տէր Մանուէլի և մտապաք զաւտարական կեան[ս] մեր վասն յոյժ սիրոյ և փափագանաց տարս՝ ձեռնարկեալ օկիզն արարաք՝ նր գրոցս 'ի մեծի ազուհայից պահոցն 'ի չորրորդ շաբաթին և աւարտեցաք ձևժանգօհութիւմք նր հոգւոյն օյ վերացման նր խաչի տանիս՝ ընդ հովանեաւ նր անձանիս և նր գրիգորի և նր կարապետի յիշտութեան գաւառիս գեղամայ տեառն տանիանսի և վերապիսօզութեան քաջ բազունւոյն սարգիս փարգապետի նր ուխտիս՝ հէրմոնի հաւր:

Արգ յերես անկեալ՝ կրկին ազաշեմ դպասս քհից որք հանդիպիք նր գրոցս՝ կարգալով և կամ գաղափար՝ աւրինակելով յիշեսցիք ջերմեանդ որաիւ և քաղցրագութ կամուք և անձահաշտ աղաւթիւք և արտաւուագօջ հայցմամք՝ 'ի հեշտալուր անէն մերմէ յէ քէ. զի ողորմեսցի և [գ]թմացի՝ թողցէ և քաւեսցէ զամ յանոցանս՝ զկամայ և զարկամայ՝ զստոյողի դրոցս՝ տէր Մանուէլի և զմի սնփսի և զամ ընտանեաց նորահաւորէն:

№ 42.

[(12×12)+1, т. с.] 481 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумаге, круглымъ письмомъ (рукописи), съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Рукопись—дефектна въ началѣ. Время — 1464 г. (ՋԺԳ). Мѣсто — обитель найоц-гарабъ ('ի նր աթոռս ամենափրկչիս). Написана рукопись инокомъ Стефаномъ (Ստեփաննոս) по просьбѣ варданета Даниила.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՔԱՇՈՅ

ԳԻՐԳ:

Въ записи съ особенною горечью вспоминается трудное время Джahanшаха, въ которое писалась рукопись:

Ի դառն և խաւար ժամանակի որ 'ի մեղացն եկն 'ի վթ մեր 'ի յանուրինաց և յայլակրօնից և 'ի չար բռնաւորաց 'ի զանութիւն Ջահանշահին որպէս ուսուցին որ մտաւ 'ի Խորասունս է տարի զաշխարհս սահուն և երբուն պահեսց 'ի հարկուպահանջութիւն և 'ի տառապանս և 'ի շարշարանս այնպէս որ հարք զորպիս ուրանային 'ի հայրապետութիւն տն Գրիգորի որ նորոպեաց զնր էջմիածինն և բազում և մեծաւ ջանիւ զարդարեաց և նորոգեաց... և պայծառացոյ լուսաւորեաց եկեղեցիս զի սա է մայր տմ եկեղեցեաց ևն:

№ 43.

[(12×12)+5, т. с.] 461 л. in—fol.^o въ два столбца, на навощенной бумаге, круглымъ письмомъ (рукописи), съ весьма скудными украшеніями, въ возобновленномъ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Время —

1420 г Переписчики—Саргисъ и Иона. Кромѣ главной записи имѣются приписки и записи въ текстѣ.

ПРАЗДНИЧНАЯ МИНЕЯ, ՃԱՇՈՅ

ԳԻՐԻՔ:

Изъ главной записи:

Աւարտեցաւ քսասհիմն առաքելաշէն մարգարէախաւս այս կտակի Յամի ութհարեւրորդի՝ վացնեւրորդի և իննեւրորդի թւականութեան հայկազեան ազգիս սոմարի յամնեան հրօտից՝ ինն պատկեր աւուրս էջերի: Չեռումք յոգնայայծառ և ջահա որեալ՝ տէր Սարգսի և ներպեւեալ և մեղսամակարթ և փծուն գգչի յունանի, որպէս և զիրպ յուցանի ի իբ տետրիցն ի վեր ևն.

Изъ приписки, на ԺՁ 7ա—ԺՁ 5b л.:

Դարձեալ յիշեցջիք ի մաքրապայլ պաւթս ձեր զտր. Յովհաննէս արեղէն որ մարտիրոսացաւ ի զո—ղս որ կոչի զրախտիկ ի վանութեան ալվանկ փաթշահին թ.վ. Չ.խթ.:

Есть еще приписка позднѣйшаго собственика—Тэръ-Мкртича отъ 1657 г. (ՌժՁ).

№ 44.

(1(109×12)+10, т. е.] 526 л. in—fol.^o 1) въ два столбца, крупнымъ круглымъ письмомъ (ծծ թորթիթ), въ досчатомъ переплетѣ, покрытомъ желтою кожею. Въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ; рукопись возобновлена. Время—1315 г. (ՉԿԻ). Мѣсто — обитель св. Դաճոսա, въ Артазѣ. Рукопись написана Բստակոսомъ (Ռստակոս) по волѣ боголюбиваго Вардана.

ТРУДЫ НЕРСЕСА ЛАМБРОНСКАГО СЪ БИОГРАФІЕЮ, НЕРСЕСА БЛАГОДАТНАГО И ГРИГОРІЯ СКЕВРСКАГО:

1. Նախատեսութիւն մեկնութեան անձային երգոցս սաղմոսաց մարգարէութեանս Դաւթի արքայի:

Մեկնութիւն սաղմոսաց Դաւթի ներսիսի Լամբրոնացոյ: По монастырскому каталогу պահաօրն մի նախանձիր, ողորմեա և իբրև կանոնք, т. е. недостаетъ псалмовъ Ծ=51, ԾԵ=56 и ԾԿ=57, равно ԴԿ=37 և ԿԻ=73.

2. Պատմութիւն ներսիսի վարուց ենպիսի երգոցս քննողի:

3. Գովեստ բանի ներթողական բացատրութեամբ ասացեալ ներսիսի սրբական կղծի:

4. Նորին ներսիսի կաթողիկոսի տասայեալ բանս մողթանաց սու. նր հրեշտակս ոտանուոր չտփով:

5. Ներբողեան պատմադրարար ասացեալ Գրիգորի անձաբարոզ երջանիկ վարդապետի առ ՚ի քս միացնացիոյ ՚ի վարս և ՚ի ճգնութիւն մեծ քահանայապետին սրբոյն ներսիսի արհիպիսկոպի Տարսունի Կիրիկեցոց ի խնդրոյ նորին համանուն և համազգեոյ ներսիսի եպիսկոպի և սրբանունկ քահանայի:

Изъ пространной записи въ концѣ толкованія псалмовъ:

Արդ եղև սկիզբն տառիս այսմիկ սրբոյ՝ գծադրութեան ՚ի գաւառիս կոչեցեցիւմն արասալ. ի նր և յիրկնահանգէտ ՚ի հռչակուոր ուխտս՝ ի յա-

1) Размѣръ фоліантовъ рукописей №№ 30, 31 и 33—40 равняется размѣру рукописи № 32, эта же (№ 44) рукопись—48×32с.

Թոռս և 'ի հանդիսսս նր առաքելոյս Թաղէոսի: Ընդ հոգանեաւ տմենագաւր աջոյն յի. առ. սոս նր և անձային արեամբ ներկեալ նշանիս նր գեղարդեանս և նր կուսին սանդխտոյ և այլ բազմահաւաք սրբոցս:

Ի Թագաւորութեան հայոց աւշին կոչեցեալ և 'ի հայրապետութեան տն կոստանդնույ: Յառաջնորդութեան այսմ նահանգիս և անձանամ արտադ գաւառիս նր և առաքելաշնորհ արհէական զուխն. տիեզերալոյս և աշխարհամատալ. բարխարհոհ և վերադիտող. պարիսպ ամրութեան հանուրց կկեղեցեաց և բերդ հաստատուն քահանայից և ամենայն քրիստոնէից տր զարարիայի. և պարոն եղբաւր նորին պետրոսի և զաւակաց սորին ևն.

Իսկ ի լուման Թուրքերութեանս հայոց. ՉԿԴ. յամսիանն նաւասարդի. ան. 'ի դառն և դժնեայ և 'ի մաշիալ ժամանակիս. յորում ըսա հրահ[ան]է տն զամբեցու սէր բազմայ. և Թագաւորեաց ստութիւն և ատելութիւն. և մահաշունչ քնարն սատանայի բեղնաւորեալ զուարձանայ յընթհանուրս ամենայն միծապանծ ձոխութեամբ ևս առաւել ի յազգս արաբնէ, ի սեռս հայկայ և ի զարմն Թորոմեան ևն ևն:

№ 45¹⁾.

1076 л. in—fol.^o. в два столбца, на синей бумаге, скорописью (*воар-գիր*), в досчатом переплете. Время—1814 г. (1849): начата 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Писали

вардапетъ Мхитаръ и Іоаннъ по приказанію католикоса Ефрема. Есть записи за *Նախատեսութիւն* и въ концѣ рукописи, послѣдняя—весьма пространна.

ТОЛКОВАНИЕ ПСАЛМОВЪ ДАВИДА СВ. НЕРСЭСОМЪ ЛАМБРОНСКИМЪ.

№ 46²⁾.

360 страницъ in—fol.^o в два столбца, на синей бумаге, скорописью (*воар-գիր*), в недодѣланномъ досчатомъ переплетѣ (кожа желтаго цвѣта). Время—1814 (1849): начата по приказанію католикоса Ефрема 13 сентября. Мѣсто — Севанская пустынь. Рукопись писана, добавляетъ монастырскій каталогъ, вардапетомъ Мхитаромъ. Имѣются записи за *Նախատեսութիւն* и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНИЕ ПСАЛМОВЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО.

МК.: *Նախատեսութիւն մեկնութեան երանեալ [սաղմ. Ա.] և երկինք պատմեն կանոնացն [սաղմ. ԺԸ=19] Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսուսի Կիլիկեցոյ:*

№ 47.

[6 + (64 × 12) + 10, т. е.] 208 л. in—fol.^o в два столбца, на навошенной бумаге, круглымъ письмомъ (*рорр-գիր*), в досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ, въ концѣ и мѣстами въ серединѣ рукопись—дефектна; запись не сохранилась.

ТОЛКОВАНИЕ ПСАЛМОВЪ, *Մեծ-Նորիսիւն ՍԱՂՄՈՍԱՑ*, съ пространнымъ, но дефектнымъ предисловіемъ.

№ 48.

[(44 × 12) + 8, т. е.] 1000 л. in—4°, на тонкой бумаге, скорописью (*воар-*

¹⁾ Ср. № 46. ²⁾ Ср. № 45.

գիր), въ переплетѣ (картонъ съ кожей).
Въ рукописи недостаетъ послѣднихъ
листовъ и записи.

О ПРИМѢРАХЪ И ПОДОБІЯХЪ, ТРУДЪ ІОАННА
DE SAN GEMINIANO, ИЗЪ ОРДЕНА ПРОПО-
ВѢДНИКОВЪ.

Գիրք կամ գործ Յոհաննու 'ի
սահմանս առ սանս Զէմինիանո 'ի կարգէն
քարտղոցայ պայծառարուկի անձա-
րանու թեան վարդապետի. յորում
ընձեռի գործնակաց և զնմանութեանց
իրաց:

№ 49.

[(10×12)+1, т. е.] 229 л. in—fol.^o,
на синеватой бумагѣ, скорописью (вои-
ргիր), въ досчатомъ переплетѣ. Время—
1833 г.: начата въ апрѣлѣ и окончена
въ маѣ. Мѣсто—Севанъ. Переписчикъ
—инокъ Антонъ.

ТОЛКОВАНІЕ ПРОРОКА ИСАИ ПО ВРЕМЮ
СИРИНУ, ІОАННУ ЗЛАТОУСТУ И КИРИЛЛУ
АЛЕКСАНДРІЙСКОМУ, ТРУДЪ ВАРД. ГЕОРГІА,
ПРЕДПРИНЯТЫЙ ПО ВОЛѢ НЕТУМА.

Заглавный листъ:

Նամաստ ժողովուն մեկնութեան
նր մարգարէն Եսայայ. ի լուսաւոր
մեկնացն. առն Նփրեմի խուրին ա-
սորոյ. Յովհաննու ոսկերեանի և
Վարդի աղէքսանդրացոցոյ հրամա-
նաւ անն հայոց ճեթմոյ արարեալ և
ժողովեալ լուսաւոր վարդապետին
Գէորգեոցոյ

Ն և կրկին ընդորինակեալ 'ի նր
Սեանու կղզոյ վանուց միարան ան-
տոն արեղայէ: յամի առն 1833. ապ-
րիլի 'ի հոգէն սկսեալ ևն:

№ 50.

803 стр., изъ нихъ 11 стр. алфавит-
наго указателя, in—fol.^o въ два столб-
ца, на бумагѣ, скорописью (вои-
ргիր), въ досчатомъ переплетѣ. Судя по за-
писи въ концѣ рукописи, автографъ
патріарха Якова, написанный въ 1203 г.
армянскаго лѣточисленія, 1754 г. по
Р. Хр., въ третій годъ его же, т. е.
Якова, [вторичнаго съ 1752 г.] патріар-
шества въ Константинополѣ.

О СЕМИ ТАИЯСТВАХЪ ЦЕРКВИ, СОЧИНЕНІЕ
ПАТРИАРХА ЯКОВА.

М. К.: Կրթութիւն անարանական
գրագրութեան եկեղեցոյ

№ 51.

514 стр. in—4° въ два столбца,
на толстой навошенной бумагѣ, круг-
лымъ письмомъ (рургир), со скудными
украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ.
Въ началѣ недостаетъ 68 страницъ;
рукопись, дефектная и въ концѣ, на
видъ XV—XVI столѣтія.

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПѢ-
СЕНЬ, ԳԱՆՁԱՐԱՆ, съ нотными зна-
ками.

№ 51a¹).

[(1×12)+2, т. е.] 362 л. in—4°, на
навошенной бумагѣ, написана для свѣщ.
Давида (Դավիթ Կուսովրոն քհնյոյ),
круглымъ письмомъ, въ досчатомъ пе-
реплетѣ. Время—1438. Мѣсто—со-
боръ Богородицы, въ Тифлисѣ. Во-
зобновлена рукопись 1651 г. (Ռժ).
Имѣется пространная записи и при-
писки.

¹) Въ монастырскій каталогъ эта рукопись не внесена, въ библиотекѣ же находится
рядомъ съ № 51 и снабжена тѣмъ же номеромъ (51).

СБОРНИКЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ПИ-
СЕНЪ, ԳԱՆՁԱԸՆԴ:

Изъ записи въ концѣ:

Արդ՝ գրեցաւ սա 'ի թուակամու-
թեան հայոց ՊՁԷ 'ի մարտապաշարս
տփխխ: ընդ հոգանեաւ նր և հրա-
շարառ հաթուղիկէին նր Թճաճնին:
'ի հայրապետութեան Թեան Թան կոպտան-
գեա և 'ի թագաւոր[ութ]եանս վրաց
Աղէքսանդրէի Թճախրի և բարե-
պաշտի զոր տր Թճ պահեցէ զսա
անփորձ կնասք և պարագայց անասք
զաւրաւք և զաւակաւք իւրովք 'ի
վարուսն. և 'ի հերբուսն անաւրինաց
խմբից և 'ի հաստատութիւն սրբոյ
Եկեղեցոյ ևն:

№ 52.

[(Կ×12)+8, т. е.] 284 л. in—4°
въ два столбца, на навощенной бумагѣ,
круглымъ письмомъ (բարգր), въ дос-
чатомъ переплетѣ. Рукопись сохрани-
лась цѣликомъ, но записей нѣтъ. Ру-
копись на видъ XVI—XVII столѣтія.

СЛУЖЕБНИКЪ, ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ:

№ 53*.

Рукопись 1828 года, написана въ
Севагѣ инокомъ Антономъ.

ТОЛКОВАНИЕ ПЯТИКНИЖІЯ КОРНЕЛІЯ А' LA-
PIDE, Է՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛ Բ՛
ВЪ ПЕРВОДѢ ВАРД. ЛУКИ ХАРБЕРД-
СКАГО, СОКРАЩЕННОМЪ ВАРД. ПАВЛОМЪ
АДРИАНОПОЛЬСКИМЪ, ИЗЪ ПЕРСАЛИМСКОЙ
БРАТЦИ.

Մ. Կ.: Գիրք մեկնութեան հինգ
գրոցն Մովսիսի, արարեալ 'ի կռու-
նելիոս արփիտայէ և 'ի լատին լե-
զուէ Թարգմանեալ 'ի Ղուկաս վար-
դապետէ խորհրդեցոյ և կրկին հա-

մատուեալ 'ի պորու վրայ անդրիա-
նուպոլսեցոյ 'ի միպանէ նր եմի. և
ընդգրկակեալ 'ի Յովհաննու մի-
գայեան վանանդացոյ գրեալ պատմ
յԱնտոն սրեղայէ 'ի միաբանէ Աեփա-
նոյ 'ի 1828 ամի:

№ 54.

[(Ժ×12)+2, т. е.] 182 л. in—8°
въ два столбца, на бумагѣ, скорописью
(սարգր), въ досчатомъ переплетѣ.
Время—1659 г. (ԹճԸ). Мѣсто—г. Севас-
тия. Переписчикъ — Ромкладскій вар-
дапетъ (միպաճայ 'ի բանասէր նա-
րաւունկ վիպառ հոսկայի): пере-
писчику помогала Хачатуръ (Կ. ԸԳ
Թուղթս կրկեց):

ТОЛКОВАНИЕ СОГЛАСІЯ И ВЪАНГЕЛІЯ
МАТѢЯ.

Մեկնութիւն խորանայ աւետարա-
նին (на девяти первыхъ страницахъ).
Ժողովուսն մեկնութեան սրբոյ աւե-
տարանին որ ըստ Մատէոսի [ի] բանից
իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ
կարգեալ և յորինեալ դիւրահաս ըն-
թերցողայ ևն:

№ 55.

285 стр. in—8°, на бумагѣ, скоро-
писью (սարգր), въ кожаномъ пере-
плетѣ. Рукопись не дописана и безъ
записи; на видъ она XVIII—XIX сто-
лѣтія.

II ЧАСТЬ ТОЛКОВАНИЯ ЕВАНГЕЛІЯ МАРКА,
СОЧИЩЕНИЕ ВАРД. ВАСИЛІЯ.

Երկրորդ հատոր մեկնութեան սնյ
աւետարանին Մարգարի ասացեալ 'ի
վարդապետէն բարսեղէ:

Начало:

հարցին զնա և տան ևն:

№ 56.

423 стр. in—8°, на бумаге, скорописью (*սուրգիր*). въ кожаномъ переплетѣ. Время—1833 г. Мѣсто—Севанъ, Переписчикъ—инокъ Антонъ. Имѣется въ концѣ записъ.

ТОЛКОВАНИЕ ПѢСНИ ПѢСНЕЙ, СОЧ. ВАРД.
ЯКОВА КАЙЕНЯНА.

Заглавный листъ:

Մեկնութիւն երգոց երգոցն Սողոմոնի:

Արարեալ յողնաջան վարդապետին մերոյ տուն. Յակորայ կայնենանի լուսաւոր և ազդու արդասիւբ 'ի սէր հարսին և փեսայի. 'ի միարանութեանց սիյ զահրոյն էջմիածնի. 'ի յօգուտ մանկանցս նորոյս երուսաղէմի:

Զոր և օրինակեալ 'ի բուն օրինակէ և ձեռագրէ հեղինակի ի նորին

աշակերտ. և պատրիարզարանի նօտար տնց. Յովհաննիսէ. և 'ի պատօնիայէ մեծի խորհրոյ: Եւ կրկին ընդօրինակեալ 'ի միարանութեանէ սիյն Սևանայ կղզւոյն զեղաճայ անտօն արեղայէ թիֆլիսեցեց. վն իսկ անձին իւրոյ. յամի տէն 1833. Մայիսի 6. սկսեալ 'ի հրպսւե տէն եփրեմի. և նորոճ յօհաննու կթղկնցն 'ի նոյն վանս յերջանիկ կղզւոջն Սևանու:

№ 57.

520 стр., in—8°, на бумаге, армянскою скорописью (*սուրգիր*) въ переплетѣ. Записи не имѣется, но есть приписка вардапета Мануэля отъ 1 ноября 1829 г., удостоверяющая, что эта рукопись, изъ книгъ (*ի գրեանց*) архіепа. Іоанна Севастійскаго и его ученика вард. Мануэля, принесена въ даръ Севанской пустыни.

ЛѢЧЕБНИКЪ НА ТУРЕЦКОМЪ ЯЗЫКѢ

المقدم¹⁾

مقدم علم طب موضوعی
و طریق بیانک در
و بو علم طب موضوعی
اولوب محتاجی علیہ اولدونعمین
بلدر. اما بو علم طبی
موضوعی بدن انسان
صحبگی و مریض اولدونعی
جهتندن یعنی بو علم طبی
بدن انسان صحبگی
و یا مریض اولدونعی
احوالندن باعث اولونور

ԷԼ ՄԻԻԳԱՏՏԻՄԷ

Միւզատուեմա ելմի թրպ մէվզուի-վէ թարիբ պէյանինտէ տիւր

Нач.: *վէ պու իլմի թրպպ մէվզուի օլուպ միւհթածի ալիյհ օլղուղին պիլիբիր. եմնա պու իլմի թրպպն մէվզուի պիղենի ինսան իւր սահիհի և մարիղ օլղուղի ճիհէթինտեն եանի պու իլմի թրպպէ պեսունի ինսան սահիհի և եա մարիղ օլտուղի էհվալինպէն պայիս օլունուր. . .*

¹⁾ Транскрипція обычнымъ арабскимъ письмомъ принадлежить мнѣ.

№ 58.

Каждое сочинение съ своею отдѣльною пагинаціею, in—8°, на бумагѣ, скорописью (*սուրգիր*), въ кожаномъ переплетѣ.

СБОРНИКЪ СОЧИНЕНІЙ АРИСТОТЕЛЯ, АՐԱՔԵԼԱ ՏՅՈՒՆԻՅՏԿԱԿՈ, ДАВИДА ФИЛОСОФА, БОГОСЛОВА І. СКОТА, ВАРД. ІОАННА И ІОАННА ДАМАСКИНА.

1. Արիստոտելի ստագիրացւոյ զիրք բնազանցականացն որ կոչի յունարէն մեթաֆիզիքոյ:

2. Լուծմունք գրոյն Մէթաֆիզիքոյ: Արիստոտելի Ստագիրացւոյ շարագրեցեալ 'ի Ստեփաննոսէ վրդպէսէ Լեհացւոյ. որ ևս է թարգմանիչ նոյնոյ զբոյն:

3. Տր Առաքելի մեծի և քաջ հռետորի անյաղժ փիլիսոփայի աշակերտի երիցս երանելոյն զրիզորի Տաթևացւոյն Տիեզերալոյս վարդապետի. արարեալ բանս խրատականս և յոգեշահս և հանձարեղս իմաստեղս 'ի մեկնութիւն սահմանաց գրոց 'ի յիզմ' (ի՞ղձ) մաղթանաց ոմանց բանասիրաց եղբարց հարազատաց նորին աշակրտցն:

4. Նորին Տր Առաքելի հոգինորոզ հայրանի վն սահմանացն Դաթի քաղաքոցս:

5. Նորին տր Առաքելի Սիւնեաց եպիսկոպի 'ի տեսութիւն բանին որ ասէ ամենայն չար սունջելի:

6. Դաթի անյաղժ փիլիսոփայի վերլուծութիւն 'ի ներածութիւն Պորփիրի:

7. Նորին Գրիգորի աշակերտի համառօտ տեսութիւն 'ի զիրս Պորփիրի:

8. Ընձեռուած զտեղծմանէ Վի. զհրեշտակաց. ուր և նախ զառաջնոյ մարդոյն ընձեռի (իզ՝ Богословія І. СКОТА—Սկոթոս):

9. 'ի թվին հայոց մեծաց .ՌՃԼԸ. յանարժան յմտի Յովհաննու վրդպի Սահնցւոյ. արարեալ համառօտ Ածարանութիւն քսի Այ:

10. Սթ չօրն մերոյ Յովհաննու քհնյ կրօնաւորի Դամասկացւոյ յաղագս անհասանելութեան այ և թէ ոչ է պարտ քննել և խնդրել:

11. Համառօտ հաւաքունքս յաղագս հոգւոյ և զօրութեանց նորին, [հեղինակն է] Տրաջուան Անկիւացի 'ի կարգէ սթն Դովինիկոսի:

Переводъ Метафизики Аристотеля съ указателемъ, сдѣланный Стефаномъ Польскимъ, по записи въ концѣ ихъ, написаны въ 1757 г. (ՌՄՁ) священникомъ Яковомъ (տր Յակոբ) для вард. Іоанна Севастійскаго.

№ 59.

Рукопись безъ общей пагинаціи, ибо нѣсколько рукописей сшиты въ одно цѣлое, in—4°, бóльшею частью въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*սուրգիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Не имѣется и общей для всей рукописи записи. Въ записи въ концѣ третьей статьи сообщается, что эта часть настоящей рукописи написана въ 1697 г. (ՌՃԽՁ) въ монастырѣ Амирдолу (*Ամիրդոլուվանք*), въ настоятельство вардапета Вардана (*մեծ րարունապետիս և քաջ փաղեթայիս վարժապետիս մերոյ Վարդան վարդապետին*), чтецомъ (*դպիր*) Авраамомъ. Изъ другой же записи, въ концѣ шестой статьи, узнаемъ, что та

часть настоящей рукописи написана въ среду 6 іюля 1678 г. Хаспэкомъ для вард. Якова.

ТРУДЫ ВАРД. ІОАННА ВОРОТѢНСКАГО, ГРИГОРІЯ ТАТѢВСКАГО, ЕП. ЯКОВА САРУГІЙСКАГО, ТЕОФИЛА, УЧЕНИКА І. ЗЛАТОУСТА, КАТОЛ. ЗАХАРІИ, ЯКОВА КРЫМСКАГО И ДР.

1. . . . Յոհաննո օրոտնեցոյ արարեալ քալուածու մեկնութիւն Աւետարանին Յոհաննու և մեկնչաց նորին... ի հոչակաւոր նր ուխտն մեծօրհանից և ընծայեալ նմա:

2. Երատ վասն կազմութեան մարգոյս:

3. Քաղուծոյ աւետարանին մատիտի արարեալ մեծ բարունոյն և քաջ հոգեորի... վարդապետի Ձուարթուն անուն կոչեցելոյ:

4. Գրիգորի եռամեծի քարոզ վասն ծննդեան: Нач.: Առաքեաց զբան իւր ևն:

За этимъ Словомъ Григорія Татевскаго слѣдуетъ рядъ его же извѣстныхъ поученій.

5. Քարզ վն պահոց յայլմէ:

Такихъ Словъ о постѣ *отъ дрыухъ* имѣется тутъ же нѣсколько.

6. Յակորայ արձոյ ենթի առայեալ յաւուր մեծի խաչելութեանն մերոյ յի քի. և յաւազանն որ հրաւիրեցաւ ի դրախան և ի սերովբէն որ պահէր զձանապարհ ծառոյն կենաց:

Въ концѣ этой статьи записъ:

Թարգմանեցաւ ճառս յասորոց ի մերս հրամանաւ տեսան Գրիգորիսի կթղկնի հայոց. ի ձեռն քահանայի

ու մեմն Իսահակ անուն կոչեցեալ ասորի յազգէ անարհեստ գոլով մերոյ պարութեանս, շողփաղփ և կոկորդախօս լեզուաւ: և սառեցեցաւ 'ի նր և յանբիծ և 'ի մեծ արհիւնսէ ի տեսանն ներսիսէ հոգեոր իմաստասիրէ¹⁾... .

Յիշեա ողորմութեամբ քո պեպիոր վիպտ զստացող սորա և զծրագրօզ պսասպէկ հոգս: Թվին . ՌՃԺԹ . և յուլիսի . 2. օրն Դշի:

7. Երանելոյն թեփիլեայ տապեալ ի սոսկալի թաղումն որպէսն այն նմ մերոյ և փրկչին: և ի նիկողմոս. և ի յովսէփ արեմաթացին: և ի գերեզմանն նձընկալ: Ձոր ասացեալ է զինի վախճանի երանելոյն Յոհաննու սկէրբրանի իւրոյն վարդապետի:

8. Տեսան զաքարիայի հայոց կաթղկնի ասացեալ ի մեծի շաբաթուն ճրագալուցին:

9. Քարոզք Յակոր վարդապետի Արիմեցոյ Գրիգորի աշակերտի:

№ 60.

[Իդ×12, т. с.] 276 л. in—4⁰ въ два столбца, на навошенной бумагѣ, круглымъ письмомъ (роуторгир), со скудными украшениями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется. Рукопись на видъ XV—XVI ст.; составитель Монастырскаго каталога полагаетъ, что она—автографъ Іоанна Гарнійскаго (XIII), вѣроятно, опираясь на приводимыя ниже слова послѣдней статьи, которыя однако могли перейти изъ болѣе древней рукописи, какъ записъ автора:

. . . Այլ էս նուատս յովաննէս գառնեցի ծառայակից ձեր 'ի քն յն.

¹⁾ До сего мѣста записъ имѣется и у о. Зарбаналяна, *Հարիական Թարգմանութիւնք Նախնեաց*, р. 573.

իրբե գայս¹⁾ տեսանէի՝ խիստ վշտանայի տարակուսանօք: Ապա ճանապարհ արարեալ գնացի 'ի մայրաքաղաք մենաստան 'ի ճաղբատ. և որոնեալ զտի 'ի Թարգմանչացն զրաժմագաղափ նըսարան մի: Զոր առեալ նք վիպին սրկկ կոչեցեալ այն որ զտամարն երեկոցոյ զհին հայուն: և նա սերմանեաց գայս ուզից և զուգորդ նվաստան: ե[ւ զե ո]մանց այլ և այլ երեի սա. բայց զու ով սիրելի. ընկալ գայս գաղափար. իրբ թղւժ երկամբք ստուգեալ ևն:

ПСАЛТИРЬ, ЧАСЫ, МОЛИТВЕННИКЪ

съ Введеніемъ Нерсеса, Толкованіемъ къ псалмамъ Епифанія Кипрскаго и замѣткою о нихъ же Іоанна Гарнійскаго.

1. Սազմոսք Դաւթի:
2. Ժամագիրք:
3. Աղօթք:

Молитвамъ предпосланы նախադրութիւնք խրատականք յաղագս աղօթից, զոր արարեալ տն ներսէսի:

4. Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսապետին կիպրոսի արարեալ պատճառս երոզոց նըսին գաւթի:

5. Ստուգարանութիւն նըմտիս ի Յովաննէս Դառնեցոյ հոգելի վիպէ, որ յամանց յերկբայս թըւի:

№ 61.

[խ×12, т. е.] 540 л. in—4⁰, на бумагѣ, мелкимъ инициальнымъ письмомъ (երկամագիր), въ досчатомъ переплетѣ. Въ началѣ недостаетъ 49 листовъ.

Рукопись—безъ записи; только изъ приписки, въ концѣ рукописи, Севанскаго инока Мхитара отъ 1811 г. (1814); узнаемъ, что онъ распорядился возобновить ее. Рукопись на видъ кажется не очень древней (?XIV), не смотря на инициальное письмо.

МОЛИТВЕННИКЪ ГРИГОРІЯ НАРЕКСКАГО,

Գ.ԻՄԲ ԱՂՈԹԻՑ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ:

№ 62.

264 стр. in—fol⁰, на синей бумагѣ, скорописью (նորգիր), въ полотняномъ переплетѣ. Рукопись эта не вся исписана, и то, что—въ ней, писалось въ разное время, начиная съ 30-ыхъ годовъ истекающаго столѣтія.

ИСТОРИЯ СЕВАНСКАГО МОНАСТЫРЯ, СОЧ. ВАРД. МАНУЭЛЯ, ДРУГАЯ ИСТОРИЯ ТОГО-ЖЕ МОНАСТЫРЯ, СОЧ. МОНАХОМЪ ЭМІАДЗІНСКИМЪ ЯКОВОМЪ СЮНІЙСКИМЪ, ЛѢТОПИСЬ МОНАСТЫРЯ, ЭЛЕГИЧЕСКІЯ СТИХОТВОРЕНІЯ И Т. П.

1. Պատմութիւն անցից անցելոց Սեանայ Արարեալ Մանուէլ վարդապետի կիւմիւշխանցոյ. 1830 թ.²⁾:

2. 1830. յուլիսի մէկէն կարդադրեցան զրեանք անոյին սեանու:

3. 1830. Յետ պատրիկ զրելոց եմք զարժանաւոր պատմութեան պատահմունն 'ի մէջ նըյ անպիս: երթ և եկ միարանից, թէ վախճանելոց օրական ժամանակագրութեամբ, և թէ պայմանագրութիւնք թէ պատահին:

Эта лѣтопись занимаетъ только семь страницъ, и доходить до 6 іюля 1853 года.

¹⁾ т. е. искаженное чтеніе псалмовъ.

²⁾ Это—Исторія, изданная въ Ваг'аршапатѣ (1871).

4. Պատմութիւն Սեանայ. աշխատասիրեաց Յակոբ վարդապետ Սիւնիաց 'ի միաբանութենէ Ս. Էջմիածնի. 1862. 'ի Սեան:

На заглавной же страницѣ находимъ слѣдующую приписку отъ 5 сент. 1870 г. рукою вардапета Ильи Джалялянца, заключающую, не могу сказать, насколько основательную, оцѣнку этого труда:

Զպատմութիւն Սէվանայ գրեալն 'ի մտանիս 'ի սկզբանէ 'ի բարեկիշատակ Մանուէլ վրդպէ Կիւմիւշխանցւոյ վոր և օրինակեցի. աստանօր սոյն սիւնեցիս երկրորդեալ է 'ի գիր այլայլութեամբ ոճոյն. ասս 'ի վանս Սէվան... Շատ ափսոս թղթոյս Մտանիս զորս խափանեալ է վայրապար, յորս մարթ էր գրել Հեագհեանէ զանցս Անապատիս և զարժանաւոր սեղեկութիւնս ըստ սկզբնաւորութեան արժանագով Մանուէլ վրդպիս:

Կ 6-ն սեպտ. 1870

'ի Սէվան սքն.

Եղիս Յ. վրդպ Զալալիանց:

5. Քերթուածք Տիրուհիք:

Такъ озаглавленъ рядъ стихотвореній.

Интересна 2-ая статья, представляющая списокъ между прочимъ рукописей, бывшихъ въ Севанѣ еще въ первой половинѣ истекающаго столѣтія. Съ 30 годовъ успѣли исчезнуть изъ этой книжной сокровищницы нѣкоторыя экземпляры, и эта пропажа замѣчена

уже въ 1870 году составителемъ Монастырскаго каталога.

Коллекція рукописей и книгъ Севанскаго монастыря не мало своимъ происхожденіемъ обязана новѣйшимъ сравнительно пожертвованіямъ; такъ въ 1822 году десятокъ съ лишнимъ рукописей жертвуетъ вард. Мануэль: онъ пожертвовалъ всѣ оставшіеся по смерти его духовнаго отца рукописные экземпляры. Приводимъ запись въ Синеѣ Книгѣ (№ 62) по этому поводу. Какъ обыкновенно, мы воспроизводимъ текстъ рукописи:

Մանուէլ վրդպ առ ինքն մնացեալ 'ի հոգևոր հօրէ, Յամասիրտ և Մարտիանու Ս. Զնրգ յօհննէ, արքեպսկ սերաստացւոյ զյատուէ ձեռագիր զբրեանսն զորս 1822 Մայսի 4-ին զհեա յինքենէ գաստիրակիլ գրիմեցի ութն մանկանց առթցլ էր 'ի համալսարանն վեհապն Աղայ Յովակիմ' Լազրովի. զի մանկունքն կրթեցին զանազան լեզուաւ և զիտութեամբ. և զբանքն անդ մնացեն ազգս օգուտ յիշատակ. սյսու պայմանաւ. որք հայոց մանկունք 'ի Մանուէլ վրդպէ կառուցեալ վրժրնն Դրիմու կրթեցին կամեցողքն երթալ 'ի համալսարանն Լազրովանց ուսցին լեզուագիտութիւն և զայլ արհեստ աղատականս: Եւ այժմ որ Մանուէլ վրդպն գայլ մնցլ գրեանսն և զյիշտիկքն աւանդեաց Սեանու Սք Անդին ևն¹⁾:

Въ 1835 сент. 2-го скончался вард. Стефанъ Лимскій, и отъ него поступило въ монастырскую библіотеку Севана 9 книгъ, печатныхъ и рукописныхъ.

1) Здѣсь перечисляются и рукописи, отправленныя въ Москву—въ Лазаревскій Институтъ. О благихъ начиненіяхъ вард. Мануэля, лица, какъ видно, весьма просвѣщеннаго для своего времени, см. *Մ. Մսերեանց Պատմութիւն կաթողիկոսաց Էջմիածնի ևն. Մոսկուա 1876, р. 26, равно Փարս, IV, р. 6—20 и 21—22.*

№ 63.

241 стр. in—4°, на бумагѣ, скорописью (*вопргիր*), въ обыкновенномъ переплетѣ. Записи не имѣется. Время—1806/9. Мѣсто—Эчмиадзинъ.

ИСТОРИЯ ІОАННА КАТОЛИКОСА.

Заглавная страница:

Գիրք պատմութեան.

Արարեալ ան Յովհաննիսի գրերը ջանիկ և գերահամբաւ կաթուղիկոսի ան Հայոց Աշակերտի և ազգականի երանելոյն մտաւոյի, ՍԲՅ Հայրօպի Հայոցս ազգի: Որ և ըստ իբրում և յօրինողի անուանեալն կոչի Յովհաննէս պատմագիր:

... Օրինակեցեալ այժմ 'ի սրբագիր օրինակէ. և 'ի գերագահ Լուսապետ արժուս ար Էջմիածին: 'ի Հայրապետութեան ան Ռանիելի սրբապետականար և գերեանից կաթողիկոսի ան Հայոց:

№ 64.

330 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*вопргիր*), въ досчатомъ переплетѣ (кожа съ изящнымъ тисненіемъ и армянскою надписью). Время—1683 (*ԻժԼԲ*), мѣсто—Шонъ, т. е. Испангъ. Переписчикъ свяш. Стефанъ писалъ по заказу единоутробныхъ братьевъ монаховъ Симсона и Моисея. Имѣется обстоятельная запись.

КРАТКОЕ БОГОСЛОВІЕ АЛЬБЕРТА,

Համառօտ Հաւարտմի անճարանական ճշմարտութեան: որ իւր ՍԷ պէր և Դիանէսիս, добавляетъ Монастырскій каталогъ.

Дата въ записи выражена такъ:

'ի Թվահաշուութեան ԹորգոմահԱն.

Որ է նշան ժամանահԱն (sic).

Ո՛՛ԱՆ անուանս ԿԱԼ քեզ նշան

եւ ք տառս (ԿԱ) պԼ մահԱդրական:

Ո՛՛ԱՆ + ԿԱ = ՌժԼԲ.

№ 65.

[(*l* × 12) + 3 + (*b* × 12) =] 159 л. in—8° въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*вопргիր*), въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись шита изъ двухъ, каждая съ своєю пагинаціею. Переписчикъ, по записи въ концѣ Толкованій на книги Соломона, которая дописана 29 декабря 1719 г. (*ԻժԿԸ*),—Мелконъ (*Սուրբն փանար ծրող*). Заказчикъ (*ստացող*)—вардапетъ Аракегъ Бидлисскій (*Բաղիշցի*).

ТОЛКОВАНІЯ ГРИГОРІЯ ТАТ'ЕВСКАГО И ЕПИСКОПОВЪ АНДРЕЯ И АРЕОМЪ [ВЪ ПЕРЕВОДѢ НЕРСЕСА ЛАМБРОНСКАГО].

1. Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ և քաջ զիտապետի Համառօտ Հաւարտմի յառակաց գրոյն Սողովմոնի ի Լուսաւոր բանից մեծին ներսէսի:

Тутъ же толкованія того же Григорія на Еклезіастъ, Мудрость, Пѣсню Пѣсней, на послѣднюю по Вардану ('ի Լուսաւոր բանից մ. Վարդանայ).

2. 'ի յայտնութիւնն յոգհաննու սրբոյ Հօրն մեր Անդրէի երանելոյ և պիտիպոսի Կեսարու կապառովկացոյ. Համառօտ անութիւն. ընդ նմին և Արեթաս եպիսկոպի նմին քաղաքի (см. Зарбаналянъ, *Հայկական Թարգմանութիւնք Նախնեաց*, pp. 297—302; издан. въ Іерусалимѣ, 1855):

Толкованія на книги Соломона, равно на Откровеніе Іоанна снабжены предисловіемъ и указателемъ.

№ 66.

111 л. in—8°, на бумагѣ, скорописью (воупрѣтъ), въ досчатомъ переплетѣ (доски покрыты пергаментнымъ листомъ съ инициальнымъ письмомъ *Կրկանագիր*). Рукопись—дефектна въ началѣ и не имѣетъ записи: на видъ она XVII—XVIII столѣтія. Рукопись принесена въ даръ монастырю Стефаномъ Лимскимъ 1835 г. авг. 25.

ПРОПОВѢДИ, ПОУЧЕНІЯ И КАНОНЫ ВАРД. КИРАКОСА [ЕРЗИНКАЙСКАГО], ІОАННА ЕРЗИНКАЙСКАГО, СВ. САҢАКА, СВ. ВАСИЛІЯ, АПОСТОЛЬСКІЕ И СОБОРНЫЕ, АП. ОАДДЕЯ, ІОАННА МАНДАКУНИ, НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО И НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО, ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, ЕФРЕМА СИРИНА И КИРИЛЛА АЛЕКСАНДРІЙСКАГО.

1. Բան 'ի Կիրակոս վարդապետէ ասացեալ:

Рядъ поученій.

2. Բան վն հաւատոյ և օրինաց պիղ և համառօտ ի Յովաննէս վրդէ:

3. Նորին Կիրակոս վարդապետի

a. Յաղագս արծաթսիրութեան. b.

• Յաղագս արամութեան. c. Յաղագս

բարկութեան. d. Յաղագս ձանձրու-

թեան. e. Յաղագս սնափառութեան.

f. աղագս ամբարտնութեան. g. Յա-

ղագս ապաշխարութեան. h. Յաղագս

խորհրդոցն:

4. Նուաստ վրդէ (sic). Յոհաննիսի

հզնկացօ Խրատ հասարակաց քրիս-

տոնէից քհից ի (և) ժողովրդ'ց:

5. Կանոնք՝ a. սրբոյն Սահակայ

յաղագս ողորմութեան. b. Յաղագս

պահոց. c. Պարտ է կառարել Բա-

ռասուհք. d. Վասն քահանայից. e.

Սրբոյն Բարսղի Վասն քահանայից.

f. Յառաքելոյ Կանոնաց. g. Բարսղի

վասն քահանայից ևն. h. 'ի Նիկիա

ժողովոյն կանոնաց (по тому же воп-

росу). i. 'ի նր առաքելոյն Թապէսի.

j. Յոհաննու Մանդաղուհեցոյ. k. 'ի

Ներսէս 'ի հայոց կաթողիկոսի (sic)

կանոնական խրատք. l. 'ի կանոնաց

սրբոյն Բարսղի (опять о священни-

кахъ). m. Սրբոյն Գրիգորի հայոց Լու-

սաւորչին. n. Եփրեմի ևն:

6. Սրբոյն Ներսէսի պատասխանի

թղթոյն Յակորա վարդապետի Ա-

սորոց:

7. Վն անխմոր նշխարին և անջուր

բաժակին սուրբն Եփրեմ առ ևն:

8. Տն ներսէսի արքեւիի տարածի.

Կիլիկեցոյ. Յորժամ չոգաւ դեսպա-

նութեամբ 'ի Թագաւորէ հայոց Լեո-

նի ի Կոստանդինուպօլիս. հարցումն

պտիղին. և պտնինի սրբոյն Ներսէսի:

9. Թուղթ ան գրիգորիսի կաթու-

ղիկոսի հայոց. զրեալ հղբօր նորին

արքեւիի հրամանք որ ունի (նորին)

'ի մէջ տգէտ (Միջտգէտ) ասորոց Յա-

մայք կոչեցեալ նահանգին. Յաղագս

որ անդ մերոյ ազգիս քհից հակառա-

կարանելոյ անմտարար ընդ միմեանս:

Ոմանց ասել զաճութիւնն (sic) բնու-

թիւն չարչարեալ և մեռեալ ընդ մար-

մնոյն. և ոմանց զմարմինն միայն. 'ի

խնդրոյ ումեմն անժախրի Առիւծ կոչ-

ցելո իշխանի ի Թիլերանն: (sic) աւանի:

10. Կանոն Կիւրղի Աղեքսանդրա-

ցոյ. գլուխք. է:

№ 67¹⁾.

173 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*воурақһр*), въ переплетѣ. Запись въ концѣ рукописи: по Р. Хр. 1774 г. февраля 1.

КРАТКОЕ СОГЛАСИЕ НА СВ.
ПИСАНИЕ,

*ՅԱՆԿ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱ-
ՇՈՒՆՉ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ.*

Начало: *Ակնառութիւն անուատ-
շաճ և ոչ անկառանգ. անիրաւու-
թիւն իրաստանի ևն:*

№ 68.

[(*ժ*×12)+6²=] 210 л. in—8°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*роурақһр*), въ досчатомъ переплетѣ. Записи не имѣется; рукопись на видѣ XV—XVI в.

СЛУЖЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ.*

№ 69.

[(*ժ*×12)+5=] 149 л. in—8°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*роурақһр*), со скудными украшениями, въ досчатомъ переплетѣ. Рукопись дефектна въ концѣ и не имѣетъ записи; на видѣ она XV—XVI столѣтія.

ТРЕБНИКЪ, *ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒ-
ԹԵԱՆՑ ԲԱԱՀԱՆԱՅԻՑ և ԶԱՆԱԶԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆՑ.*

№ 70.

136 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (*воурақһр*), въ кожаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видѣ рукопись XIX столѣтія.

ЭЛЕГІЯ НА СТРАСТНУЮ ПЯТНИЦУ АНОНИМНАГО, ПРОПОВѢДЬ И ЗАВѢЩАНІЕ СТР. ПЯТНИЦЫ О РАСНИТІИ БАТОЛ. СИМЕОНА, О НЕУСЫПНЫХЪ ЧЕРВЯХЪ ВАРДАНА (АЙГЕЕСКАГО), НАСТАВЛЕНІЯ П ПРАВОУЧЕНІЯ ВЪ СТИХАХЪ К—ПОЛЬСКАГО ПАТІАРХА ЯКОВА И ДУХОВНЫЯ ПѢСНИ ГОСПОДНИХЪ ПРАЗДНИКОВЪ.

Перечисленнымъ статьямъ предшествуютъ:

А. молитвы и заклинанія на армянскомъ и турецкомъ языкахъ.

1. *Ողբ և սուգ Մեծի Աւագ Ուրբաթի արարեալ յուժեմնէ բանասիրէ 'ի փառս ան մերոյ յի քի:*

2. *Քարոզ և կտակ Մեծի Ուրբաթի 'ի խաչելութե՛ն (sic) Քի Սյ մերոյ. յարմարեալ 'ի Սիմէօն սրբազան կաթողիկոսէ 'ի փառս խաչեցելոյն յի:*

3. *Պատմութիւն վն անքուն որդանց և վն խտութեան նց աստղեալ Վարդան վարդապետի:*

4. [*Խրատականք և բարոյականք*]:

5. *Երգ և մտալթանք համեղ արունական տոնից:*

№ 71.

157 стр. in—8°, на бумагѣ, скорописью (*воурақһр*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1835. Мѣсто—Севанъ. Писецъ—инокъ Антонъ. Есть запись.

ОТЕРТЫЙ ИСТОЧНИКЪ, ТРУДЪ ВАРД. ПЕТРА.

Заглавный листъ:

Գիրք որ կօչի Աղբիւր Բացեալ. մեկնութիւն առականն քսի. որ յաւատարանի անդ, արարեալ յերանելոյն Պետրոս վարդապետ Աղամալեան նախիջևանցւոյ Բերդուժանէ:

¹⁾ См. № 77, 1.

²⁾ За *ժ*, 12 листомъ недостаетъ 36 листовъ.

Իսկ այժմ՝ յօրինեալ 'ի միարանութենէ Սեանայ վանուց 'ի պիտակ գրիչ անտօն արեղայէ Թիֆլիսեցւոյ...

Յամի ամն 1835. փետրվարի 20.
ի նր Անդան Սեան:

№ 72.

[($t \times 12$) + ($q \times 12$) =] 120 л. in—8°
въ два столбца, на бумаге, скорописью (уорграф), въ досч. переплетѣ. Время—1720. Мѣсто—Константинополь. Имѣется запись (t , 12 б л.) и приписки.

ШЕСТОДНЕВЪ ВАРД. МАТӨЯ, РАВНО ВАСИЛІА
ВЕЛ. (ВЪ ОТРЫВКАХЪ).

Заглавный листъ:

Գիրք վեցօրէից Մտաթէոսի Հայոց
փրմպի Հաւաքեցեալ և շարադրեցեալ
'ի բանից սքց հարանց. առ դռան
սքզն Առաքելոյն Մտաթէի. յամի կե-
նարարին մերոյ ՌԵՂԵ. և Հայոցս
ԸՃԽԻ Թուկնի. յորմէ ընդօրինա-
կեցաւ. առ 'ի Կոստանդինուպօլիս: 'ի
Թուականութեանս Հայոց ՌՃԿԹ.

'ի փառս Ամենագորին Այ.

և 'ի վայելս մանկանց Սիօնի:

Другая статья снабжена самостоя-
тельною пагинаціею:

Քաղուածու ճառք ամն բարսիկի
եպսկոպի վոր արարաք քաղուածու 'ի
պրոցն նորա որ կոչի վեց օրէից:

№ 73.

334 стр. (5 стр. оглавленія) in—8°,
на бумаге, скорописью (уорграф), въ
переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ ру-
копись XIX столѣтія.

ЛОГИКА.

1. Տրամարանութիւն. а. Տրամարա-
նութիւն և б. Համարնարանութիւն:

Нач.: Ամենայն ստեղծական գործք
և պատճառք սնդրադարձ են առ
միմեանս ևն.:

2. Յողազս պատճառաց բարոյա-
կան գիտութեան (նիւթական պատ-
ճառք են ախորժակք մարդկային):

№ 74*.

Рукопись принесена въ даръ мо-
настырю въ 1826 г. священникомъ
Іоанномъ.

ԼԵՇԵԲՆԻԿԻ ԱՄԻՐԻ-ԴՈՎԼԱՏԱ,
переводъ съ арабскаго.

Л.К.: Գիրք մարդակազմութեան
և բժշկականութեան հանդիւրձ բա-
նարանիւն իւրով յորում են և
տեղեկութիւնքն զկենդանակերպիցն:
Թարգմանեալ յարապականէ և գրեալ
յամիր տօրվաթ բժշկէն: յիշատակ
վան[աւ]ցս՝ 'ի ամր Օհաննէս բա-
րեշնորհ և սրբայկեաց քհնայէ Շահ-
րիզ գեղջ Օհաննիսեան փարսժնու-
նեաց զաւտօրն 'ի 1826 թուին:

№ 75.

[($q \times 12$) + 9 =] 201 л. in—8°, на
бумаге, скорописью (уорграф), въ дос-
чатомъ переплетѣ. Рукопись дописана
17 октября 1678 г. ('ի դռ.ան տմե-
նասքց որ կոչի պիւղն սպարանէ եչ
և ընդ հոգմանեալ Նախաւանայ (sic)).
Писецъ—Стефанъ. Есть приписки на
армянскомъ языкѣ и нѣсколько словъ
на грузинскомъ.

ԿՈՒՄԱ ՎՈՒՐՈՍՈՎԻ,
ԳԻՐԿ ԶԱՐԾՄԱՆՑ ՈՐ ԿՈՉԻ ԱՐԱՐԱԾՈՑ:

Начало: Ասն վարդապետք թէ
մարդի է բազադրեալ 'ի հոգոյ և 'ի
մարմնոյ ևն:

№ 76.

192 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*υοσρηρη*), въ переплетѣ. Записи нѣтъ; есть приписка 1822 г. отъ вардапета Мануэля; на видъ рукопись XVIII—XIX в. Цѣлыя листы пустуютъ.

ВВЕДЕНИЕ ПОРФИРИЯ, ЛОГИКА, ВОПРОСЫ И ОТВѢТЫ ПО ЛОГИКѢ, О СУБСТАНЦИИ И АКЦИДЕНЦИИ (ПЕРЕВ. БАГАРАТА МАМИКОНЯНА), ДИАЛЕКТИКА И ТОЛКОВАНИЯ БАГДАСАРА.

1. *Ներածութիւն Պորփիրի:*

2. *Հաւարքումն առաջնոյ մասին փիլիսոփայութեան անուանեալ լօծիգայ կամ դիալէքտիկէ. որ է տրամաբանութիւն փոքր որ պարունակէ զկանոնս և զըզանակ ուղղելոյ զմիտս 'ի ճանաչումն ճշմարտութեան:*

3. *Հարցումն և պատասխանի սակս լօծի+այի կամ դիալէկտիկէի:*

4. *Յաղաքս էութեան և նշմնս: Թարգմանեաց Բազարատ Մամիկոնեան: Յունարէն գրոց:*

5. *Յաղաքս տրամաբանութեան:*

Начало: *Տրամաբանութիւն յունարէն ասի տիալէզդիկէ. որ է սսել երկուց ասացուած. զի այն է տրամաբանութիւն՝ որ մի ոմն հարցանէ. և մի ոմն պատասխանէ:*

6. *Մեկնութիւնք խրթնարանութեանց տիրացու Պաղտատարին այս է իրաւ նշա:*

Начало: *Նախ՝ որ սսէ թէ (զօրեղ կապոյն) որ է սէրն, (այլ եմնին կենդանական սեռին) որք են շունք ևն:*

№ 77.

[24+(h×12)=] 264 л. in—12⁰, на бумагѣ, скорописью (*υοσρηρη*), въ дос-

чатомъ переплетѣ. Время—1697. Мѣсто—Испаганъ. Переписчикъ—священникъ Мкртичъ. Заказчикъ—вард. Давидъ. Есть и приписки.

СОГЛАСІЕ НА СВ. ПИСАНІЕ АСТВАЦАТУРА, ЕГО (?) ЖЕ ДВА СЛОВА, ТРУДЪ МОИСЕЯ ДЖУЛЬФИНСКАГО, РАЗСКАЗЫ ИЗЪ ЖИЗНИ [СВ. ОЦЕВЪ, ТОЛКОВАНІЕ НА ДІОНИСІЯ АРЕОПАГИТА], ОТКРОВЕНІЕ ІОАННА, ИЗЪ ТОЛКОВАНИЯ І. ЗЛАТОУСТА НА ЕВАНГЕЛІЕ ІОАННА, ЕГОЖЕ ТРИ СЛОВА, ПИСЬМО КАТОЛ. ГЕОРГІЯ (ІХ) КЪ СИР. ПАТРИАРХУ ІОАННУ И СТИХЪ ГРИГ. НАРВСКАГО.

1.1) *Քի նուաստ ծառայից ճոյ անասուոր բանի սպասաւորս զուամրեցի ի մի վայր զվկայութիւնքս յանձարունչ գրոց այսինքն 'ի Հին և նոր կտակարանաց. 'ի պէտս ուսում նասէր մանկոնց սիօնի: Տինա անքիզաց և անձարան վարդապետաց յոյժ պիտանիք. և վայելուչք 'ի փառս քի ևն.*

Нач.: *Ակնասութիւն անպատշաճ և ոչ անձ ան ևն.*

А. Объяснение въ нѣскольکو страницъ, почему Моисей не упоминаетъ діавола.

2. *Նորին քարոզ վասն խնդրոց. 'ի բանն. խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն այլ և զարդրութիւնն նր և զայդ ան յլի ձեզ:*

3. *Համառօտ ժողովածու վն սս 'ի պատրաստ գոյոյ 'ի պէտք մտառութեան և սերտողութեան բանասիրաց ոչ իմաստնոց այլ նմանեաց իմոց իմաստակոց և տգիտաց. որնս թէ մոռացկոտաց. Հաւարքեալ 'ի նուաստ*

1) См. № 67.

Մօզիսի մեղսամածէ ջուղայեցւոյ. 'ի թղն. ՌձԽԴ. ի փնս այ:

4. [Պատմութիւնք ինչ 'ի վարուց ս. Հարանց:]

5. Վկայութիւնք 'ի գրոց սրբոյն Դիոնիսի. իսկ այն որ մերձ բանին Հանդէպ լուսանցքին բէնն է նշանակէ թէ բանս այս ի բնաբանէն է. իսկ մենն այս ինքն Մ' հնչէն.

На поляхъ, дѣйствительно, тщательно выставлены всюду буквы р и ѣ для того, чтобы отличить текстъ отъ толкованія къ нему.

6. Յայանութիւն և տեսիլ Յոհաննու աւետարանչին (отрывокъ):

7. Մողկաքաղ Հաւ'քլ 'ի բանից սրբ'յն Յովհաննու Ոսկեբերանի աւետարանական մեկնութեան որ ըստ զլիցն յհն'նու:

8. Նորին 'ի նոյն կիրկ'է զն Հիւրընկալութեանն 'ի բանն Աս'քլյ, որ ասէ «զհիւրասիրութեան զհետ երթայք»:

9. Երկր'դ կիրակէին. նորին քարոզ քառասունօրեա պահեալ զԽ. տիւ. և Խ. գիշեր ապա քաղցեալ:

10. 'ի նոյն կրկէն դր'ձլ քր'զ վն զղջման և խոստովանութեան 'ի դէմն անառակ որդւոյն:

11. 'ի Հաւտ'ոյ թղաէն Գէորգեայ Հայոց կաթողիկոսի առ Յովաննէս պատրիարզ ասորոց վն ուրբաթադենլի (—գելի) զե ուտէ ամենայնի:

12. Տաղ Նարեկացւոյն: «Սայլքն իջանէին 'ի լեռնէն ևն»:

Запись въ концѣ 3-ей статьи:

Կտրցւ ծաղկանոց զրգուկս 'ի պէտս քրճողաց: ար'րլ ժղ'վել 'ի սրբազան վրդպին Մովսէսի. որ և յանկաջիալ

սրբազան վարդապետին Դաւթի և ծրկլ զօս. որ և ես անպիտան Մկրտիչ և եթ անուամբ քհնայս գրեցի ոչ դրամօք այլ վն Հոյ իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց...

Արդ գրեցաւ թիւն ՌձԽԶ յամսեանն Հոկտեմբերի իէ, 'ի քաղաքս Ծօշ կոչեցելոյ որ է Ասպահան:

№ 78.

120 л. in—8°, на бумаге, круглымъ письмомъ (рукописи), съ сорваннымъ переплетомъ, рукопись дефектна въ началѣ, въ концѣ, мѣстами и въ серединѣ; записи въ концѣ нѣтъ, а изъ записей въ текстѣ узнаемъ, что—казникомъ (ստացող) былъ священникъ Мелкісетъ (Մէլքէսէթ). На видъ рукопись XV—XVI в.

ИСТОРИИ ИЗЪ ВЕТХАГО И НОВАГО ЗАВѢТА, СИМВОЛИЧЕСКОЕ ИХЪ ТОЛКОВАНИЕ, ЖИТИЕ ГРИГОРИЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ, МУЧЕНИЧЕСТВО СТЕФАНА ПЕРВОМУЧЕНИКА, О ПОДОБИЯХЪ НЕБА И ЗЕМЛИ, ПРИТЧИ И ИЗРЕЧЕНІЯ [ГЛАВНЫМЪ ОБРАЗОМЪ ФИЗИОЛОГА], ЛѢТОПИСНЫЙ ОТРЫВОКЪ, СЛОВА ПРОРОКА ІОВА И ЖИТИЕ СВ. НЕРСЕСА СЪ ИСТОРИЕЮ РОДА ПАРՒԵՅՈՒՄԸ [СВЯЩЕННИКА МЕСРОПА].

1. [Պատմութիւնք Հին և Նոր Կտակարանի]:

2. Յաղագս աւրինակի և ճշմարտի Ուրբաթի և Նոյն աւրինակ էին ժք աշակերտացն քի ևն:

3. Վարք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Сохранилась всего одна страница.

4. [Ս.յ]ս է աւրինակ տան և կկեղեցւոյ:

Нач.: Իմաստութիւն շինեաց իւրն
տուն և կանդնեաց սիւն. է: Իմաս-
տութեամբ զամ պիտի տեսանել ևն:

5. Պատմութիւն սրբոյն Ստեփա-
նոսի թէ ոչ քարկոծեցաւ յետ քի.
դեռ պլ ոչ ոք էր նախտակեար:

Нач.: Պուզոս առաքեալն քար-
կոծեոց վնա զի 'ի Հրէիցն էր ևն:

6. Հոգոյն գալուստն թէ ոչ եղև:

7. Յաղագս աւրինակեղոյ զարդս
երկնի և երկրի:

Нач.: Ձի ամ իմաստունք և մեկ-
նիչք աւրինակեցին զգլուխ մարդոցս
աւրինակ երկնից և զմարմնս տւրի-
նակ երկրի ևն:

8. Առակք (всего 22 страницы).

a. Բարեխաւատ (sic) առակս լսո-
ղացն վն աւրինակի:

b. Առակ զոր ասացին իմաստա-
սէբն:

9. [Վի] անցիալ աւուրցն. վայ
ինձ. ու. վայ ինձ:

'ի թղին: մղի. շինեցաւ գանձակ:
նզի շինեցաւ հաղաւա. և եկն շարժն:
Սժա առաւ գվին: Ո՞ր. խաւարեցաւ
արեգակն: Ո՞ր. զեմ առին ամձկունք:
Ո՞ր. առաւ բջիւր: Ո՞ր. առաւ օաւաւչ:
Ո՞ր. առաւ ականայ: Ո՞ր. զեւանի սուր-
ասնն եհար 'ի դառնի: Ո՞ր. թախար
երեկ և կարաւ գառձկունք: Ո՞ր.
Թախարն էառ զգանձակ: Ո՞ր. թա-
խարն երեկ և ծածկեաց զաշխարհս:
և հարաւ զաւաքն 'ի կայէն: չի ը. էր
զուռուձցին երեկ: Ճհ էր որ շարժն
երեկ: Ճի էր որ շաւարսն հանն գնաց
և պլ չերեկ: Ճի էր որ սուսս յիժն
մեռաւ աշուն: Ճի էր զամուրտաշն
երեկ:

Всего только.

10. Բանք Յորայ Մարգարէին:

Статья эта заключает главнымъ обра-
зомъ бесѣду Іова съ друзьями.

Нач.: Այլ ոմն էր յաւսիկ աշխար-
հի որում անունն էր Յոր ևն:

11. Յաղագս զարմի սրբոյն Գրի-
գորի պարթևի. բովանդակ պատմու-
թիւն սրբոյն Ներսէսի Հայոց կաթաւ-
ղիկոսի. որդոյ Աթանազիսէի. որդոյ
Յուսկանն. որդոյ Վրդանէսի. որդոյ
սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսաւորչին.
Յաթոռ Թաղէոսի առաքելոյն պատ-
մութիւն:

Нач.: Ութ և տասն ամի թագա-
ւորութեանն Տրդատայ նստաւ յա-
թոռ սրբոյ առաքելոյն Թաղէոսի լու-
սաւորչին Հայոց սուրբն Գրիգոր ևն:

№ 79.

100 л. in—12°, на бумаге, скоро-
писью (воургот), въ досчатомъ пере-
плетѣ. Начала и конца не достаега.
Для одной части рукописи время—
1702, мѣсто—Эчмиадзинъ, переписчикъ
—Киракосъ Талынский, для другой ча-
сти время—1711, переписчикъ—Гри-
горій, сынъ Аристакеса.

КНИГА АДАМА (ВЪ ДВУХЪ ИЗВОДАХЪ), КА-
ЛЕНДАРЬ ВЪ СТИХАХЪ КИРАКОСА ТАЛЫН-
СКАГО (АВТОГРАФЪ), ИЗРЕЧЕНІЯ ИЗЪ СВ.
ПИСАНІЯ, ПЛАЧЪ ПЕРЕМІИ И ІСТОРИЯ ВО-
ЧЕЛОВѢЧЕНІЯ І. ХРИСТА.

1. Աղամազիրք:

Извѣстное стихотворное произве-
деніе.

2 a. [Տուար չափարհրական:]

Календарь въ стихахъ, съ послѣ-
дующими объясненіями повода напи-
санія его стихами въ 1702 г. (ՌՃՄԱ).

Нач.: Յունկարի մէկն կազանդ է.
Վեյն յայտնութիւն և ջրանէն է ևն:

б. Այսուհետև կամիմ ասել զեճ. եկին նախ զասհմանողն զովել. և ապայ . ի . տնով տաղաչափել. և դիւրինս գտնել:

Начало:

Կամիմ ասել բան զովեստի,

էասայ մեծ հռեստորի (sic)

Ձ . շ . եակն սահմանողի.

Մեծ խորհրդով հաստատողի:

Իմաստութեամբ յօրինողի.

Մեծ տոմարէն հայոց ազգի.

էր սա ծածկեալ անդիտելի:

Բայց իմ գտեալ դիւրինս արի.

Բարունորէն բացատրեցի ևն:

3. Изреченія изъ св. Писанія, въ четырехъ главахъ; каждая глава раздѣлена на строфы, и снабжена арабскими буквами въ ихъ числовомъ порядкѣ. Сохранилась часть 3-ей и 4-ая глава.

Привожу для примѣра шестую строфу изъ четвертой главы, съ арабскою буквою 9 :

Վալ

Բազմացան անորէնութիւն (sic) դատեր ժողովրդեան իմոյ. քան զանորէնութիւն Սօղոմայ կոթառել. [°] իջեպս փոյթս. առնէին և ոչ ուրեք էր վաս[տակ] ձեռաց իւրեանց:

4. Աղօթք սրբոյն երկմիայի մարգարէին:

Всего двѣ страницы.

Нач.: Յիշեայ տօր որ ինչ անցք անցին ընդ մեզ. նայեաց ևն:

5. Յայս (sic) է պատմութիւնն և պատճառ մարդեղութիւնն (sic) քի այ:

6. Պատմութիւն կյանեոյն Ադամայ ի դրախտէն:

Всего сохранилось двѣ страницы.

Нач.: Իսկ երբ անկաւ ադամ 'ի դրախտէն ևն:

Изъ записи въ концѣ Книги Адама, 1-й статьи:

Իարձեալ գոհանամ զքէն քս անոր ետուր ինձ կարողութիւն տկարիս և անզօր փժուն գրչիս. Թալնցի Կիրակոս վրնպտիս որ հասուցեր աւարտ գրքիս: Որ կոչի Ալամ գիրք. հազար երորորդի (sic). երթեկ յօրելի, եռնհնջի. երկեակ ամի. ի գահ էջմանն օր միածնի, 'ի վեցն հոկտեմ. 'ի (sic) որ նհտեկել օր էր օր գայիանեա զայեկին սրբոյն հռիփսիմեա և դաստիարակին: Եւ դարձեալ վերսաին փոք և գոհութիւն քի որ ոչ ինչ ունէի կարողութիւն և զօրութիւն մէկ տօղ գիր գրելոյ: Քանզի հասեալ էի ամն ուստուն (sic) որ մէկ զօգուկով ¹⁾ (sic) չկարացի գրել . ք. զօղլուկ եղի աչացս. իբրև գտուեր երեւիւր աչացս. այսպէս վայ տալով անձինս և գրէի և չափ եղեալ կշուէի զմեզս զեմն և զադամայն. և տեսի որ վիմ մեղքն քան զՄասիս, իսկ նրոյն որպէս զհատ մանանխոյ... Իարձեալ կրկին և երեք կին ինդրեմ թողութիւն. զի չունէի ակն թէ կենդանի տեսնում զաւարտումն զնոյս. կարծէի թէ շուտով կու մեռանիմ. վայ փութայի շաղթ' զբելով որպէս թէ մուսաւատէ ²⁾ կանեմ. յետոյ թէ այլոց գրել տամ. վայն աղձատելով գրեցի. թողութիւն շնոր-

¹⁾ Турецкое слово—очки.

²⁾ Арабское слово—черновая.

Հէք ընթերցողք ինձ զառածեալ ծե-
րունի Թալնցի Կիրակոս վոյպտի:

Եւ զարձեալ զայս ևս յուշ առ-
նեմ սիրելոյ քան զի ոմանք յեղբարց
խնդրեցին 'ի մէջ եթէ զոյ Հնար և
կարող ես զպարզատումարն կարձ 'ի
կարճոյ ոտք հանել որ աշխարհի
քհնէք և անգէտ մատաղ մանկունք
ուսանին: և բերան առեալ հրդեհով.
և դիւրինս ուսանել և զեռարշայց
ուսուցանել. անվ յանձն առի և տրա-
րի. և աւարտեցի . ՚. տնով. որպէս
և տեսանէք, բաւէ:

2. Въ концѣ молитвы Іереміи по-
черкомъ текста:

ԹՎին . ՌՃԿ . յուլիս ամսոյ . իէ:
Ես գրիգորս գրեցի որ է որպի ըրըս-
տակէսի:

№ 80.

[$(ը \times 12) + 27 + (գ \times 12) + 11 =$]
206 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью
(*Նօրգիր*), частью круглымъ письмомъ
(*Քրկրգիր*), въ досч. пер. Переписчикъ
второй части рукописи—чтець Вар-
данъ.

МОЛИТВЫ ВАРДАНА, ВАРД. НЕРСЭСА И
МЕСРОПА.

1. [Աղերպ մաղթանաց վարդան
վոյպտի 'ի տնօրինական տեղիս]:

Между ними статья озаглавленная
Բաւանութիւն հաւատոյ ասացեալ
Վարդան վոյպ:

2. Աղօթք առանձնակի արտահո-
ւաչ ձայնիւ պաղատանք արարեալ
Ներսէս վարդապետի 'ի Լիմ աննպան:

3. Մերոյք վարդապետի ասացեալ
աղօթք և աղաչանք առ ամենանք
Կոյն Մարիամ ևն:

Тутъ же рядъ молитвъ.

Слѣдующая запись въ концѣ Мо-
литвъ Вардана почеркомъ текста (*Քր-
կրգիր*), надо полагать, заимствована
изъ подлинника, съ котораго списанъ
настоящій экземпляръ:

Փառք եռակի անձնաւորութեան
և մի անձնութեան հաւր և որդոյ և
հոգոյն սրբոյն ամէն: Արդ՝ ասացաւ
և գրեցաւ նր և անձային՝ տառս՝ որ է
մաղթանք 'ի բոլոր անձն սր անաւրի-
նականքն քի այ որ է յեմ 'ի Վարդան
վոյպտէ 'ի թուականութեանս հայոց
. 2 . 3 . և . 'ի թագաւորութեան Լեոնի
որդոյն Աւշինի. և առաջնորդութեանս
երուսաղեմի նր Վարդանայ: Սոցին
մաղթանք նր մեզ ողորմեսցի ամէն:

По Монастырскому каталогу, въ се-
рединѣ рукописи почеркомъ отлич-
нымъ отъ текста находится приписка:

Յիշատակ է աղօթից գիրքս նր Գրի-
գորին, թվին ևմար, 'ի զրախտին:

Мнѣ попалась при перелистываніи
во второй части рукописи (г, 12а л.)
слѣдующая запись круглымъ письмомъ
(*Քրկրգիր*) среди текста, писаннаго ско-
рописью (*Նօրգիր*).

Յորժամ առնես առանձնակի զան-
պիտան գրիչս յիշի սուտ ոնուկ Վար-
դան դպրի. որ զայս բաներս գրեցի:

№ 81.

[$(ը \times 12 =)$] 216 л. in—8°, на бумагѣ,
частью скорописью (*Նօրգիր*), частью
круглымъ письмомъ, съ украшеніями,
въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ
въ концѣ. На видѣ рукопись XVI—
XVII в.

ВИДѢНІЕ БОГОМАТЕРИ ¹⁾ и ГРИГОРІЯ ПРОСВѢТИТЕЛЯ ²⁾, АПОКРИФНАЯ ЕПИСТОЛІА О НЕДѢЛѢ ³⁾, О ТОМЪ ЖЕ ПРЕДМЕТѢ ЕФРЕМА СИРИНА, РЯДЪ ЖИТІЙ И ДУШЕПОЛЕЗНЫХЪ ЧТЕНІЙ.

1. *Տեսիլն ար անձանին զոր ետես ար Կայան Մարիամ վասն դժոխոցն:*

2. *Հարցմունք և պատմութիւն սրբոցն Գրիգորի Լուսավորչին:*

3. *Թուխթ ան միոյ յի քի, որ առաքեցաւ սա յերկնից 'ի յերկիր 'ի տաճարն ար առաքելոցն Պետրոսի և Պաղոսի քեն 'ի մեծն 'ի հռոմ քաղաք:*

4. *Երանելոցն Եփրեմ վարդապետի ասացեալ վասն պահելոյ զաւր կիրակէին:*

5. Житія Алексія Божьяго чело-вѣка и дѣвственницы Маріаны.

6. *Պատմութիւն վասն աղտութից և խտտովանութեան:*

7. Житія и мученичества свв. Ба-грата, ученика ап. Петра, Абдулмесіи, Іуѓиты (Յուդիտայի) и Киракоса, Кате-рины, Георгія Побѣдоносца, Іоан-на Подвижника (Գրընեցոյ=Գրեցոյ) и Евагра.

8. *Վն բարձրամիտ անապատակա-նացն:*

9. Житія дѣвственницы Маріамы, прозванной «Маріанось», блаженнаго Петра, блаженнаго отца пустычника, святыхъ подвижниковъ, дѣвъ пусты-ницъ (անապատական մարդր կուսանաց).

10. *Նախերգանք և աւրհնութիւնք*

'ի վն աւնընդիր և միամիտ. մի-համուռ ժողովրդանն:

№ 82.

[[$(\text{ժո} \times 12) + 1 =$] 169 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (Նօտրգիր), въ ко-жаномъ переплетѣ. Записи не имѣется. На видъ рукопись XVIII—XIX в. Есть приписки.

ТОЛКОВАНІЕ ПѢСНИ ПѢСНИЙ ГРИГОРІЯ Н., ИСТОРИИ ИЗЪ ЖИЗНИ СВВ. ОЦЕВЪ, ПРОПОВѢДЬ І. ЗЛАТОУСТА И ЕФИФАНІА КИПРСКАГО.

1. *Մեկնութիւն երգ երգոց 'ի հոգե-շնորհ և իմաստաստուում աւն Ա-ղոմոնի Աղբայի իլի:*

Съ записью автора Григорія Н. въ концѣ, что толкованіе написано въ Կիլի арм. лѣтосч., т. е. 972 г.

2. [Վարք հարանց (отрывокъ):]

3. *Յովհաննու Ոսկերեանի ասա-ցեալ ճառ յաւետարանին մեկնու-թեանն 'ի զաղուսան քի յէմ քաղաք արբայի:*

4. *Երանելոցն եպիփանու եպիսին Կիպրացոյ ասցլ է ճառս մեծի առւր շարաթու զատկիս և յարութեան քի ևն:*

№ 83.

166 л. in—12°, на бумагѣ, скоро-писью (Նօտրգիր), въ досчатомъ пере-плетѣ. Судя по сохранившейся записи въ концѣ, время — 1699 г. (ԹձԽԸ), а писецъ—Исаія (սպասար բանի):

¹⁾ Н. Маръ, Изъ лѣтней поѣздки въ Арменію, Зап. и Изв. изъ армянскихъ рукопи-сей, ст. XI.

²⁾ ib., ст. XVI.

³⁾ ib., ст. XII.

ПОСЛАНИЯ АПОСТОЛОВАЪ, КНИГИ СОЛОМОНА, ИЗРЕЧЕНИЯ ОТЦЕВЪ ЦЕРКВИ И МУДРВЦОВЪ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ПОДВИЖНИКА ЕВАГРА, ИСТОРИИ АДАМА, О РАЗРУШЕНІИ НАШЕЙ ЗЕМЛИ И ВТОРОМЪ ПРИШЕСТВІИ ВАРД. ІОАННА И ПРОПОВѢДИ.

1. [Թուղթք առաքելոց]
  2. [Գիրք Սողոմոնի՝ երգք երգոց ևն:]
  3. [Ասացաւաճք ս. Հարանց վարդապետաց և իմաստասիրաց]
  4. Սրբոյն Եւազրեաց Ճգնւրց Ճգնւրի անցլ
  5. Պատմութիւն երանելոյն աղամայ 'ի դրախտէն:
- Нач.: Իսկ որ անկաւ 'ի դրախտէն 'ի աշխարհս (sic) ուրախութեամբ կայցին 'ի վն արեղական լուսոյն մինչև երեկոյն ևն.
- За исторію слѣдуетъ символическое ея толкованіе; подобнымъ толкованіемъ снабжена исторія рожденія Снѳа.
6. Յոհաննու վրնյատի տապեալ վն տեւրման աշխարհիս և վրան դալտեոնն և դատաստանին քի փրկչին մերոյ:
  7. Նախ ներդան (sic) քարոզի:
  8. Օրհնութիւն որ զկնի քարոզի ասի:
  9. Աղօթք և նախերգան քարոզի:

№ 84.

[(14×12)+10=] 322 л. in—12°, на бумаге, скорописью (уотрѣтр), въ до-счатомъ переплетѣ. По записи въ кон-цѣ труда Оомы Аквинскаго (14, 7а л.), время—1625 (1627); писецъ—Хачатуръ. Есть приписки.

ТОЛКОВАНИЕ СХОДІЙ КИРИЛЛА АЛ., СОЧ. ГРИГОРИЯ ТАТѢВСКАГО, РЯДЪ ПРОПОВѢДІЙ, ПОУЧЕНІЙ И ТОЛКОВАНІЙ ТОГО ЖЕ ГРИГОРИЯ, ЕГО УЧИТЕЛЯ ІОАННА ВОРОТѢНСКАГО, ВАРД. ГЕОРГИЯ, ДАВИДА ФИЛОСОФА, ДУШЕПОЛЕЗНЫЯ СЛОВА, О ЗНАЧЕНІИ ЦЫФРЫ 10 И ПРОПОВѢДИ О СЕМИ СМЕРТНЫХЪ ГРѢХАХЪ.

1. Գրիգորի աշակերտի Յոհաննու որոանեցալ քաջ Հեռետորի աշխատասիրել 'ի լուծումն Պարապմանց սրբոյն Կիւրղի 'ի խնդոյ ումնն բանասիրի. Գէորգեայ նորին Հարազատի:

Рѣ концѣ этой статьи обстоятельное обращеніе автора къ Георгію.

2. Եւսմեծի և երիցս երանեալ բազմերջանիկ և տիեզերալոյս մեծ Հեռետորի. և անյաղթ փիլիսոփայի. Հայոց մեծաց Յոհնու որոանեցոյ արարեալ մեկնութիւն բանին որ ասէ. Ո՞ սանդճ առանձ':

3. Նորին Գրիգորի. լուծումն Համառաւտ դժուարիմաց բանից. 'ի զիրս զըշութեանն Որոյ առիտապիսէ Հեռետոր է:

4. Նորին լուծումն Համառաւտ 'ի խրատ զըշութեան Գէորգեայ վարդապետի: Զոր նախ խնդրեալ էր. 'ի նմանէ Կոստանդեա զըշի: Եւ ապա զոյն էիրցանց (sic) Ստեփաննոսի:

5. Նորին մեկնութիւն վն զրոյն:
6. Դարձեալ խրատ նոյն Գէորգեայ վրդտի, որ առ Ստեփաննոս զոյն երիցանց զր'ց: Յազազս զըշութեան արուեստի:

7. Վն ոտանաւոր պրբութենից Գէորգեայ: Կրկին է զի մինն 'ի դէմն Կոստանդեա խօսի:

8. Կանոնն յորժամ կամիցին քրիս-

անեն անկէ որոս զայս խորհուր-
բութիւնս կաարել:

9. Եարին Գրիգորի աշակերտի Յո-
հաննա յաճառաւ ընձառն աւարի-
նութեանց Արխանաւելի:

10. Վասն գալութեան աւարիմու-
թեան:

11. Յարարս զբութեանց անկա-
կան յորչին:

12. Հրեշտակաց սրբութիւն:

13. Վերբաճութիւն արխանաւելի
ժբանիցն 'ի գալութեա փրկեալացի:

14. Բարոզ խոստովանութեան:

15. Յազազ ծննդեան անձանին:

16. Նախերգան քարոզի (181 113-
вода):

17. Բանք պիտանիք:

Душеполезныя Слова о разныхъ предметахъ, такъ, о мукѣхъ Христа, о Вел. Пятницѣ, о пресуществленіи, объ искушеніи, о сошествіи св. Духа, о любви, о покаяніи и слезахъ.

18. Բանք պիտանիք և Ոգեշափ-
ք վն զղճման:

19. Խօսք սրբոյն Թօմայի. վանմա-
կան վիճի. Յազինոյ աստեղալ յու-
ղաղս զօղուածոց և խորհրդածու-
թեան եկեղեցւոյ:

20. Վասն տանն Համարոյ որ է
թիւ. կատարեալ և խորհրդական և
յոնալ անձային զերակատար իմա-
տու թեանի:

21. Բարոզ . է . մահու չափ մեղաց:

№ 85.

[ժբ/12 | 144 л. in—12⁰, на бу-
магѣ, скорописью (Խօրհոր), въ досча-
томъ переплетѣ. Судя по записи, ко-
торая широчемъ могла сохраниться изъ
древняго подлинника, время — 1389,

мѣсто извѣстный монастырь Каипость,
и писецъ—Яковъ Крымскій.

О ЦУПЬ И ЕЯ СМІАХЪ, О ДОБРОДѢТЕЛЯХЪ
И О ПРИРОДѢ АНГЕЛОВЪ.

1. Նամատա Հաւարուցն յա-
րարս յորոց և զաւրութեանց նորին
էն:

2. Յոգն աւարիմութեանց Հոգոյն:

3. Վն բնութն Հրշտից:

Изъ записи почеркомъ текста (ժբ,
12 л.):

Արց և Յակօր Արամեցիս ունայ-
նարծա 'ի բարեաց և ուխտազանց
զանարս 'ի անէ. նայ և վատթարս 'ի
ձ՛ջ սրբանց (sic) ըստ անարժան
զմացից: Գրեցի զերեքեան զիրքս զայս
իմով մեամք անար՛իտս գրչի. ա-
ռաջին զյորոց և զզաւրութեանց
նորին. երկրորդ աւարիմութեանց Հո-
գոյն. երրորդ վն բնութեան Հրշտիցն. 'ի
թաւականութեանս յայոց մեծ թուա-
կանութեան . 172. և փոքերն . 174.
'ի գաւառիս եկեղեաց 'ի Հոչակաւոր
վանքս որ կոչի Կապտի (sic) 'ի ստո-
բառ լրինս սեպուհու ընդ Հոգմանեալ
կենաց բարեխաւսին նրոյն Յակօրի:
Եւ ետաւ զսա՝ արրահամ արեղաին
բանի սպասաւորի և գրաց աշակերտի
քաջ հոեաորին եղնկացոյ Գէորդ վար-
դապետին էն:

№ 86.

94 стр. in—12⁰, на бумагѣ, скоро-
писью (Խօրհոր), въ полотняномъ пе-
реплетѣ. По Монастырскому каталогу,
рукопись написана въ 172⁰ арм. л. =
1389 г. рукою Арутюна. Въ этомъ го-
ду составленъ можетъ быть Календарь,
представляющій содержаніе рукописи.
На видъ рукописи XVII—XVIII в.

КАЛЕНДАРЬ СЪ РАЗЛИЧНЫМИ ЧЕРТЕЖАМИ И ТАБЛИЦАМИ, *SOUV'USBSI'*.

№ 87.

[[$(1 \times 12) + 14 =$] 374 л. in—12°, на бумагѣ, мелкимъ круглымъ письмомъ (*руриррр*), съ нотными знаками, съ украшеніями и съ изображеніями святыхъ. Отъ записи сохранились только (U, 11а л.) начальныя три строки, не содержащія никакихъ данныхъ. На видъ рукопись XV—XVI в. Есть позднѣйшія приписки.

КАНОНЫ (богослужебныя пѣсни),
ՇԱՐԱԿԱՆ ԶԵՌԱԾ.

№ 88.

[[$(12 \times 12) + 10 =$] 262 л. in—16°, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (*рурирр-рр*), съ украшеніями и изображеніями святыхъ, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1634 г. (1629). Писецъ Эліазаръ (*Եղեազար*); собственникъ Карапетъ приобрѣлъ рукопись въ 1637 г.

ИСУСЪ СЫНЪ И РЯДЪ МЕЛЕНХЪ ПРОИЗВЕДЕНІЙ НЕРСЭСА ВЛАГОДАТНАГО, ГИМНЪ КРЕСТУ ВЪ СТИХАХЪ НЕРСЭСА ЛАМВРОНСКАГО, ПЛАЧЪ ОВЪ ОПУСТОШЕНІИ АРМЕНИИ СТЕФАНА (1299 по Р. X.), СЛОВА О ЛЮБВИ КО ХРИСТУ АРАКЕЛА СЮНІЙСКАГО И ЖИТІЕ ГРИГОРІА ТАТЄВСКАГО.

1. [Յ՞ն որդի]

2. Նորին տեառն ներսէսի բան հաւատոյ ոտանաւոր տաղիւ չափաւորեալ:

3. Տն ներսէսի բան խրտւ: Ուսումնայկանաց մանկանց 'ի դիմաց այբուքնից տառիցս ոտանաւոր չափով:

4. Նորին բան հաւատոյ վն անեղին և եղկոյ:

5. Նորին բան 'ի խրատ հոգոց համայնից 'ի դիմաց մերոյին տառից:

6. Նորին յաղագս յերկն և զարուց նր 'ի չափ ԲԺ ից. պարզեալ ոտանաւոր:

7. Նորին այլ չափ տաղ 'ի խնդրոյ աննն նախադիծ տաղիս տան Ը:

Ուշ.: Միշտ էիդ անեղ բնութիւն ևն.

8. Ներրողեանք կենսատու նր խաչին քի. Առ 'ի հաւրէն մերմէ դաւթի անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ, զոր մեծ քահանայեան այլ և հովիւն քաջ տրն ներսէս տարածեան շարաւարեալ ոտանաւոր չափով:

9. Յիշատակարան առականն. Սողոմոնի. զոր իւրեան ձեռք զրեաց ներսէս:

10. Բան բարառնին ողել դիմեկին 'ի դիմաց Վտղարշապատու նր կաթուղիկէին. ողբաւն և ձայնք աշխարհական . լցլ. անհւն հեծեծունք. վասն աւերման աշխարհիս հայոց: Եւ բնն սպանլ չըրպէն և թագաւորութեան հ'մյունդ իշխանութեամբ: Շարեալ չ'էջնն (չափարեալանն) բերմամբ հոմերական արհեստիւ 'ի սանփանսէ սիւնն'ց այցլն. 'ի խնդրոյ շնորհազարդ վարդապետին Խաչայտուր Կեչապց. 'ի թղին , չխը:

11. Բանք բաղձականք 'ի հողեկան մտաց. խանդակութեանք սիրոյ. Առ ճշմարիտ բաղձալին քս. Առեալ յերգերգոցէն հողեպէս իմացմամբ. 'ի տր առաքելոյ Սիւնեաց եղստ ստացեալ աշակերտի մեծ վարդապետին Գրիգորին Տաթևացոյն:

12. Արեգի . Զ . և Մարտ . ԺԴ . վարք և յիշատակ. մեծ վարդապետին մերոյ Գրիգորի Տաթևացոյն:

Въ записи въ концѣ рукописи собственникъ Карапетъ говоритъ о современномъ ему католикосѣ Филиппѣ, что онъ —

առ հովանեաւ իւր ունի հարիւր սպասաւորս զրոց՝ վարժապետս և հանձարատննչս 'ի կիրթս հրահանգից դաստիարակեալք և անավիճակեալք: Զորոյ ես սպասաւորս զորով սոցո ըստ մարմնոյ պիտոյիւք. 'ի շինութիւն սոցա զե՛մ աւուրս կենաղ (sic) իմոց. 'ի զորժ մատակարարութեան եմ պիտոյից: Եւ արդ աղաչեմ էն:

Запись заканчивается:

Այլ՝ (sic) և յիշել մնողթեմք՝ խուն զաշխատողսս առ սա՝ զտէր Սիմէօն և զՄարտիրոս պպիրս զոր սկեաւ և երփնաբերք որափոք ծագկեցաք և պերճայուցաք զստ: և զյիշատակարանս գրեցաք.¹⁾ 'ի հայցելոյ տեառն սորս Կարապետի յոքներսխտի առ եղբայրական դասս որ 'ի էջմիածնի պթոոսոյ կայաւորեալք զոն: Արու՛մ եր որորմեայի. առ հասարակ ամենեցուն մեզ. յասեան ստեպիլի և հանրաբու՛մարի ըստ մեծի ողորմութեամբ և զթութեամբ (sic) իւրով. յաջակողմանն դասակցելով մշանջնաւոր յաւթտեւիւ: Ամէն:

№ 89.

[(64×12) + 6 =] 198 л. in—16°, на бумаге, круглымъ письмомъ (рукопись), со скудными украшениями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в. Имѣются позднѣйшія приписки.

¹⁾ Дѣйствительно, почеркъ записи Карапета отличается какъ отъ текста, такъ отъ записи къ тексту писца Іоанна. Слѣдовательно, рукопись, купленная Карапетомъ спустя 3 года по написаніи, была еще безъ инициаловъ и украшеній, кои и поручилъ онъ сдѣлать мастерамъ этого дѣла.

О РАВЕНСТВѢ АПОСТОЛОВА МХИТАРА СКЕВРСКАГО, О РАВЕНСТВѢ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ СЪ РИМСКОЙ И ЭФЕССКОЙ, ПРОТИВЪ ЕРЕТИКОВА СТЕФАНА СЮНИЙСКАГО В ПИСЬМО ВАРДАНА [ВАՌՄԱ].

1. Միիթար քահանայի Սկեւոացւո Պատասխանիք յազազս հոմպատութեան երկոտասան աւաքելոյն ընդ դէմ այնոցիկ որ նուազ ասնն զմետաս[ա]նն, իշխանութեամբ քան զՊԵ՛տր:

2. Վասն հայոց եկեղեցոյն զի հասար է հոմայ եկեղեցոյն և Եփեսոսի որ պի՛մ անպատուի 'ի յունաց վասն համապատութե՛ առաքելոյն մերոց:

3. Սրբոյն Ստեփանոսի Սիւնեաց կպիսկոպո՛ս տիեզերայոյս և իմաստուն վարդապետի ասացեալ 'ի դիմաց հերիսկոսաց:

Между прочимъ рядъ его же разсужденій противъ діофизитовъ.

4. Կոստանդեպոլ զոր գրեաց յաճարահ գգիակն հոմոկայէ առ Թագաւորն Հեթում: 'ի մայրաքաղաքն Սիւ. Պատասխանի թղթոյն որ 'ի պապէն բերու առ Թագաւորն Հեթում: 'ի ձեռն ծաղղիկաթին՝ որ կոչէր տիմանջտիկաթ: 'ի թվ՝ հայոց .ՈՂԷ. գրեցաւ 'ի ձեռն արդիւնական վպին վարդանայ՝ յարմարեալ:

Нач.: Թրի եմ հայոց Հեթոմոյ 'ի եր ինդալ. Յասաքեալ զրոցդ քո էն:

№ 90.

[($64 \times 12 =$) 132 in—16°, на пергаментѣ, круглымъ письмомъ (рукопись),

съ нотными знаками и украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XV—XVI в.

ЧАСОСЛОВЪ И ЛИТУРГІЯ,
ՓՈՌՐԻԿ ԺԱՄԱԳԻՐԻ և ԱՐԱՐՈՂՈՒ-
ԹԻՒՆ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ.

№ 91.

[$(\text{др} \times 12) + 4 + 19 = 1$] 237 л. in—fol.^o, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечер), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1666 г. (1666). Мѣсто — Дсегъ (Իգրիգի Դսեղ), въ церкви Григорія Просвѣтителя. Заказана рукопись Бекларомъ и сыномъ его Мартиросомъ въ 1663 г. (1663), въ царствованіе Шах-Абаса, во дни каталакоса Якова (և տաջարդնր աւխտին սանահոյ պայազատ և ահլեկնսին տր Սարգսին և չաբրատոյ աթոռոյն տր Աւետիսին, և իշխանութեան սանա Կոռու Իսայրանի որդի Ալփիխանին. մէլիք և քալանութար. Կարայ Խոսարով (sic) բէկին. և էլիզար բէկին). Имѣются приписки.

ЧАСОСЛОВЪ, ПСАЛМЫ И ПРАЗД-
НИЧНАЯ МИНЕЯ,
ԱՅԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐԻ, ՍԱՂՄՈՒՅ ՈՒԹՆ
ԿԱՆՈՒՅՆ ԼՐԻԻ և ՏՕՆԱՑՈՅՑ.

Въ концѣ рукописи пришить отрывокъ изъ рукописнаго Евангелія.

№ 92.

Рукопись in—4° въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (рукопечер), со скудными украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Записи въ концѣ нѣтъ. Въ 1644 г. (1644) рукопись куплена епископомъ Мхитаромъ въ память о себѣ и братіи Севанскаго острова и принесена въ даръ монастырю (Ի զուռնն նր Առաքելոյն):

ЧАСОСЛОВЪ, ԱՅԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐԻ.

№ 93.

308 стр. in—fol.^o, на синей бумагѣ, скорописью (Уопречер), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1804. Писецъ—вардапетъ Мануэль. Свѣрялъ съ подлинникомъ авторъ.

ЗАВѢЩАНІЕ ДУШЕПОЛЕЗНЫХЪ
СЛОВЪ М. З. ХОЧЕНЦА ЭРИ-
ВАНСКАГО.

Заглавный листъ:

Կտակագիր Հոգեշահ բանից: Շարարեալ Ի Մարգար Զարարիայ խօծնց երևանցոյ Ի մեծի իմ—Հիւանդութեան իւրում: Յազազ վերստին ծննդեամբ ստացմանն երկնից յաւիտենական արքայութեան մէջ. և վն Ազնութեան և յատկութեանն նր Ի մեսա ամ յանբան կենսանեաց: Նա և վն Հնգից զպարանայնն և վն բանի և յղա ոմոնց պիտուր մարմնական կրից: և առաքեալ յգմբւսին՝ առ որդին իւր Զարարիայ Կէ Մարգար Զարարայ խօծնց: Հասոր առաջին Ի Ս. Պետրբուրգ, յունիսի 15. 1793. և ազա աշխատասիրեալ բան ինչ Ի վն ճշմարիտ Հաւատոյ Աւտրնին վրդարթեան. Հիմնցելոյ յակզբանէ արթզրծեւ միջ և Ի որախտին փափկութեան և ծողկաբաղ Հաւաքեալ Ի բուրաստանէ գրեանց Աճիմաստ վրդտոց և կրկին առաքեալ առ որդիս իւր Զարարիայ, և Ստեփան խօծեանց:

№ 94.

551+282 стр. (еще 21 л. оглавления) in—4° въ два столбца, на синей бу-

магѣ, скорописью (*υουρηρη*), двѣ книги въ одномъ переплетѣ. Время—1758 г. Писецъ—Арутюнь (*αυτηρη*).

ВОСКРЕСНЫЯ ПРОПОВѢДИ,
ԿԻՒՐԱԿԷՒՑ ՔԱՐՈՂԳԻՐՔ.

№ 95.

[$(10 \times 12) + 3 =$] 471 л. in—4⁰ въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*αυρηρηρη*), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Отъ записи въ концѣ сохранилась часть: послѣдній собственникъ (*վերջին ստացող*)—вардапетъ Моисей. На видъ рукопись XVI в.

ТАРСОНСКІЙ СОБОРЪ СЪ СИНОДАЛЬНЫМЪ СЛОВОМЪ НЕРСЭСА ЛАМБРОНСКАГО ¹⁾.

ՅԻՃԱԽԱՆԱՐ Ե Ի տիեզարական ժողովն Տարսոնի որ եղև Ի շրջան ընթացից ժամանակի . ՈՒՉ. Թուականի հայոց հրամանա [Լ] համահրեշտակ կաթկնին հայոց Գրիգորիսի: եղևաւ որդւոյն սրբոյն Ներսիսի. Յաջորդի առաքելական աթոռոյ. Սրբոյն Գրիգորի և քնապսակ արքային հայոց Լևոնի: Սակս միութեան եկեղեցւոյ: Առնական խաւաք մեծին և սրբոյն Ներսիսի այնմ քաղաքի աթոռակալի և Իճախաւս վրդպտի:

№ 96.

870 стр. in—8⁰, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (*αυρηρηρη*), съ немногими украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1646 (*ՌՃՂԵ*). Мѣсто—Ачананъ (*ընդ հովանեաւ նր առաքելոց» Ստապէի և այլ բաղմազուամար սրբոցս*). Писецъ—священникъ Мелкиседъ. Заказчикъ еп. Аристаксъ (*ղիտապետ Հըրստակս*). Есть и приписки.

Содержаніе—№ 95.

Въ записи между прочимъ писецъ просить— *յիշել զանյիշելիս Մելքս' և զծնողսն իմ զյովանէս քհչե և զմայրն իմ եղ' սրեթն. որ գերի վարեցաւ . Գ. որդւովք և այլ սչ դարձաւ: վն ծովացեալ մեղաց իմոց:*

№ 97.

472 стр. in—fol⁰ въ два столбца, на бумагѣ, скорописью (*υουρηρη*), въ переплетѣ. Время—1793 г. Мѣсто—Константинополь. Писецъ—Стефанъ, «послѣдній слуга» еп. Севаст. Іоанна (*Սեր'ստն" Յովհաննու*).

ИСТОРИЯ НИКЕЙСКАГО, КОНСТАНТИНОПОЛЬСКАГО И ЭФЕССКАГО (I) СОБОРОВЪ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑ ՏԻԵՆՐԱՅԱՆ ԱՊՈՂՈՑ ՈՐԿ Ի ՆԿԻՍՏ. Ի ԿՈՏԱՆՏԻՆՈՊՈԼԻՍ ԵՒ ՅԵՓԵՍՈՑ ԱՐԱՅԻ.

№ 98.

331 стр. in—8⁰, на бумагѣ, скорописью (*υουρηρη*), въ досчатомъ переплетѣ. Время—1793. Мѣсто—Константинополь. Писецъ—Стефанъ.

ВТОРОЙ ЭФЕССКІЙ СОБОРЪ И ПОСЛАНИЕ ЛЕОНА КЪ ФЛАВИАНУ.

Заглавный листъ:

Սք և տիեզերականագո. մար երկրորդ ժողովն Եփեսոսի ընդդէմ Փլարիանոսի երկարնակ Բագա—որին Կ. Պոլսոյ. արարեալ Ի մեծ վկայէն քի նրոյն Իէսակորոսէ հայրապետին Աղէքսանդրիայու: Արտահանեալ Ի գործոց զսէն քաղկեդոնի ժողովոյն և Թարգմանեալ Ի հելլենացոց լեզուէն Ի հայ բարբառ Ի կոստանդնուպոլսեցէ Գեօղք վարդապետէն Ի

¹⁾ Въ записи рукопись эта названа *մեկնից աղոթից*.

մջ Իպրաստանն փարիզու մայրաքաղաքին Յրանձայու (sic):

Թուին քի ՌՁԺ. և Հայոց ՌՃԾԾ(Թ) րին և վերստին նկարազրկալ ձեռամբ Ստեփաննոս յեսնեալ սպասաւորէս քի (բանի) Արծաթանեցւոյ 'ի 1793 թուոջն քի 'ի օրթագիւղն Կոստանդնուպօլսոյ ընդ Հովանեաւ նր Աձաձնի տաճարիս (յօրինակէ գրեցելոյ' 1754 քի):

Въ концѣ этой Исторіи:

Նամակ կամ Տուևար ամենամբ Լէօն եպնկպսին գրեալ առ Փլարիսնոս եպնկնն սամ նլլու:

№ 99.

[(10×12)+7=]355 л. in—4° большого формата въ два столбца, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (роуторрр), съ украшеніями, въ досчатомъ переплетѣ. Время—1660 (1780). Мѣсто г. Бидлисѣ (ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգիս զօրագրին և այլ սրբոց տաճարացն որ կան 'ի միջի). Заказчикъ вард. Давидъ Бидлисскій. Записи имѣются въ текстѣ и въ концѣ рукописи.

ТОЛКОВАНІЕ ПОСЛАНІЯ ПАВЛА, ИЗЪ СОЧ. ЗЛАТОУСТА И ВФРЕМА СИРИНА.

Երանեղոյն Յոհաննու ոսկեբերանին Կոստանդնուպօլսի եպնկի. և նր Հօրն Եփրեմի. Համառօտ մեկնութիւն թղթոցն Պօղոսի Աւաքելոյն:

Изъ записи въ концѣ:

Ձոր տեսեալ զսորին [Մեկնութեանս] անչափ քաղցրութիւնն և զանառիկ մեծութիւնն սրբազան և քաջ փիլիսոփայն, անյաղթ իմաստունն և երանաշնորհ Հռետորն և անձարան վրդպն Իւււիթ սիրողն սրբ-

բութեան և մեկնողն ան խրթնածածուկ գրոց Հին և նոր կտակարանացն, որ եռափափագ սրտիւ և յօժար կամօք ետ գրել զսա յարգար վաստակոց իւրոց ևն:

Интересно знать, по недоразумѣнію ли только расточаются этому Давиду, вардапету XVII в., эпитеты «славный философъ», «непобѣдимый мудрецъ» и т. п.

№ 100.

[(1×12)+11=] 371 л. in—12°, на бумагѣ, скорописью (воарррр), съ нотными знаками и украшениями. Время—1693 (1780). Писецъ вардапетъ Мкртичъ Аштаракскій писалъ для молодого племянника Іоанна. Художникъ—мастеръ Саргисъ.

КАНОНЫ (Богослужебныя пѣсни), ՇԱՐԱԿԱՆ.

Въ записи въ концѣ рукописи писецъ между прочимъ говорить:

Մի ինայէք զողորմին քանզի բաղում նեղութեամբ գրեցի. զի եղանակն ձիւնարեր էր և ես ծերացեալ և 'ի լուսոյ նուազեալ զոր Հոկտեմբերի սկսայ և 'ի մարտի աւարտածի (sic) յուսողութեամբ Սարգիս վարպետին քանզի ես զոր ինչ գրէի նա ծաղկէր իսկոյն՝ զոր ան յս յոյան բնաւից տացէ նմա վարձս ըստ վաստակոց նորին ևն:

№ 101.

43 л. in—12°, на бумагѣ, круглымъ письмомъ (роуторрр), въ кожаномъ переплетѣ. Записи нѣтъ. На видъ рукопись XVII—XVIII в.

դրեալք 'ի Սարգիսէ ումեմնէ պիտակ
անուամբ քհնյէ սակս վարժմանն ան-
ձին իւրոյ:

№ 108¹⁾.

415 стр. in—12⁰, на бумагѣ, скоро-
писью (սորգիր), въ кожаномъ пере-
плетѣ. Записи нѣтъ. Рукопись воско-
новлена въ 1857 г. и снабжена указа-
телемъ. На видъ рукопись XVIII—XIX в.

ТРУДЫ ВАРД. ГЕОРГИЯ, НѢСКОЛЬКО КРАТ-
КИХЪ ГЕОГРАФІИ, ВЪ ЧИСЛѢ НИХЪ ГЕО-
ГРАФИЯ ВАРД. ВАРДАНА (Նորոգ Թարգ-
մանչին և երկրորդ լուսաւորչին),
ЗАМѢТКИ ОБЪ ЕРЕТИКАХЪ, СТИХИ ВАРД.
АРИСТАКЭСА (վն ծուազաակին հոռոմոց
որ յոյնք կոչին) и ПУТЕШЕСТВИЕ ЕПИСК.
ЕРЭНКАЙСКАГО ВЪ СТРАНУ ФРАНКОВЪ
(պատմութիւն ֆրանկաց երկրին զոր
տեսնող եզնկացի Մար[ի]ոս եպօսն. և
զրեաց (՞) զքղթացն զոր [տե]սի աջօր
իմօք և զորպիտութիւնն որ է այսպէս):

№ 109.

[(ժս×12)+29=] 209 л. in—16⁰, на
бумагѣ, круглымъ письмомъ (սորգիր)
въ досчатомъ переплетѣ. Время—1432 г.
(ՊՁԱ). Мѣсто—Трапезундъ. Писецъ—
инокъ Яковъ. Рукопись дефектна въ
концѣ. Запись находится за статью о
чудесахъ въ Антиохіи.

ИСТОРИИ ИЗЪ ЖИЗНИ СВЯТЫХЪ ОЦОВЪ,
ИЗРЕЧЕНІЯ И МЫСЛИ XII ОТШЕДЬНИКОВЪ
(Խաււր, մտածութիւնք և խոր-
հորդք . ժք. միայնակեցացն), О ЧУ-
ДЕСАХЪ ВЪ АНТИОХІИ (վն սրանչելեացն

որ յԱնտիոքի վասն հուսանաց եղն),
АКРОСТИХЪ НЕРСЭСА БЛАГОДАТНАГО (ВЪ
АКРОСТИХЪ ЧИТАЕТСЯ АЛФАВИТЬ: ԱՃ ա-
նեղ ևն... Բանդ որ ի ծոց ևն) и
РЯДЪ ПРОПОВѢДВЙ (Քարոզք).

№ 110.

[(ւս×12)+27=] 399 л. in—12⁰, на
бумагѣ, круглымъ письмомъ (սորգիր),
съ нотными знаками и украшеніями,
въ досчатомъ переплетѣ. Время—1464
(ՋԺԳ). Мѣсто монастырь Аргеланъ въ
области Арберани (въ рукописи 'ի
յերկիրս Տարբերունոյ). Писалъ по прось-
бѣ Вардана, настоятеля Мецопской
обители, монахъ Лазаръ, которому не
довелось дожить до окончанія руко-
писи.

БОГОСЛУЖЕБНЫЯ ПѢСНИ, ՇԱՐԱԿԱՆ.

Изъ записи въ концѣ рукописи:

Արդ աղաչեմ զձեզ հայրք և եղ-
բարք յիշեցեք... զքաջայաղթ փի-
լիսոփայն զվարդան կրօնաւորն զտա-
ցող սորա և զբարի նահատակ զՅով-
հաննէս հոգևոր որդին իւր ևն:

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ նր հայրք
և եղբարք զսուտ անուկ էրէց զազա-
րիայ. որ զշարակնոցս խազնցի. և
զսակաւ յիշատակորանս զրեցի. և
զմկրտիչ կրնրն. և զծաղկող վարդետն.
զՄինաս կրանաւորն. և զյակօր
կրնրն որք աշխատեցան 'է որոն որալ
խաղէն. ևն:

¹⁾ Слѣдующія три рукописи, стоящія въ библиотекѣ рядомъ съ послѣднею (№ 107), не внесены въ Монастырскій каталогъ 1870-го года и не снабжены ярлыками съ номеромъ и обычною надписью 'ի գրեանց գրատան Անապատին Սևանու.

ХРОНОЛОГИЧЕСКІЙ СПИСОКЪ РУКОПИСЕЙ

а) Съ точною датю:

По Р. Хр.

965 (М. К.) № 1.
1280 — > 7.
1304 — > 10.
1315 — > 20.
1420 — > 43.
1425 — > 11.
1427 — > 8.
1432 — > 109.
1438 — > 51 а.
1451 — > 15.
1464 — > 42.
1464 — > 110.
1471 — > 11.
1490 — > 5.
1491 — > 17.
1559 — > 4.
1594 — > 27.
1603 — > 6.
1620 — > 31.
1625 — > 84.
1634 — > 88.
1640 — > 35.
1646 — > 96.
1647 — > 14.
1651 — > 18.
1660 — > 99.
1664 — > 21.
1666 — > 91.
1669 — > 29.
1677 — > 24.

По Р. Хр.

1678 (М. К.) № 75.
1678 } — > 59.
1697 } — > 59.
1683 — > 20.
1683 — > 64.
1685 — > 22.
1693 — > 100.
1697 — > 77.
1699 — > 83.
1699 — > 37.
1702 } — > 79.
1711 } — > 79.
1719 — > 65.
1720 — > 72.
1754 — > 50.
1758 — > 94.
1766 — > 25.
1774 — > 67.
1793 — > 97.
1793 — > 98.
1804 — > 93.
180 ⁶ / ₉ — > 63.
1814 — > 45 и 46.
1828 — > 53.
XIX в. — > 62.
1833 — > 49.
1835 — > 71.
1855 — > 107.
1865 — > 140.

б) съ предѣльною датою, на основаніи записей и приписокъ:

По Р. Хр.				По Р. Хр.			
X в.	—	№	2.	1634—1648	—	№	16.
до 1020(М.К.)	—	»	9.	до 1644	—	»	92.
до 1227	—	»	32.	— 1694	—	»	33.
1321—1793	—	»	80.	— 1751	—	»	38.
1389 (?)	—	»	85.	— 1756	—	»	30.
около полов. XV в.	—	»	41.	съ 1757	—	»	58.
XV в.	—	»	23.	до 1826	—	»	74.
XVIII—XIX до 1857—№ 108.							

в) съ предѣльною датою, на основаніи палеографическихъ данныхъ:

X в. (М. К.)	—	№	3.	XVI—XVII в.	—	№	52.
XIV в.	—	»	61.	XVI—XVII в.	—	»	81.
XV—XVI в.	—	»	51.	XVII—XVIII в.	—	»	66.
XV—XVI в.	—	»	60.	XVII—XVIII в.	—	»	86.
XV—XVI в.	—	»	68.	XVII—XVIII в.	—	»	101.
XV—XVI в.	—	»	69.	XVII—XVIII в.	—	»	106.
XV—XVI в.	—	»	78.	XVIII—XIX в.	—	»	76.
XV—XVI в.	—	»	87.	XVIII—XIX в.	—	»	82.
XV—XVI в.	—	»	89.	XVIII—XIX в.	—	»	102.
XV—XVI в.	—	»	90.	XVIII—XIX в.	—	»	105.
XVI в.	—	»	95.	XIX	—	»	70.
XVI—XVII в.	—	»	12.	XIX	—	»	73.

Между перечисленными рукописями съ предѣльною датою, возможно, найдутся экземпляры съ точной датою, ускользнувшіе отъ моего вниманія, а также окажутся какія либо хронологическія данныя для опредѣленія времени оставшихся непріуроченными десяти рукописей №№ 13, 26, 28, 34, 36, 39, 47, 48 и 103.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕНЬ.

Буква *h*, транскрипція армянскаго *հ*, не принята въ расчетъ при составленіи алфавитнаго порядка.

- Аба-Меликъ 9b.
Абасъ см. Апазъ-Гулъ.
Абдулмесія, св. 38a.
Абу-сейдъ см. Пусайитъ.
Авагъ 35a.
Авагшай 5a.
Аветись, собс. 17b.
Аветись, настоятель *h*Аѳбата 43a.
Авраамъ 4b.
Авраамъ, инокъ писецъ 40b.
Авраамъ, чтець писецъ 25b.
Авраанъ-Бэкъ 18b.
Аѳабаба, зак. 16b.
Аѳамалинъ см. Петръ вардапетъ.
*h*Аѳарцінъ 8b.
Аѳасабетъ (Елизавета) 5a.
*h*Аѳать, монастырь 27a, 35a, 43a.
Аѳуль-Меликъ 18b.
Адамъ 35b, 36b, 39a.
Адріанополь см. Павелъ А.
Азарія, свящ. писецъ 47b.
Азизъ 6a.
*h*Айюць-ѳаръ, монаст. 19b.
*h*Айрапетъ 5a, см. также *h*Эрапетъ.
*h*Айрапетъ, діак. переп. 12a.
Аканай, 35a.
Аквинскій см. Оома.
Албанцы 11b.
Алаѳдаты 5a.
Алвацъ Падшаѳъ 20a.
Алексанъ, переп. 14b.
Александръ, царь груз. 23a.
Александрія 44b, см. Кириллъ Ал.,
Амонъ Ал.
Алэксанъ 11a.
Алексій, Божій человекъ 38a.
Алнайгу 5b.
Альбертъ 29a.
*h*Амай, дочь Мамвконяна 2a, 2b.
Амайкъ, обл. 30b.
Амасія 28b.
Амирбэкъ 18a.
Амирбэкъ, сынъ Мануэля 18a и 18b.
Амирвели 5a.
Амиръ-Довлатъ, врачъ 32b.
Амирдолу, монастырь 25b.
Амирконъ 12a.
Амонъ Александрійскій 2a и примѣч.
Анай Хаѳунъ 5a.
Англія см. Фра Джованъ.
Андрей, еп. Кесарія Каппадокійской
29b.
Анѳакутъ, мѣстечко 3b.
Анонимный 31b.
Антіохія 15b, 47a, 47b.
Антонъ 7a.

- Антонъ Тифлисскій, инокъ писецъ 22а, 23а, 23b, 24а, 24b. 31b, 32а.
 Апазъ-Гуль 12а.
 Аповъ 6а.
 Апаранэръ, село 32b.
 Апостоловъ, цервовъ св. Ап. 43а.
 Арабы, Арабскій 32b, 35а, 36а и прим.
 Аракедь 7b.
 Аракедь, историкъ 13b.
 Аракедь Бидлисскій 29b.
 Аракедь Сюнійскій 25а, 41а, 41b.
 Аракедь, Тэръ 4b.
 Арабелоц см. Апостоловъ.
 Арарать, область 13b.
 Арарать 36b.
 Арберани 47b.
 Аргазъ 7а.
 Арчеланъ, монастырь 47b.
 Аревикъ, село 11а.
 Ареопагитъ см. Діонисій.
 Ареоа, еп. Кесаріи Каппадокійской 29b.
 Арзуханъ 6а.
 Арзуханъ 7а.
 Армаоа см. Юсифъ Ар.
 Аристагэсъ, риторъ 39b.
 Аристагэсъ, еп. заказчикъ 44а.
 Аристагэсъ, отецъ писца Григорія 35b, 37а.
 Аригакэсъ, сваяц. 16а, 17а.
 Аригакэсъ, Тэръ, псаломщикъ 7b.
 Аристотель 25а, 25b, 40а.
 Арзури, мѣст. 9b.
 Армения, Армяне 10b, 11b, 16а, 26а, 26b, 27а, 28b, 29а, 30b, 34а, 35b, 36а, 38а, 39b, 40b, 41а, 41b, 42b, 44а, 44b, 45b, 46а, 46b.
 Артазъ, обл. 20а, 20b, 21а.
 Арутюнь, писецъ 40b.
 Арутюнь Тифлисскій, діаконъ писецъ 46b.
 Арутюнь Хач. Марджанянцъ Ширанскій, инокъ писецъ 46b.
 Арутюнь, чтець писецъ 44а.
 Арцати см. Степанъ Арцатанскій.
 Арцк., г. 19а.
- Арюць, князь 30b.
 Асайтуръ 5b.
 Аспэкъ 11а.
 Аствацатуръ, чтець 7b.
 Аствацатуръ 15а.
 Аствацатуръ 18а.
 Аствацатуръ 33b.
 Аствацатуръ см. Туркъ.
 Атанагинэ 35b.
 Атанасъ см. Аѳанасій.
 Атибэкъ 6а.
 Ахназаръ см. Маликъ-Ах.
 Ачанавъ 44а.
 Ачанъ 6а.
 Аштаракъ см. Мкртичъ Аш.
 Аѳанасій 12а.
 Багарать Мамиконянцъ 33а.
 Багдасаръ 33а, см. Пагдасаръ.
 Багэшъ см. Бидлисъ.
 Багратъ, св. 38а.
 Байрамъ 7b.
 Бардзракагъ, монастырь 2b.
 Барсегъ см. Василій.
 Бджни 35а.
 Бебутова, княгиня 14а.
 Бекъ-Солганъ 16b.
 Бекларъ, заказчикъ 43а.
 Бердумянъ см. Петръ вардапетъ.
 Бидлисъ 45а, см. Аракедь Б., Давидъ Б.
 Богоматери церковь 7а, 8а, 8b, 9b, 10а, 10b, 11b, 13а, 19а, 22b, 23а, 45а, см. Марія.
 Бужванъ 10b.
 Бѣнбудянцъ см. Бебутова.
 Бэкъ 7b.
 Бэкъ 7b.
 Ваханъ, патріархъ 2b.
 Вагаршалатъ 10b, 19а, 27 пр.2,41b.
 Ванъ 13b, см. Мартиросъ Ван.
 Ванандъ см. Іоаннъ Мирзайянцъ.
 Варажунни 32b.
 Варданъ 6а.
 Варданъ 7а.
 Варданъ 8b.
 Варданъ, авторъ Географіи 47а.

- Варданъ (Айгекскій) 31b.
 Варданъ (Вахрамъ) 42b.
 Вардавъ, вардапетъ 37a, 37b.
 Варданъ, вардапетъ, настоятель монастыря Амирдолу 25b.
 Варданъ Великій 29b.
 Варданъ, зак. 20a.
 Варданъ, монахъ 9a.
 Варданъ, настоятель въ Іерусалимѣ 37b.
 Варданъ, настоятель Мецойской обители, 47 b.
 Варданъ, писецъ 17 a.
 Варданъ, ученый монахъ, собств. рукописи 47b.
 Варданъ, чтецъ писецъ 37a, 37b.
 Варданъ, чтецъ художникъ 14b, 15a.
 Вардананъ, ба.
 Вардананъ 7a.
 Вардетикинъ 18b.
 Варденикъ 8b.
 Варлаамъ Антиохійскій 15b.
 Варлаамъ, зак. 10a.
 Варлаамъ и Іоасафъ 15b, 16a, 16b, 17a.
 Варфанъсъ, пис. 17b.
 Василій, вард. 23b.
 Василій Великій 30a, 30b, 32a.
 Василій, свящ. перепис. 11b, 12a.
 Василій, Тэръ (Варсефъ) 4b.
 Вжанъ, монастырь 8b.
 Воротиъ см. Іоаннъ В.
 Врданъсъ 35b.
 Гаваръ см. Лазаръ.
 Гайанъ, монастырь Г. 13b.
 Гайанъ, 36b.
 Галусть 5b.
 Галусть, монахъ перепис. (?) и собс. 10a, 10b.
 Галусть, свящ. 12b.
 Галусть Трдатянъ, вардапетъ 46b.
 Гандзакъ см. Елизаветополь.
 Ганджа см. Елизаветополь.
 Гараманъ 13a.
 Гара Усуфъ 19a, 19b.
 Гарипшаъ см. Ходжа Г.
 Гаріанъ 6b.
 Гаріанъ 7a.
 Гарни 26b, 35a.
 Гаунгулъ 5a.
 Гевандъ 10b.
 Гефамъ 12b, 19a.
 Гефардъ (Копье) 21a.
 Гефаркуні, обл. 19a.
 Георгій, 17b.
 Георгій, вард. 22a.
 Георгій, вард. 39b, 47a.
 Георгій Ерзинкайскій 40b.
 Георгій, католикосъ 33b, 34a.
 Георгій Побѣдоносецъ 14a, 38a.
 Георгій, груз. царь 13a.
 Георкъ, вардапетъ 44b.
 Гетумъ см. нЕтумъ.
 Гиносъ 10b.
 Голамиръ 7a.
 Греки 42b, 44b, 47a.
 Григорій ба.
 Григорій, вард. настоятель Севан. мон. 14b.
 Григорій (Георгій Ерзинкайскій?), учитель Іакова Крымскаго 26b.
 Григорій католикосъ 19a, 19b, 26a, 30b, 44a.
 Григорій, монахъ собс. 17b.
 Григорій Нарекскій 27b, 33b, 34a, 38b.
 Григорій, переплетчикъ 8b.
 Григорій Просв. 2b, 4a, 10b, 11a, 12b, 19a, 30a, 30b, 34b, 38a, 43a, 44a.
 Григорій Скеврскій 20b.
 Григорій, собственникъ рукописи 8a.
 Григорій, сынъ Аристакса, писецъ 35b, 37a.
 Григорій, сынъ Мелика 18b.
 Григорій Татевскій 25a, 26a, 29b, 39b, 40a, 41a, 41b.
 Григорій (Тэръ) ба.
 Григорій, Тэръ Г. 37b.
 Григорисъ (Тэръ), патріархъ 4a.
 Гриборъ см. Григорій.
 Грузины 10a, 13a, 46a, см. Александръ.
 Гунаръ ба.

- Гуһарь 6а.
 Гузь 4б.
 Лукась см. Лука.
 Гулалы, село 12а, 12б.
 Гулзатъ 5б.
 Гуликъ 7а.
 Гулѣанъ 5б.
 Гулмэликъ 18а.
 Гурумчи 35а.
 Георгъ см. Георгій.
 Давидъ Бидлисскій, вардапетъ, 45а, 45б.
 Давидъ, вардапетъ заказчикъ 33б, 34б.
 Давидъ, епископъ 8а.
 Давидъ, еписк. перепис. 16б.
 Давидъ, перепис. 16а, 16б.
 Давидъ, псалмоп. 20б, 21б, 27а.
 Давидъ, свящ. зак. 22б.
 Давидъ Философъ 25а, 39б, 40а, 41б.
 Дамурташъ 35а.
 Данилъ, вард. заказч. 19б.
 Данилъ, католикось 29а.
 Дарачичагъ 10а.
 Датіанъ 5б.
 Дауваііаръ 5а.
 Даштъ, село 13а.
 Двинъ 35а.
 Дербендъ 13б.
 Джаһанъ—Шаһъ, ханъ 13а.
 Джаһаншаһъ 19а, 19б.
 Джалалянцъ см. Илья.
 Джандаръ 5а.
 Жантаръ 5а.
 Джаһукъ см. Шаһристанъ.
 Джиһаншаһъ 7б.
 Джоһаръ-Хағунъ 9б.
 Джульфа см. Моисей Дж.
 Дзувазезъ (?) 6б.
 Дилъ-Шатъ см. Султанъ-Дилъ-Шатъ.
 Діонисій 29а.
 Діонисій Ареопагитъ 33б, 34а.
 Діоскоръ 44б.
 Долваѣ-бэкъ 6а.
 Додаръ 5б.
 Донмазъ 17а.
 Драхтякъ 11б, 20а.
 Дсеігъ 43а.
 Дэһупъ (?), заказчикъ 14б.
 Евагръ 38а, 39а.
 Еврей, 35а.
 Евсевій Карпіанъ 3а.
 Евстаіій, монастырь Е—іа 8а.
 Егеазаръ см. Егеазаръ.
 Еіикъ 7б.
 Еіикъ 11а.
 Егисабетъ см. Елизавета.
 Егіа 5б.
 Егіа, писецъ 5а, 5б.
 Егішэ 18б.
 Егефеацъ, обл. 40б.
 Егеазаръ, писецъ 41а.
 Елизавета 18б.
 Елизавета, мать свящ. писца Мелкі-седа 44б.
 Елизавета см. Агисабетъ.
 Елизаветополь 11б, 12а, 13а, 17а, 35а.
 Енохъ 18б.
 Епифаній Кипрскій 27а, 38б, см. Фи-зіологъ.
 Ерзинкай см. Киракосъ Е., Іоаннъ Е.
 Ерзинкай см. Мар[и]осъ Ерз.
 Еринджагъ 7а, 14б.
 ҺЕрмонъ, монастырь 18а, 19а.
 ҺЕрцанъ 11б.
 ҺЕгумъ 22а, 42б.
 Ефремъ катол. 21б, 24б.
 Ефремъ Сиринъ 22а, 30а, 30б, 38а, 45а.
 Закамъ 16б.
 Зарбаналянъ 2а, 26 прим., 29б.
 Захарія см. Хоѣенцъ.
 Захарія, архіепископъ 21а.
 Захарія, католикось 26а, 26б.
 Зевани (*q̄h̄sh̄b̄t̄*?) 35а.
 Златоустъ см. Іоаннъ З.
 Зовартунъ, вард. 26а.
 Иванъ(?) см. Зевани.
 Илья см. Егіа.
 Илья Джалалянцъ, вардапетъ 28а.
 Индіа 16а, 16б.
 Исаһакъ, инокъ 4б.

Исаѣвъ сиріецъ, свщ. 26b.
 Исай, вардапетъ 7b.
 Исай, ктиторъ переизлетчикъ 10a.
 Исай-ганъ, сынъ Сѣѣи-хана 43a.
 Исаія, писецъ 38b.
 Исаія, прор. 22a.
 Искандаръ 9b.
 Ислимъ 5a.
 Испаганъ 29a, 33b, 34b.
 Іакобъ см. Іаковъ.
 Іаковъ 7a.
 Іаковъ 17a.
 Іаковъ, вардапетъ собст. 26a, 26b.
 Іаковъ, діаконъ 6b, 7a, 7b.
 Іаковъ, инокъ зак. 15b.
 Іаковъ, инокъ писецъ 47a.
 Іаковъ Кайсѣянъ, вардапетъ 24a.
 Іаконъ, католикосъ 7b, 12a, 14b, 43a.
 Іаконъ, константинопольскій патріархъ,
 22b, 31b.
 Іаковъ Крымскій 26a, 26b, 40b.
 Іаковъ, монахъ, сотрудникъ писца Аза-
 ріи 47b.
 Іаковъ, перепис. 16b.
 Іаковъ Саругійскій 26a.
 Іаковъ, св. 15b, 40b.
 Іаковъ, епископъ писецъ 25b.
 Іаковъ, сирійскій вардапетъ 30b.
 Іаковъ Сюнідскій, Очміадзянскій мо-
 нахъ 27b, 28a.
 Іеремія, пророкъ 35b, 36a, 37a.
 Іерусалимъ 4b, 23a, 23b, 29b, 35a, 37b.
 Іоакимъ Лазаревъ 28b.
 Іоаннъ 6a.
 Іоаннъ 24b.
 Іоаннъ архіеп. Севастійскій 24b, 28b.
 Іоаннъ, вардапетъ 39a.
 Іоаннъ Вороте́нскій 26a, 29b, 39b, 40a.
 Іоаннъ Гарнійскій 26b, 27a.
 Іоаннъ Дамаскинъ 25a, 25b.
 Іоаннъ de San Geminiano 22a.
 Іоаннъ, духовный сынъ Вардана 47b.
 Іоаннъ, дѣдъ Григорія 6a.
 Іоаннъ, Еванг. 1b, 2a, 3a, 4a, 5b, 6b,
 8a, 15a, 26a, 29b, 30a, 33b, 34a.

Іоаннъ, еп. Севастійскій 44b.
 Іоаннъ Ерзингайскій 30a.
 Іоаннъ, завазч. 17a.
 Іоаннъ Златоустъ 22a, 26a, 26b, 33b,
 34a, 38b, 45a.
 Іоаннъ инокъ мученикъ (+1500 г.) 20a.
 Іоаннъ, инокъ писецъ (1559 г.) 3b,
 4a, 5a.
 Іоаннъ Испаганскій, вардапетъ 25b.
 Іоаннъ, катол. 13a, 24b.
 Іоаннъ, католикосъ-историкъ 29a.
 Іоаннъ Крѣзанскій, священникъ соб. 17b.
 Іоаннъ Мандакуни 30a, 30b.
 Іоаннъ Мирзайянъ Ванандскій, пис.
 23b.
 Іоаннъ, мон. писецъ 18a, 19a.
 Іоаннъ, мужъ Шахристана 7b.
 Іоаннъ, перепл. 9a.
 Іоаннъ, перепл. 11b.
 Іоаннъ, писецъ 2b, 3a и 3b (свщ. соб.).
 Іоаннъ, писецъ 21b.
 Іоаннъ, писецъ записи 42a.
 Іоаннъ, плем. Мертича Аштаравскаго
 45b.
 Іоаннъ (*Frugh*) Подвижникъ 38a.
 Іоаннъ свщ., отецъ свщ. писца Мел-
 кіседа 44b.
 Іоаннъ, свщ. перепл. 11b.
 Іоаннъ, свщ. села Шахриза 32b.
 Іоаннъ Севастійскій, вардан. 25b.
 Іоаннъ, сирійскій патр. 33b, 34a.
 Іоаннъ Скотъ 25a, 25b.
 Іоаннъ, собственникъ 7a.
 Іоаннъ, тѣрь I, завазчикъ 9b.
 Іовѣаннѣсъ см. Іоаннъ
 Іоаннисянъ 32b.
 Іоасафъ см. Варлаамъ
 Іовъ, пророкъ 34b, 35b.
 Іона, пис. 20a.
 Іордананъ 10b.
 Іосикъ см. Уць.
 Іосифъ 5a.
 Іосифъ Аримаѣейскій 26b.
 Іосифъ, маѣдесъ 17b.
 Іуѓита и Киракосъ 38a.

- Гуромъ 17а.
 Гусикъ (Партевъ) 35b.
 Густіанэ 18b.
 Каййосъ, монаст. 40b.
 Кайенъ 35а.
 Кайенянъ см. Іаковъ К.
 Кайцханъ 7b.
 Калантаръ см. Меликъ ДжанъК.
 Каппадокія 29b.
 Карамуратъ, село 16b.
 Карапеть, еп. 16b.
 Карапеть (Предтеча) 7а, 7b, 19а.
 Карапеть, собственникъ 41а, 42а и
 прим.
 Карай-Хостровъ бѣкъ 43а.
 Кардманъ, село 17а.
 Каринъ см. Эрзерумъ.
 Катерина, св. 38а.
 Кацъ, с. 19а.
 Качаръ 5b.
 Качтагъ 5а, 5b.
 Кашатагъ см. Качтагъ.
 Кесарія 29b.
 Кечару 10а, 10b, см. Хачатуръ Кеч.
 Киликія 8а, 20b, 21b, 30b.
 Кипръ см. Епифаній К.
 Киракосъ см. Іуѓита и К.
 Киракосъ Ерзинкайскаій 30а.
 Киракосъ Талынскаій 35b, 36b, 37а.
 Киракосъ, тѣръ 4b.
 Кирилъ Александрійскаій 22а, 30а, 30b,
 39b.
 Константинъ 11а.
 Константинъ 11а.
 Константинъ (qphr) 39b.
 Константинъ, катол. 42b.
 Константинъ, патр. 21а.
 Константинъ, патр. 23а.
 Константинополь 15b, 22b, 30b, 31b,
 32а, 44b, 45а.
 Корнелій а Lapidе 23а.
 Креста (uzud) Св. церковь 8b, 10b.
 Крымъ 28b, см. Іаковъ К.
 Кюмюшханъ см. Мануэль К.
 Лазаръ 7а.
 Лазаръ 7а.
 Лазаръ 12а.
 Лазаръ, вардапеть 7b.
 Лазаръ, монахъ писецъ 47b.
 Лазаръ, писецъ записи 17b.
 Лазаревъ см. Іоакимъ.
 Лазаревскій Институтъ 28b и прим.
 Лали, село 8b.
 Леонъ, папа 44b, 45а.
 Леонъ, царь арм. 30b, 37b, 44а.
 Лилифаръ 7а.
 Лимъ 13b, 37а, см. Степанъ Л.
 Лори 14а, 43а.
 Лука, еванг. 1а, 2а, 3а, 4а, 7b, 9а, 10а,
 12b.
 Лука, катол. 14а.
 Лука Лорійскаій, перенос. 14а.
 Лука, перепис. 12b.
 Лука Харбердскаій, вард. 23а.
 Майранъ 6а.
 Маликъ-Ахназаръ 12а.
 Мамиконянъ см. Багратъ М.
 Мандакуні см. Іоаннъ М.
 Мануэль Кюмюшхамскаій, вард. 24b, 27b,
 28а, 28b и прим., 33а, 43b.
 Мануэль, свящ. собст. 18а, 19а.
 Марасъ, монастырь 4а.
 Маргаръ-Захарія см. Хоѣнцъ.
 Маргарай, діакошъ 7b.
 Маргарита 18а.
 Маргарэ, вард. 13b.
 Маргарэ, чтець 7b.
 Маргарэ, чтець 18b.
 Мариносъ 6а.
 Мар(и) ось ==? Мартиросъ Ерзинкай-
 ская, путеш. 47а.
 Маріама—Маріаносъ 38а.
 Марія 4b.
 Марія 5b.
 Марія 7b.
 Марія. Богородица 37а, 38а.
 Маркъ, еванг. 1а, 2а, 3а, 4а, 10а, 23b.
 Маркъ, составитель записи 14b, 15а.
 Марръ, Н. 38 прим.

- Марскаго 28б.
 Марсироеъ см. Симеонъ и М.
 Марсироеъ 7а.
 Марсироеъ Волскій 7а.
 Марсироеъ, свящ. 10б.
 Марсироеъ, свящ. Беклара 43а.
 Марсироеъ, перепис. 9б.
 Марсиа см. Араратъ.
 Марсиа 3а.
 Марсод 18б.
 Марсод, варданетъ 52а.
 Марсод, свящ. 1а, 2а, 3а, 4а, 5а, 6а,
 11а, 14а, 23б, 26а.
 Марсочъ 29а.
 Марсиа см. Аба-М.
 Марсиа Джанъ Калантаръ 12а.
 Марсиаеъ, свящ. писецъ 44а, 44б.
 Марсиаеъ, католикосъ 7а.
 Марсиаеъ, свящ. закъач. 34б.
 Марсиаеъ, писецъ 29б.
 Массоматанъ 30б.
 Месропъ 18б.
 Месропъ, варданетъ 37а.
 Месропъ, историкъ 34б.
 Мецобскій монастырь 26а.
 Минай, жокъ 9а.
 Минаеъ 8б.
 Минаеъ, монахъ художникъ 47б.
 Мирзайанъ см. Иоаннъ М.
 Мирза, собет. 10б, 11а.
 Михаилъ, свящ. перепис. 10а.
 Михаилъ Тохатскій 15б.
 Мирничъ 5б.
 Мирничъ Антарацскій, вард. писецъ
 45б.
 Мирничъ, монахъ 47б.
 Мирничъ, отецъ собет. Иоанна 7а.
 Мирничъ, свящ. писецъ 33б, 34б.
 Мирничъ, старшина 4б.
 Мирничъ, тэръ 20а.
 Мирничъ, худож. 10а.
 Моисей, братъ Симеона, монахъ 29а.
 Моисей, варданетъ 44а.
 Моисей Джульфинскій 33б, 34а.
 Моисей, отецъ Сабака 11б.
 Моисей, прор. 23а.
 Московская область 13а.
 Москва 28 прим.
 Мсеръ Мсерянцъ 28 прим.
 Мулукуть 5а.
 Мунусъ 5а.
 Мутамдауди 5а.
 Мхитаръ 7а.
 Мхитаръ, вард. писецъ 21б.
 Мхитаръ, епископъ 43а.
 Мхитаръ, свящ. 8б.
 Мхитаръ, свящ. перепис. 13а.
 Мхитаръ, Севанскій инокъ 27б.
 Мхитаръ Скверскій 42б.
 Маликъ 18б.
 Маликъ бэкъ 6а.
 Мэрэджрийское общество 4б.
 Нагти 4б.
 Назъ см. Салимъ—Н.
 Назаръ 5б, 12а.
 Назугъ 6а.
 Назлуханъ 6а.
 Нана 7а.
 Нарекъ см. Григорій Н.
 Нахичеванъ 14б, 32б, см. Петръ варданетъ.
 нНдзанъ, село 11а.
 Нерсезъ 18б.
 Нерсезъ 27а.
 Нерсезъ, архіепископъ 4а.
 Нерсезъ Благодатный 20б, 30а, 30б,
 41а, 41б.
 Нерсезъ, варданетъ 37а.
 Нерсезъ Ламбронскій 20б, 21б, 29б,
 30а, 30б, 41а, 41б, 44а.
 Нерсезъ, писецъ 8б.
 Нерсезъ, св. 34б, 35б.
 Нигаръ 7а.
 Никаръ 5б.
 Никея 30б, 44б.
 Никодимъ, членъ Синодр. 26б.
 Норашиникъ, село 14б.
 Нэай 5а.
 Оганъ 29б.
 Оганъ, Оганнэсъ и т. п. см. Иоаннъ.

- Овсѣй см. Іосифъ.
 Ѡромсима 5b.
 Орѣагюѣ 45a.
 Ошинъ 21a, 37b.
 Павелъ 10b.
 Павелъ 17b.
 Павелъ Адрианопольскій, вард. 23a, 23b.
 Павелъ, апостолъ 35a, 38a, 45a.
 Павелъ, писецъ 8a.
 Павелъ (тѣръ), священникъ 7b.
 Павелъ Тохатскій 15b.
 Паѣгасаръ 17b.
 Папъ 17a.
 Парегъ 4b.
 Париханъ, жен. имя 11a.
 Парось, журналъ 28 прим.
 Парѣвъ 34b, 35b.
 Пашиванъ 10a.
 Пашѣ 18b.
 Персія, персы 10b, 11b, 12a, 16c.
 Петръ 10b.
 Петръ, апостолъ 38a, 42b.
 Петръ Аѣамалинъ Бердумянъ Нахичеванскій, вардапетъ 31b.
 Петръ, братъ арх. Захаріи 21a.
 Петръ, діавонъ 7b.
 Петръ, пустынный 38a.
 Пирвели 5a.
 Пирѣаламъ 5a.
 Пириджанъ 7b.
 Поѣось см. Павелъ.
 Польша см. Стеѣанъ П.
 Порфирій, филос. 25a, 33a.
 Пусайитъ 11a, 35a.
 Римъ 38a, 42b.
 Ѡромклай 42b.
 Ѡромклайскій вардапетъ, пис. 23b.
 Ромѣи см. греки.
 Ростомъ-Ханъ, груз. царь 10a.
 Ѡрийсимѣ 15a, 36b.
 Рѣтакѣсъ, пис. 20a.
 Саѣакъ 18b.
 Саѣакъ, св. 30a.
 Саѣакъ, сынъ Моѣсея 11b.
 Саваланъ 5b.
 Саваръ 18a.
 Саѣаѣъ 7a.
 Сайипъ 5a.
 Сайипъ-ханъ, женское имя 11a.
 Салимъ-Назъ 10b, 11a.
 Санаѣинъ 43a.
 Сандухтъ, св. дѣв. 21a.
 С.-Петербургъ 43b.
 Санѣинъ 8b.
 Саргисъ 5a.
 Саргисъ 11a.
 Саргисъ, архіеп. пастоят. Санаѣина 43a.
 Саргисъ, вард. зак. 17b.
 Саргисъ, вард. настоятель Ѡрмоѣи 19a.
 Саргисъ, заказчикъ 17a.
 Саргисъ, инокъ заказч. рукописи 8b.
 Саргисъ, катол. 10b.
 Саргиса мученика церѣвъ 3a.
 Саргисъ (тѣръ), патр. 5b, 7a.
 Саргисъ, писецъ 8a.
 Саргисъ, писецъ 20a.
 Саргисъ (Сергій) Побѣдоносецъ 45a.
 Саргисъ, свящ. 15b.
 Саргисъ, свящ. 46b, 47a.
 Саргисъ, сынъ Долѣаѣъ бѣка 6a.
 Саргисъ, художникъ 46b.
 Саргисъ, чтецъ 7b.
 Сарѣаваѣъ, вардапетъ 27a.
 Саругъ см. Іаковъ Сар.
 Саруханъ, собот. 12a.
 Севанъ 11b, 13b, 14a, 14b, 21a, 21b, 22a, 23a, 23b, 24a, 24b, 27b, 28a, 28b, 31b, 32a, 43a, 46b, 47 прим.
 Севастіа, г. 23b, 44b, см. Іоаннъ архіеп. и еписк. Севаст.
 Севлѣ 7b.
 Сѣпунъ, гора 40b.
 Симеонъ, братъ Моѣсея, монахъ 29a.
 Симеонъ, вардапетъ 8b.
 Симеонъ, зак. 9a.
 Симеонъ, катол. 11b, 31b.
 Симеонъ и Мартиросъ, художники 42a.
 Симеонъ (тѣръ), священникъ 7b.

- Симэонъ см. Симеонъ
 Сирамаргъ 5b.
 Сирия см. Ефремъ С.
 Сирія 26a, 30b, 33b, 34a, см. также
 Исаиакъ Сириецъ.
 Сисъ 42b.
 Сионъ 4b.
 Скверъ см. Мхитаръ Ск.
 Смирна 43b.
 Содомъ 36a.
 Соломонъ, царь іудейскій 24a, 29b, 30a,
 38b, 39a, 41b.
 Солтанъ 5b.
 Солтанъ 5b.
 Солтанъ 18b.
 Солтанбагъ 18b.
 Солтанъ см. Бекъ С.
 Солтанъ см. Югуръ.
 Спаса церковь 10a, 19b.
 Стагиритъ см. Аристотель.
 Стамполь см. Константинополь 45a.
 Статъ см. Татевъ.
 Степанъ 39b.
 Степанъ см. Хоцянцъ.
 Степанъ, архіеп. 3b.
 Степанъ (тэръ), архіеп. Сюнійскій 3a.
 Степанъ Арцагатовскій, писецъ 44b, 45a.
 Степанъ, еп. 13a.
 Степанъ, еп. 19a.
 Степанъ, инокъ пис. 19b.
 Степанъ Лимскій 13b, 28b, 30a.
 Степанъ, монахъ перепис. 13a.
 Степанъ, пис. 17a.
 Степанъ, писецъ 82b.
 Степанъ Польскій, вардапетъ 25a, 25b.
 Степанъ, свящ. писецъ 29a.
 Степанъ, сынъ Мануэля 18a, 18b, 19a.
 Степанъ Сюнійскій 41a, 41b, 42b.
 Стефанъ Первомученикъ 5b, 34b, 35a.
 Суйиасъ, сынъ архіеп. Степана 3b.
 Султанъ-Дилъ-Шатъ 7a.
 Сюнія 3a, 28a, 41b, 42b, см. Арабелъ
 С., Степанъ С.
 Сэйи-Ханъ 43a.
 Тавушъ 35a.
 Тадэось см. Өадей.
 Талынъ см. Киракосъ Т.
 Тамамъ-Хатунъ 16b.
 Тамара 18b.
 Тангри-Гули 16b.
 Таранъ 6a.
 Тарберуни 47b.
 Тарсонъ, г. 20b, 21b, 30b, 41b, 44a.
 Татары 35a.
 Татевъ, монастырь 32a, 44a, см. Гри-
 горій Т.
 Тванчъ, село 14a.
 Телкуранъ 30b.
 Тиранъ (тэръ) см. Чугугаевъ.
 Тифлисъ 10a, 22b, 23a, см. Антонъ
 инокъ и Аргюнь Т.
 Тохатъ 15b.
 Трапезундъ 47a.
 Трдатъ, царь 35b.
 Трдатянъ см. Галустъ Т.
 Туманъ 6a.
 Тумианъ 6a.
 Турецкій 36 прим.
 Турь 15b.
 Тухтамъ (*Önürdud*) 18b.
 Тэзъ 11a.
 Улуканъ, заказчикъ 17a.
 Уриханъ 6a.
 Устианъ 5b.
 Усуфъ см. Гара Усуфъ.
 Уць 35b.
 Физиологъ 34b, 35a.
 Филиппъ, катол. 9b, 10a, 42a.
 Флавианъ 44b, 45a.
 Фра Джованъ Англичанинъ, домни-
 ванецъ 25b.
 Франція 45a.
 Халведонъ 44b.
 Ханбэкъ, жен. имя 11a.
 Ханханъ Гызъ 11a.
 Харбердъ см. Лука Х.
 Хаировъ (*Ushirng*) 9a.
 Хаспэкъ, писецъ 26a, 26b.

- Хаҗуиъ 4b.
 Хаҗуиъ 6a.
 Хаҗуиъ см. Джоһаръ X.
 Хаҗуиъ см. Тамамъ.
 Хачатуръ см. Арутюиъ Хач. Марджа-
 няиъ Ш.
 Хачатуръ, діакоиъ 10b.
 Хачатуръ Кечарускiй 41b.
 Хачатуръ, писецъ 39a.
 Хачатуръ, помощникъ писца 23b.
 Хачикъ, вардапетъ 8b.
 Хаусрофъ 7a.
 Ходжа-Ғарипшаһъ 9b.
 Хозанаваръ 5a, 5b.
 Хонтпашай 5a.
 Хорасанъ 5b, 19b.
 Хосровидухтъ 18b.
 Хоҗенць, Хоҗяиць (Маргаръ, Захарiя
 Эриванскiй, Захарiя и Степанъ X.)
 43b.
 Хоҗиеъ 10b.
 Хошнадаръ 18b.
 Х[р]истофоръ, св. 7a.
 Хутайдатъ 5a.
 Цаҗунеацъ Дзоръ см. Дарачичаґъ.
 Цатуръ 7a.
 Чилавханъ 5b.
 Чичаґъ 18b.
 Чичаеъ 5a.
 Чопанъ ханъ 35a.
 Чуҗтулаеъ (Тэръ-Тиранъ=попъ?) 6b.
 Шаһъ-Абасъ 43a.
 Шаһъ-Абасъ, млад. 12a.
 Шаһъ-Вели 16b.
 Шаґзадъ 7a.
 Шаґзадъ 7a.
 Шаһдаһманъ 4a.
 Шаһзатъ 5b.
 Шаһзадъ 17b.
 Шаһндаръ 18b.
 Шаһнатаръ 11a.
 Шапанъ 5b.
 Шаһризъ, село 32b.
 Шаһристанъ изъ Джаһука 7b.
 Шарһиаръ 5a.
 Шаһъ-Сулейманъ 11b.
 Ширакъ см. Арутюиъ Хач. Мардж. Ш.
 Шмавонъ, монахъ 6b, 7a.
 Шмавонъ (тэръ) 7b.
 Шмавонъ, учитель (рабунапетъ) 3a.
 Шоґакаҗъ 7b.
 Шошъ см. Испаганъ.
 Эасъ 36a.
 Элбэеъ 18b.
 Элизбаръ бэеъ 43a.
 Элиазаръ см. Елеазаръ.
 Эльма 8a.
 һЭрапетъ 6a.
 һЭрапетъ 7a.
 Эрзерумъ 14a.
 Эриванъ 9b, 12a, см. Маргаръ 3. Хо-
 җенць Эр.
 һЭрмонъ см. һЕрмонъ.
 Эфесъ 42b, 44b.
 Эчмиадзинъ 9b, 10b, 14b, 19a, 19b, 24a,
 27b, 28a и прим., 29a, 35b, 36b, 42a.
 Юґуръ Солтанъ 11a.
 Яґубъ 5b.
 Яґубъ-бэеъ 10b.
 Яковъ см. Јаковъ.
 Өадей 4b.
 Өадей, апост. 30a, 30b, 35b.
 Өадей, монастырь 20a, 21a.
 Өадей, отецъ писца Саргиса 8a.
 Өеофилъ 26a, 26b.
 Өома Авинскiй 39a, 40a.